

YDINVOIMAPUHE JA YMPÄRISTÖ
Ympäristön käsite ydinvoimapolitiittisen kamppailun välineenä

Anu Kiiski
Pro gradu -tutkielma
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Joulukuu 2010

YDINVOIMAPUHE JA YMPÄRISTÖ

Ympäristön käsite ydinvoimapoliittisen kamppailun välineenä

Anu Kiiski
Valtio-oppi
Pro-gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Mikko Jakonen
Joulukuu 2010
128 sivua

TIIVISTELMÄ

Tutkielmassa tarkastellaan, millä tavalla ympäristö- ja luontokäsitteitä käytetään poliittisen kamppailun välineinä ydinvoiman lisärakentamisesta käytävässä keskustelussa. Lisäksi tutkitaan, millaisia käsitteenmäärittelyjä ja rajanvetoja ydinvoimakeskusteluun osallistuvat eri toimijat käyttävät hyväkseen yrittäessään vaikuttaa ydinvoimapoliittiseen päätöksentekoon. Kysymyksiä motivoi tutkimuksessa avattava lähtökohta, jonka mukaan ympäristö ja luonto ovat poliittisia käsitteitä, jolloin niitä voidaan käyttää hyväksi poliittisessa puheessa. Tutkimuksen taustalla on oletus siitä, että ympäristö- ja luontokäsitteet sisältyvät ydinvoimasta käytävään argumentaatioon. Tutkimusaineistona käytetään Teollisuuden Voima Oy:n Olkiluoto 4 -hankkeen periaatepäätösprosessin lausuntokierrokselta annettuja lausuntoja vuodelta 2008.

Ydinvoimakeskustelun tarkastelu ympäristö- ja luontokäsitteillä argumentoinnin näkökulmasta sidotaan ympäristön esiintuomiseen erilaisissa, esimerkiksi ympäristöongelmien määrittelyyn liittyvissä konteksteissa. Ympäristöongelmasta tehtäviä määrittelyjä pidetään ympäristöongelman konstruoinnin keskeisenä käytäntönä ja konstruktioiden kautta poliittisena. Ympäristöongelmien muodostamista lähestytään konstruktivistisesta näkökulmasta pohjaten etenkin Ulrich Beckin, Maarten Hajerin sekä John Hanniganin riskin ja ympäristödiskurssin käsitteisiin. Tutkimusmenetelmänä käytetään argumentaation ja retoriikan analyysia. Aineisto problematisoituu argumentatiiviseksi tarkastelemalla ydinvoimakeskustelussa esiintyvää kiistanalaisuutta poliittisena kamppailuna Max Weberin ja Kari Palosen politiikan käsitteiden kautta. Argumentaation ja retoriikan analyysin keskeisiä lähtökohtia ovat Chaïm Perelmanin näkemys kielenkäytöstä tietoisena puolesta ja vastaan – puheena. Tätä täydennetään Kenneth Burken näkemyksellä, joka korostaa retoriikan roolia eräänlaisena manipuloivana toiminnan muotona. Tätä kautta mielenkiintoiseksi nousevat ne tavat, joilla toimijat koettavat luoda ja perustella toimintaa, sekä saada yleisöä hyväksymään lausuttujen asioiden sisällöt. Tarkastelussa käy ilmi, että politisoituneet ympäristö- ja luontokäsitteet toimivat erilaisten perusteluiden argumentatiivisena voimana. Toisekseen huomataan, että käsitteenmäärittelyiden ja poliittisten ajanmääreiden, kuten jatkuvuuden ja katkoksellisuuden kautta luotujen mielikuvien avulla, voidaan avata tai sulkea eri toimijoiden retorisia mahdollisuuksia osallistua ydinvoimapoliittiseen peliin. Poliittisen pelin näennäinen sulkeminen kehottaa pohtimaan, millä tavalla eri toimijoiden on mahdollista ottaa osaa ydinvoimapoliittiseen päätöksentekoon.

Avainsanat: Ympäristö, ydinvoima, politiikka, argumentointi, retoriikka, konstruktivismi

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 LÄHTÖKOHTIA	1
1.2 TUTKIMUSKYSYMYKSET	5
1.3 TYÖN RAKENNE JA METODIT	7
2 YMPÄRISTÖN POLITIIKKA	14
2.1 YMPÄRISTÖN KÄSITTEEN POLITISOITUMISEN HISTORIAA	14
2.1.1 <i>Ympäristöliike ja 1960-luvun radikalismi Suomessa</i>	18
2.1.2 <i>Kansainvälinen ympäristöpolitiikka</i>	20
2.2 LUONNON TOIMIJUUS JA POLIITTINEN PUHE	22
2.2.1 <i>Luontokäsitysten politiikka</i>	28
2.2.2 <i>Luonnon väline- ja itseisarvon problematiikkaa</i>	30
3 TEOREETTISIA AVAUKSIA YMPÄRISTÖKYSYMYKSEN POLITISOITUMISEEN	35
3.1 ”HILJAINEN VALLANKUMOUS” YHTEISKUNNALLISEN ARVOMUUTOKSEN TAKANA	35
3.2 YMPÄRISTÖRISKI SOSIAALISENA KONSTRUKTIONA	38
3.2.1 <i>Riski mahdollisuuskäsitteenä</i>	42
3.3 YMPÄRISTÖN KRIISIYTYMINEN JA SYVÄEKOLOGINEN LIIKE	45
4 POLIITTISEN TOIMINNAN KÄSITE	50
4.1 POLITIIKKA KAMPPAILUNA	50
4.1.1 <i>Poliittisen toiminnan eettiset ulottuvuudet</i>	54
4.2 POLITIIKKA ASPEKTINA	56
4.2.1 <i>Asioiden ”poliittiseksi tekeminen”</i>	58
4.2.2 <i>Aika pelivarana</i>	60
5 YMPÄRISTÖSTÄ YDINVOIMAAN	62
5.1 YDINVOIMAPOLITIIKKAA SUOMESSA	62
5.2 YDINENERGIALAKI JA PERIAATEPÄÄTÖS	64
5.3 AINEISTON TAUSTAA JA LAUSUNTOJEN SUUNTAVIIVOJA	68
5.4 ANALYYSIN LÄHTÖKOHDISTA -LUONNON POLITISOITUMISESTA LUONNON POLITIIKKAAN	72
6 ARGUMENTAATIO YDINVOIMASTA ANNETUISSA LAUSUNNOISSA	77
6.1 RISKIN MÄÄRITELMÄ YDINVOIMAPOLIITTISENA KAMPPAILUNA	77
6.2 RISKIT JA AJALLA POLITIKOINTI	79
6.3 YDINVOIMAKYSYMYKSEN KIISTANALAISUUDEN HÄIVYTTÄMINEN	84
6.4 KIISTA LÄHIYMPÄRISTÖSTÄ	91
6.5 KESTÄVÄN KEHITYKSEN KÄSITE ARGUMENTATIIVISENA KEINONA	94
6.6 NATURA-ALUE JA LUONNON ARVOJEN MÄÄRITTELEMINEN	97
7 LOPUKSI: YMPÄRISTÖN KÄSITE YDINVOIMAPOLIITTISESSA PUHEESSA	103
7.1 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET, RAKENNE JA ONGELMAKOHDAT	103
7.2 TUTKIMUSAINESTON KÄSITTELYN KAUTTA ESIIN NOUSSEET HUOMIOT	108
7.3 UUSIA AVAUKSIA YMPÄRISTÖPOLIITTISEEN TEORIAAN?	113
LÄHTEET	116

1 JOHDANTO

1.1 Lähtökohtia

Kiinnostuin ympäristökysymyksistä jo tehdessäni kandidaatin tutkielmaani vuonna 2006. Mielestäni tällöin ongelmalliselta näytti se, että esimerkiksi ilmastonmuutoksen uhkaavuutta voidaan perustella ja vastustaa niin monelta eri kannalta, vaikka itse ilmastonmuutos vaikuttaa samanaikaisesti hyvin neutraalilta käsitteeltä. Huomasin, että ympäristökysymyksiä voi tarkastella osana poliittista peliä, missä niitä käytetään hyväksi eri tavoin eri näkökantoja perusteltaessa. Osallistuessaan poliittiseen peliin ympäristökysymykset sitovat itseensä erilaisia mielipiteitä, ja näkemykseni mukaan samalla kertovat myös jotain yhteiskunnassa vallitsevista perusrivistiedoista. Voitaisiinkin sanoa, että ympäristökysymykset poliittisen pelin näkökulmasta kertovat jotain eri yhteiskunnallisten toimijoiden välisistä kiistoista, sekä koko yhteiskunnassa ilmenevästä ympäristöpoliittisten konfliktien luonteesta.

Tästä näkökulmasta lähdin hahmottelemaan pro gradu -työtäni. Valitsin tutkimusesimerkikseni ydinvoimalaitoksia rakentavan Teollisuuden Voima Oy:n vuoden 2008 periaatepäätösprosessin lausuntokierroksen. Lausuntokierros liittyy laajemmassa mittakaavassa ajankohtaiseen prosessiin, jonka lopputuloksena on 2010 toukokuussa hallituksen eduskunnalle esittämä ja heinäkuussa eduskunnan äänestyksen läpikäynyt loppuunsaatettu ydinvoimapolitiittinen päätös. Heinäkuussa 2010 eduskunta äänesti kolmen valtioneuvoston periaatepäätöksen saaneen ydinvoimalaitoksen, Fortum Oyj:n, Fennovoima Oy:n ja Teollisuuden Voima Oy:n hakemusten voimaanjättämisestä. Näistä kahden, Teollisuuden Voima Oy:n ja Fennovoima Oy:n hakemukset jätettiin eduskunnan äänestyksellä voimaan.

Politiikan tutkimuksen kannalta ydinvoima on mielenkiintoinen tutkimuskohde, koska siihen voidaan nähdä liittyvän suuria poliittisia sekä taloudellisia panoksia. Hyvä esimerkki ydinvoimakiistaan osallistuvasta tahosta ovat esimerkiksi eri kansalaisjärjestöt, jotka käyvät periaatteellista keskustelua ydinvoiman mahdollisista riskeistä. Toisaalta taas näyttää siltä, että

teollisuuden toimijoiden mielestä ydinvoiman rakentaminen ei ole muuta kuin tekninen toimenpide, johon ei sisälly mitään ristiriitaisia tai epävarmoja kysymyksiä. Ristiriitaiset suhtautumiset ydinvoimaan antavat olettaa, että ydinvoiman sisällä käydään jatkuvaa käsitteellistä kamppailua esimerkiksi ydinvoiman ympäristöhaitoista. Teollisuus ei määrittele ydinvoimaa ympäristölle vaaralliseksi, samanaikaisesti kun kansalaisjärjestöt nostavat voimakkaasti esiin ydinvoiman riskialttiuden. Näen, että ympäristöargumentilla on mahdollista sekä puolustaa että vastustaa ydinvoimaa. Tämän perusteella on mielekästä kysyä, mitä ydinvoima-argumentaatio kertoo ympäristökäsitteen luonteesta.

Tutkimusongelman kannalta oli relevanttia rajata aineisto johonkin yksittäiseen tapaukseen, kuten esimerkiksi valitsemani lausuntokierroksen lausuntoihin. Tällöin annettuja lausuntoja voidaan lähestyä poliittisina kannanottoina, joilla koetetaan vaikuttaa varsinaisen päätöksen laatuun. Aloittaessani lausuntojen analysoimista valtioneuvosto oli antanut uuden ydinvoimalan rakentamisesta myönteisen periaatepäätöksen, jonka eduskunta hyväksyi¹. Tästä näkökulmasta tutkimuskohteenani on tietty poliittinen prosessi, joka on ajallisesti viety päätökseen. Tällöin prosessi on poliittisten toimijoiden kannalta muuttumaton ja sitä on mahdollista tutkia. Käydyn kamppailun jälkiä voidaan toisin sanoen tarkastella, kun tiedetään, että uusia pelaajia ei enää tule.

Kokonaisuudessaan tutkimukseni lähestymistavan ja aineiston varsinaista valintaa määrittivät myös huomiot siitä, että vaikka ydinvoiman lisärakentamisen aiempia (esimerkiksi vuosina 1993 ja 2002) periaatepäätösprosesseja on käytetty paljon tutkimuksen kohteena (kts. esim. Kojo & Litmanen 2009), on vuoden 2008 periaatepäätösprosessi vielä ydinvoimatutkimuksessa hyvin tuore. Toisekseen ydinvoimaa ja luonto- ja ympäristöteemojen poliittisuutta ei ole omassa oppiaineessani valtio-opissa poliittisen pelin näkökulmasta tutkittu. Tutkimukseni avaa näin ollen uusia tapoja ydinvoiman ja ympäristökäsitteiden poliittiseen luentaan.

Esimerkkejä muista ydinvoimatutkimuksista ovat esimerkiksi Pinja Jaatisen (2001) pro gradu -tutkielma *Ympäristövastuu ja ydinvoima – Yritys- ja ympäristöetiikan diskurssianalyttinen*

¹ Valtioneuvoston myönteinen periaatepäätös 6.5.2010, eduskunnan puoltava äänestys 1.7.2010

tutkimus, missä Jaatinen tutkii ydinvoiman lisärakentamisesta käytyä keskustelua *Kauppalehden* artikkeleiden ja IVO-yhtiöiden sekä Fortumin ympäristöraporttien kautta diskurssianalyttisellä menetelmällä. Toinen esimerkki ydinvoimapolitiikan diskursiivisesta tutkimuksesta on Alberto Claramuntin (2007) pro gradu *Ydinvoiman tie ystäväksi – Diskursiivinen analyysi ydinvoimaa puolustavista argumenteista ja niiden eroista 1989-1992 ja 1997-2001*. Myös Claramuntin tutkimuksessa käsitellään *Kauppalehden* artikkeleita. Claramunt vertailee artikkeleiden kautta teollisuuden harjoittamaa ydinvoiman lobbausta. Anu Kerkkäsen (2010) väitöskirjassa *Ilmastomuutoksen hallinnan politiikka – Kansainvälisen ilmastokysymyksen haltuunotto Suomessa* käsitellään puolestaan kansallisen ilmastopolitiikan muodostumista ja sen linkittymistä esimerkiksi ydinvoimasta tehtäviin päätöksiin. Kerkkänen tutkii ilmastostrategian rakentumista lehtikirjoittelun, virkamiesten, tutkijoiden ja poliitikkojen sekä kuntatason keskusteluissa.

Tutkimuksessani käsittelen valitsemaani aineistoa etsien siitä argumentteja, joiden avulla perustellaan ydinvoiman puolustamista tai vastustamista. Näen valitsemani lausunnot poliittisena kamppailuna, jossa eri toimijat koettavat saada oman kantansa hyväksytyksi erilaisia argumentatiivisia keinoja käyttäen. Kamppailua aineistossani käydään tiettyjen käsitteiden ja merkitysten kautta, oikeudesta käsitteiden ja merkitysten käyttöön, sekä valta- asemasta määritellä käsitteitä omasta näkökulmasta käsin. Mielenkiintoiseksi tästä näkökulmasta nousee, millaisia merkityksiä ja käsitteenmäärittelyjä toimijoiden on puheeseensa liitettävä poliittisen voiman aikaansaamiseksi. Keskeisenä kamppailun kohteena ovat tällöin erilaiset asiointilat, joiden avulla voidaan esimerkiksi rikkoa tai eheyttää vallitsevia käsityksiä ja koettaa näin vaikuttaa ratkaistavaan päätökseen.

Ympäristön politisoitumiselle voidaan osoittaa tietynlainen historia, jonka sisällä myös kysymykset ydinvoimasta ovat nousseet ympäristöpoliittisten kiistojen keskiöön. Tätä todistaa esimerkiksi ydinvoiman vastaisten kansalaisjärjestöjen perustaminen muiden ympäristöjärjestöjen rinnalle. Työssä keskityn tutkimaan sekä ydinvoimapolitiittista argumentaatiota, että politisoituneen ympäristön käsitteen esiintymistä aineistossa. Tutkin työssäni millä argumentatiivisilla keinoilla, esimerkiksi käsitteellistä rajanvetoa käyttäen, toimijat koettavat vaikuttaa ydinvoimasta tehtävään päätöksentekoon. Näiden argumenttien

sisällä tutkin myös ympäristön käsitteen esiintymistä ja erilaisia käyttötapoja. Ympäristöä tutkimuksessa käsitellään ympäristöriskien, tiettyjen alueiden luonnonvarojen käytön ja luontoarvojen määrittelyyn liittyvien lausuntojen kautta.

Merkillepantavaa on, etten pyri työssäni luomaan mitään yleistä esimerkkiä, joka pyrkisi selittämään ydinvoimakeskustelun luonnetta yleisellä tasolla. Tarkoitukseni on pikemmin tuoda esiin poliittisen puheen moninaisuus ja politiikan kontingenssi, eli eri tilanteiden, toimijoiden ja valintojen merkitys poliittiseen peliin ja sen lopputuloksiin. Tässä mielessä aineistoni on tilannesidonnainen. Se on eräänlainen esimerkki poliittisen toiminnan erityisluonteesta, joka samanaikaisesti kertoo kuitenkin jotain yleistä ympäristökäsitteen politisoitumisesta. Näin ollen ympäristön käsitteen käyttö *aineistoni kontekstissa* antaa siihen tietyn tilanteen tuoman kontingenssin. Valitsemani näkökulma aineistosta eräänlaisena esimerkkitapauksena auttaa tuomaan esiin politiikan luonnetta tietynlaisena näkökulmana erilaisiin ilmiöihin. Työn tarkoitus on olla esimerkki politiikan luonteen moninaisuudesta ja poliittisen toiminnan erityislaadusta sellaisena toimintana, jossa ympäristö- ja luontokäsitteet asettuvat keskeiseen asemaan poliittisen pelin näkökulmasta.

Mitä aineistokseni rajaaman ydinvoima-argumentaation tutkiminen sitten paljastaa? Ensinnäkin, ydinvoiman kannattamiseen ja vastustamiseen liittyvät argumentit sisältävät näkemyksiä suomalaisen energiapolitiikan suunnasta ja arvoista, joita yhteiskunnassa yleisesti tulisi jakaa. Suomalaisen ydinvoimakeskustelun voidaan nähdä liittyvän laajempaan yleiseurooppalaiseen keskusteluun siitä, tulisiko kansallista energiapolitiikkaa tulevaisuudessa keskittää enemmän uusiutuvien energiantuotannon muotojen vai ydinvoiman varaan. Kansallisella tasolla keskustelu liittyy puolestaan esimerkiksi siihen, että tulkitaanko ydinvoima energiapoliittisena kysymyksenä kapea-alaiseksi vain sähköntuotantoon ja -hintaan liittyväksi asiaksi, vai laajana riskeihin tai esimerkiksi energiansäästämiseen liittyvänä yhteiskunnallisena kysymyksenä. Toisaalta energiapoliittisten kysymysten voidaan nähdä liittyvän myös kansainvälisiin, esimerkiksi Suomen ja Venäjän välisiin suhteisiin. Ydinvoimakeskustelun takana voidaan siis sanoa siis olevan periaatteellisia kamppailuja ja ydinvoimasta tehtävillä päätöksillä tietyssä mielessä vaikutusta yhteiskunnassa tehtävien muiden päätösten laatuun.

Toisekseen ydinvoima-argumentaatiossa nähdään kamppailu siitä, mistä asioista tulisi puhua silloin, kun puhutaan ydinvoimasta ja siihen liittyvistä kysymyksistä. Tästä näkökulmasta käsin kamppailu koskee ensisijaisesti varsinaisen ongelman sisällöllistä muodostamista. Tutkittaessa ydinvoiman ongelmanmäärittelyä nähdään, mitä asioita toimijat toivoisivat ydinvoimaa käsittelevällä poliittisella agendalla olevan. Eri mielipiteiden moninaisuus aineistossa valottaa erilaisten äänien kietoutumista ydinvoimakysymyksen ympärille. Ydinvoimapoliittinen päätöksenteko ei rajoitu vain valtionhallinnon asiaksi, vaan kantaa siihen ottavat monet muutkin. Tässä mielessä kamppailu ydinvoimakysymyksistä on samanaikaisesti kamppailu eri toimijoiden tuottamista käsitteenmäärittelyistä ja merkityksistä tietyn teeman sisällä olevassa keskustelun avaruudessa. Käsitteenmäärittelykamppailut paljastavat myös ydinvoimapoliittiseen päätöksentekoon sisältyviä ristiriitoja ja puutteita. Näkemystäni mukaan ydinvoimapoliittisen kiistan lausunnot heijastavat tiettyjen toimijoiden osalta vahvaa vaatimusta saada osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Näin ollen mielenkiintoiseksi kysymykseksi nousee, miksi jotkut toimijat pyritään sulkemaan ydinvoimapoliittisen päätöksenteon ulkopuolelle.

1.2 Tutkimuskysymykset

Edellä esitettyjen lähtökohtien kautta olen muodostanut tutkimuskysymykseni. Kysyn aineistoltani, *miten eri toimijat käyttävät ympäristö- ja luontokäsitteitä hyväkseen ydinvoimasta käytyvässä kiistassa*. Tämän perusteella on myös ensisijaista kysyä, millaisia poliittisia käsitteenmäärittelyjä, merkityksiä ja rajanvetoja toimijat käyttävät pyrkiessään vaikuttamaan ydinvoimaan liittyvään päätöksentekoon. Valitsemassani aineistossa ydinvoima- ja ympäristöteemat kietoutuvat vahvasti toisiinsa. Olen korostanut etenkin ympäristöön liittyvien lausuntojen argumentaatiota nostamalla ympäristöteemoja analyysilukuuni ja käsitellen niitä vain erillisinä, ympäristöön liittyvinä argumentteina. Pyrin kuitenkin korostamaan niiden limittyneisyyttä aineiston tasolla, jotta juuri tämän ydinvoimakeskustelun luonne ja käsitteet tulisivat tutkimuksessa selkeästi esille.

Tutkimuskysymysten taustalla on oletus siitä, että ydinvoima poliittisena kiistana on luonteeltaan jotain sellaista, jonka sisältä on löydettävissä ympäristöargumentteja. Toisekseen

ympäristöargumentit kyseisessä kiistassa voivat ilmetä joidenkin toimijoiden varsinaisena kiistakohteenä tai pelkästään argumentatiivisena keinona muiden asioiden esiintuomiseksi. Oletusten perusteella voidaan kysyä, onko ympäristö nykyään sellainen teema, jota ilman poliittinen argumentaatio ei ole enää vakuuttavaa. Tutkimuksen edetessä luonto- ja ympäristökäsitteiden tarkastelussa selviää, että käsitteet ovat muuttuneet esimerkiksi ilmastonmuutoskeskustelua koskevan kriisiytymisen myötä *monimerkityksellisiksi*, jolloin niitä voidaan käyttää poliittisen puheen argumentatiivisina välineinä tiettyjä kantoja perusteltaessa. Näin ollen ydinvoimapolitiittisten lausuntojen tarkempi tarkastelu osoittaa ne solmukohdat ja toisin tekemisen paikat, missä luonto- ja ympäristökäsitteiden kahtalainen merkitys tulee esiin. Tällöin voidaan pohtia, mitkä ovat kyseisten käsitteiden käytön rajat, toisin sanoen, missä mielessä kyseisiä käsitteitä voidaan käyttää *missä tahansa* yhteydessä ja missä tapauksissa ne tarvitsevat muita perusteluja taakseen.

Ympäristön käsitteen tunnistaminen ja asioiden nimeäminen ympäristön näkökulmasta haastaa määrittelemään ympäristön käsitettä. Mihin ympäristöllä missäkin konteksteissa viitataan? Voidaankin olettaa, että ympäristön käsitteestä ei *poliittisessa puheessa* vallitse yhteistä esiyymmärrystä. Politisoituneen ympäristön käsitteen tutkimisen apuna työni taustalla kulkevat seuraavanlaiset kysymykset: miten ympäristön käsite on tullut osaksi poliittista peliä, onko ympäristön käsitteen käyttötavoissa tapahtunut merkittäviä muutoksia ja keitä ovat esimerkiksi ne, jotka politikoivat ympäristön käsitettä apuna käyttäen. Kuvaamalla tiettyjä merkittäviä tapahtumia ympäristön politisoitumisessa, on mahdollista ymmärtää joitain käsitteen käytössä tapahtuneita muutoksia. Avaan ympäristön politisoitumista luvuissa kaksi ja kolme, sekä otan mukaan poliittisen toiminnan käsitteet luvussa neljä. Teen lopulta luvun viisi loppupuolella joitain oletuksia ympäristön käsitteen muutoksesta, ja käytän tätä oletusta hyväkseni työni analyysiosiossa luvusta kuusi lähtien.

Näkökulmani ympäristöongelmien muodostumiseen on konstruktivistinen. Tällä tarkoitan sitä, että tietty ympäristöongelma on sosiaalisessa kielenkäytössä muodostettu ongelma, joka sisältää tiettyjen toimijoiden määrittelyt. Tämä tarkoittaa sitä, että ympäristöongelmaa ei ole olemassa ”sellaisenaan”, vaan jokainen ympäristöongelma on muodostettu erilaisten käsitteenmäärittely- ja merkityskamppailujen tuloksena. Luonto- ja ympäristökäsitteiden

ilmeneminen valitsemissani aineistossa linkittyy vahvasti ongelmakeskeiseen näkökulmaan. Ydinvoima tuottaa lausunnoissa tietyn toimijoiden kautta ympäristöongelman. Mielekästä onkin tällöin kysyä, mitä ympäristöongelmalla oikeastaan tarkoitetaan ja miten se nousee poliittisen toiminnan kenttään.

Toisekseen avaan työssäni ydinvoimakiistaa sekä erilaisia toimijoita viitaten kiistanalaisuudella eräänlaiseen kamppailuun määrittelyistä ja käsitteistä. Tiettyä ympäristöongelmaa pidetään näin ollen jatkuvasti yllä tietynlaisen puheen avulla. Ympäristöongelmaan liittyvässä puheavaruudessa liikkuu jatkuvasti erilaisia määrittelyjä, jotka koettavat haastaa vallalla olevan käsityksen ongelman luonteesta, tai häivyttämään tietyn asian ongelmallisuuden kokonaan pois. Tässä mielessä jokaiseen ympäristöongelmaan sisältyy kontingentti ulottuvuus ja näin ollen toisin tekemisen mahdollisuus. Mitä oikeastaan tarkoitetaan, kun puhutaan kamppailusta ja erilaisista poliittisista kiistoista?

1.3 Työn rakenne ja metodit

Työni rakentuu siten, että luvussa kaksi, *Ympäristön politiikka*, kuvaan ympäristön politisoitumista. Yleisesti ympäristön politisoitumista voidaan kuvata tietynlaisen tietoisuuden ja ympäristöpoliittisten kysymysten nousuna julkiseen keskustelun kenttään. Historiallisesti politisoituminen näkyy sekä globaalina, että lokaalina ilmiönä. Sitä voidaan tarkastella kansainvälisten ympäristökokouksien järjestämisenä, sekä kansallisella tasolla ympäristöön liittyvien virastojen perustamisena ja erilaisten ympäristöasiaan keskittyvien kansalaisjärjestöjen syntymisenä. Työn kannalta mielenkiintoisinta on kuitenkin se teoreettinen muutos, joka ympäristön käsitteelle on tapahtunut. Näkemykseni mukaan ympäristöstä on nykypäivänä tullut yksi poliittisen kamppailun merkittävimmistä käsitteistä. Näin ollen ympäristön käsitteellä voidaan sanoa olevan oma roolinsa poliittisessa kamppailussa ja itsenäinen asema muiden poliittisten käsitteiden rinnalla.

Pyrin luvussa *Ympäristön politiikka* ensiksi kuvaamaan, millä tavalla ympäristön- ja luonnonsuojelu ovat aikojen saatossa muuttuneet, mitä tarkoitetaan ympäristön politisoitumisen yhteydessä käytetyllä käsitteellä *ympäristöherätys*, ja miten ympäristöpolitiikka on institutionalisoitunut yhteiskuntaamme. Liitän ympäristön

politisoitumisen myös osaksi laajempaa maassamme 1960-luvulla alkanutta kansalaisliikehdintää. Tästä näkökulmasta ympäristökysymykset olivat osa liikettä, joka alkoi suhtautua kriittisesti yhteiskunnallisiin vanhentuneisiin instituutioihin ja jakoihin. Tämän kansalaisliikehdinnän lomassa syntyi maanlaajuinen ympäristöliikehdinnän kulttuuri, joka on pysynyt jossain määrin aktiivisena vielä 2000-luvulle saakka. Tästä hyvänä esimerkkinä voidaan pitää esimerkiksi Vihreän Liiton syntyä sekä globaalilla tasolla kaikkia vihreitä puolueita ja kansanliikkeitä. (Konttinen 1998.)

Historiallisemmän osuuden jälkeen siirryn samaisessa pääluvussa tarkastelemaan ympäristö- ja luontokäsitteitä poliittisen puheen näkökulmasta. Tarkastelen myös luonnon ja kulttuurin välistä dualismia ja dualismin tuottamia ongelmia ympäristöongelmien hahmottamisen kannalta. Osoitan, mitä erilaiset käsitykset ympäristöstä ja luonnosta voivat puheessamme tarkoittaa ja mitä problematiikkaa näiden käsitteiden käyttöön voi liittyä. Avaan myös luvun loppupuolella eri lähtökohtia luonnon arvottamiseen ja kuvaan tietyistä arvolähtökohdista esiin nousevia ongelmia.

Tutkimuksessani näen, että ympäristö- ja luontokäsitteet ovat jossain määrin kuvitteellisia, jolloin niistä on vaikea erottaa ihmisen ja luonnon erityisiä rooleja. Toisekseen ympäristökysymyksiin voi latautua teemoja, joilla ei usein ole tekemistä varsinaisen luonnontieteellisen ekosysteemin, kuin luontokäsityksenkään kanssa, vaan ne ovat peräisin ihmisten välisestä toiminnasta ja suhteista. Tällöin puhe luonnosta on täysin ihmisen merkityksellistämä, jolloin luonnon arvon tutkiminen eri yhteyksissä on relevanttia vain tiettyjen tapauksien kautta. (Almusa 2006; Kuisma 2001.) Tarkastelen tutkimukseni analyysiosassa luonnon arvottamista aineistoni lausunnoissa ilmenevien viittauskohtien kautta ja avaan, mihin ”luonnon arvo” voidaan missäkin yhteyksissä yhdistää.

Luvussa kolme, *Teoreettisia avauksia ympäristökysymyksen politisoitumiseen*, kuvaan ympäristöongelmien muodostumista avaten mainitsemaani konstruktivistista lähestymistapaa. Esitän luvussa muutamia aikalaisanalyysyjä siitä, millä tavalla ympäristökysymysten voidaan nähdä nousseen yhteiskunnallisesti merkittävään asemaan ja poliittisen toiminnan keskiöön. Kuvaan muutosta Ronald Inglehartin (1977) ”pehmeän vallankumouksen”, Ulrich Beckin

(1992/1986) ”riskiyhteiskunnan” ja Arne Naessin (1989) ”syväekologian” käsitteiden avulla. Inglehart, Beck ja Naess edustavat tutkimuksessani ympäristön politisoitumisesta käytyjä laajempia teoreettisia keskusteluja. Nämä teoreetikot täydentävät työni kakkosluvussa aloittamaani kuvausta ympäristön politisoitumisesta. Inglehart, Beck ja Naess tuovat teorioidensa kautta esiin ympäristön politisoitumisen merkittävät historialliset vaiheet. Heidän näkökulmansa poikkeaa luvusta kaksi siten, että merkittävien ympäristön politisoitumiseen liittyvien tapahtumien kuvaus on konkreettisten tapahtumien sijaan puettu teorian muotoon.

Inglehartin, Beckin ja Naessin kuvaamia käsitteellisiä lähtökohtia on myöhemmässä yhteiskuntateoreettisessa keskustelussa, esimerkiksi keskusteluissa riskeistä tai ”pehmeistä arvoista”, käytetty usein tutkimuksellisinä teoreettisina kehikkoina. Ympäristöargumentit eivät synny tyhjästä. Näen ympäristöargumentaation nousevan lähtökohtaisesti aina jostain laajemmista asiasisällöistä, jotka määrittävät argumentaation laatua. Tämän vuoksi näiden käsitteellisten lähtökohtien ymmärtäminen on mielestäni ensisijaisen tärkeää tutkittaessa politisoituneen ympäristön käsitteen esiintymistä valitsemassani ydinvoima-aineistossa.

Avaan ympäristökysymysten ja riskien muodostumista erityisesti Beckin, Maarten Hajerin (1996) ja John A. Hanniganin (1995) konstruktivistisen näkemyksen kautta. Beck kuvaa riskiä mahdollisuuskäsitteenä. Hajer näkee puolestaan ympäristöongelmat diskursiivisina. Hannigan korostaa, että mikään määritelmä riskistä ei ole neutraali tai pysyvä, vaan kaikki näkemykset ovat aina sosiaalisia konstruktioita. Beckin, Hajerin ja Hanniganin näkemykset ympäristöriskistä sopivat tutkimukseeni erinomaisesti, sillä he korostavat ympäristöongelmien ja riskien kamppailu-ulottuvuutta riskien näennäisen itsestäänselvyuden sijaan. Tämä näkemys osoittautuu käyttökelpoiseksi työkaluksi aineistoni suhteen, sillä sen avulla on mahdollista tuoda aineistosta esiin Beckin, Hajerin ja Hanniganin kuvaamaa riskien rakentuneisuutta ja kontingenttia luonnetta. Lähestyn työssäni ympäristöongelmien ja -riskien muodostumista diskursiivisena, mutta avaan aineistoni varsinaisista kielenkäyttöä argumentaatioanalyysin avulla.

Jos oletetaan ympäristön olevan nykyisin merkittävä politiikan teon väline, eivät Inglehart, Beck ja Naess riitä selittämään politisoituneen ympäristön käsitteen toimintaa poliittisen

keskustelun kentässä. Neljännessä luvussa *Poliittisen toiminnan käsite* avaan pääluvun nimen mukaisesti politiikan ja poliittisen toiminnan käsitteitä. Tässä luvussa täydennän teoreettisia lähtökohtiani politisoituneen ympäristön käsitteen tutkimiseksi ydinvoima-aineistosta. Esitän, mitä poliittinen toiminta tarkoittaa ja miten erilaisiin asioihin voidaan sitoa poliittinen aspekti.

Avaan käsitteitä Max Weberin ja Kari Palosen teorioiden kautta. Weber näkee politiikan olevan kamppailua tietyllä rajatulla alueella. Palonen vie Weberin käsitystä poliittisesta toiminnasta vielä pidemmälle. Hän korostaa politiikan aspekti-ulottuvuutta painottamalla sitä, että eri näkökulmista käsin jokaisesta asiasta voidaan löytää poliittinen näkökulma. Näitä määritelmiä hyväksikäyttäen pyrin myöhemmin tutkimukseni analyysiosassa katsomaan lausuntoja poliittisena toimintana ja poliittisina tekoina, joissa tietyt toimijat pyrkivät merkityksellistämään erilaisia asioita tavoitellessaan valtaa. Näen poliittisen toiminnan erityisenä sosiaalisen toiminnan tyyppinä. Poliitiikka on näin ollen eräänlainen toiminnan erityistapaus, jossa toimijat voivat ääritapauksissa toimia lähes minkä tahansa asian nimissä, kunhan ajettu asia on vain yleisön silmissä legitiimi (Weber 1968a).

Viides päälukuni *Ympäristöstä ydinvoimaan* aloittaa aineistoni käsittelyn. Aineistoni perustuu Teollisuuden Voima Oy:n valtioneuvostolle 25.4.2008 jättämään periaatepäätöshakemukseen, josta valtioneuvosto teki päätöksen 6.5.2010. Aineistoni koostuu Teollisuuden Voima Oy:n periaatepäätöksen lausuntokierroksen lausunnoista, jotka löytyvät työ- ja elinkeinoministeriön Internet-sivuilta². Lausuntoja on yhteensä 58 kappaletta. Lausuntojen joukossa on myös muistioita sekä esimerkiksi Säteilyturvakeskuksen turvallisuusarvio. Lisäksi internet-sivuilta löytyy vielä Teollisuuden Voima Oy:n lausunnoista antama vastine. Tätä vastinetta en käsittele työssäni, sillä aineistoni rajautuu ainoastaan lausunnonantajiin ja heidän tietyissä lausunnoissa ilmaisemaan kiistanalaisuuteen ydinvoimapolitiikassa.

Käsittelen viidennessä luvussa ensiksi ydinvoiman historiaa Suomessa sekä ydinenergialakia, joka määrittelee ydinvoiman rakentamiseen liittyvien luvanvaraisten prosessien menettelytavat. Tämän jälkeen aloitan aineistoni käsittelyn kulkemalla analyysissä ensin

² www.tem.fi -> Ydinenergia -> Uusien ydinvoimalahankkeiden pap-käsittely -> Olkiluoto 4:n pap -> Lausunnot ja mielipiteet

yleisistä teemoista lopulta yksittäisten argumenttien analysointiin. Alaluvussa 5.4 *Analyysin lähtökohdista – luonnon politisoitumisesta luonnon politiikkaan*, kokoan työssäni käsiteltyjä aiempien lukujen huomioita ympäristön politisoitumisesta. Linkitän kyseiset huomiot viimeaikaiseen keskusteluun ilmastonmuutoksesta, ja esitän väittämän, missä erotan ympäristön politisoitumiselle kaksi erilaista vaihetta. Näkemykseni mukaan ensimmäisessä ympäristön politisoitumisen vaiheessa ympäristö tunnustetaan tiettyjen yhteiskunnallisten ongelmien tuottajaksi. Toisessa vaiheessa ympäristön käsite ei poliittisessa puheessa välttämättä enää viittaa mihinkään tiettyihin asiakysymyksiin, vaan toimii myös poliittisen pelin strategisena välineenä. Tämän oletuksen perusteella tutkin, esiintyykö ympäristön käsite ympäristön politisoitumisen toisen vaiheen väittämän mukaisesti sekä ongelmana että politiikan teon välineenä aineistoni tasolla.

Keskityn luvussa kuusi, *Argumentaatio ydinvoimasta annetuissa lausunnoissa*, poliittisen kielenkäytön sisällölliseen analyysiin. Esitän aineistosta nostamieni esimerkkien ja teemojen kautta millä tavalla kiista ydinvoimasta näkyy Teollisuuden Voima Oy:n periaatepäätösprosessin lausuntokierroksen lausunnoissa, ja millä tavalla ympäristö- ja luontokäsitteitä käytetään hyväksi kyseisen kiistan sisällä. Valitsin aineistostani analyysia varten vain muutamia tiettyjä teemoja, joiden avulla esitän aineistossani näkyvää kiistanalaisuutta. Rajasin tietyt lausunnot ja niissä olevat teemat analysoitavakseni sen perusteella, että juuri näissä lausunnoissa ydinvoima- ja ympäristökiista esiintyivät selkeimmällä ja kärjekkäimmällä tavalla, mikä puolestaan teki lausunnoista relevantteja analyysin suhteen.

Työni teoreettinen kirjallisuus, jota käsittelemän toisessa, kolmannessa ja neljännessä pääluvussa, muodostaa työlleni tietynlaisen teoreettisen viitekehyksen, jonka avulla työni viidennessä ja kuudennessa analyysiluvuissa pyrin aineistoani käsittelemään. Käsitän rakentamani teoreettisen kehykseni työtäni rajaavaksi ja sitä määrittäväksi metodiksi. Diskurssin ja diskurssinanalyysin käsitettä on usein käytetty työkaluna erilaisten puhetapojen ja argumenttien arvioimiseen. Analysoin valitsemiani lausuntoja katsoen niitä diskursiivisesti siten, että ajattelen puolesta ja vastaan -lausuntojen muodostavan ongelmanmäärittelyiden, perustelujen ja niiden yhteydessä yhteisesti jaettujen merkitysten kautta erilaisia ydinvoimaan

liittyviä puhetapoja.

Näen eri ympäristöongelmiin liittyvien puhetapojen ristiriitaisuuden kolmannessa luvussa käsittelemäni teoreetikon Maarten Hajerin (1995) määritelmän kautta. Hänen mukaansa tietyt ryhmittymät, diskurssikoalitiot, ylläpitävät tiettyjä ympäristödiskursseja. Vallalla olevilla ympäristödiskursseilla on puolestaan mahdollisuus määritellä ympäristöongelmien luonne ja muoto. Poliittinen kamppailu ympäristöongelmien muodostamisessa kätkeytyy ongelmanmäärittelyyn ja ongelmanratkaisun taakse. Hajerin (1995, 58-59) mukaan tietyssä ympäristöongelmassa yhdistyy monia eri osasia erilaisista diskursseista. Ne diskurssit, toisin sanoen toimijat diskurssien takana, joilla on eniten valtaa vaikuttaa ympäristöongelman muodostumiseen, saavat oman diskurssinsa hallitsevaksi tietyn ongelman sisällä.

Aineistoni lausunnoissa esitetyt argumentit ovat esimerkkejä ydinvoimaan ja ympäristöön kiinnittyvistä politikointitavoista. Avaan lausuntoja retoriikan ja argumentaatioanalyysin avulla tutkien millaisia merkityksiä ja määrittelyjä näiden esimerkkitapausten sisään rakentuu. Viitataan argumentaatiolla lauseeseen tai lauseisiin, jotka sisältävät sekä *väitteen*, että väitteelle esitetyt *perustelut*. Näin ollen sanalla argumentti voidaan viitata sekä lauseen perusteluihin, että perusteluiden ja varsinaisen väitteen taustaoletuksena olevaan kokonaisuuteen (Kakkuri-Knuutila 1998, 63). Väite on puolestaan esimerkki suostuttelevasta puheesta, yritys saada joku tai jokin uskomaan jotakin. Perusteluiden tarkoitus on näin ollen tehdä väite uskottavaksi kuulijoiden mielissä.

Käytän tutkimuksessani erityisesti Chaïm Perelmanin (1996) näkemystä kielenkäytöstä, joka on tietoista puolesta ja vastaan -puhetta, mutta ei ensisijaisesti pyri todistamaan asioiden totuudellisuutta. Tähän puheeseen sisältyy esimerkiksi toiminnan tai tietynlaisen toiminta-
alttiuden luominen (Perelman 1996, 19). Käsitän retoriikan puolestaan argumentaatioanalyysiä täydentävänä näkökulmana, joka keskittyy enemmän tietyn tekstin ilmiasuun; kielikuviin, metaforiin ja rinnastuksiin. Retoriikka-analyysi ottaa huomioon myös argumenttien laajemman sosiaalisen yhteyden, niin sanotun *retorisen tilanteen*, jolla viitataan puhujan, yleisön ja niin sanotun puheen foorumin muodostamaan kokonaisuuteen (Kakkuri-Knuutila 1998, 233-235). Tässä mielessä retoriikkaa voidaan pitää esimerkiksi tietynlaisten tilanteiden

rakentamisen tai kannanoton taitona. Kuitenkaan tässäkin tapauksessa ei puhujan tavoitteena välttämättä ole oikeassa oleminen, vaan esimerkiksi pelkän keskustelun ylläpitäminen (Rorty 1980, 373 Hännisen 1996, 166 mukaan).

Tarkastelen tutkimuksessani aineiston esimerkkitapauksia käyttäen apuna Kenneth Burken (1969) luomaa lähestymistapaa, joka korostaa retoriikan roolia eräänlaisen manipuloivan toiminnan muotona (Summa 1996, 58). Tällöin mielenkiintoiseksi nousevat ne tavat, joilla toimijat koettavat luoda ja perustella toimintaa, sekä saada yleisöä hyväksymään lausuttujen asioiden sisällöt. Burken mukaan retoriikka onkin äärimmäisyyksiin vietyä ihmisten välisiin ristiriitatilanteisiin liittyvä ilmiö, joka korostaa enemmissä määrin kielenkäytön konfliktulottuvuutta konsensuksen sijaan.

Viimeisessä luvussa seitsemän, *Lopuksi: Ympäristön käsite ydinvoimapolitiisessa puheessa* pohdin esittämiäni tutkimuskysymysten, esioletusten ja tutkimuksesta saatujen vastauksien suhdetta toisiinsa. Tutkittuani ydinvoima-argumentaatiota luvussa kuusi, palaan viimeisessä luvussani pohtimaan tutkielmani alkupuolella kuvatun politisoituneen ympäristön käsitteen luonnetta aineistostani nousseiden huomioiden pohjalta. Käsittelen tässä luvussa työni edetessä esiin nousseita teoreettisia ongelmia ja problematiikkaa, ja problematisoin tässä työssä ilmenneitä huomioita jatkotutkimukselle sopiviksi lähtökohdiksi. Tarkastelen oman aineistoni suhdetta esitettyihin tutkimuskysymyksiin, ja pohdin myös kysymyksiä liittyen politisoituneen ympäristön käsitteen analyysiin, sekä ydinvoiman hallinnollis-poliittiseen ulottuvuuteen suhteessa kansalaisyhteiskuntaan ja demokratiaan.

2 YMPÄRISTÖN POLITIIKKA

2.1 Ympäristön käsitteen politisoitumisen historiaa

Ympäristönsuojelun historiassa voidaan havaita muutoksia koskien ympäristönsuojelun muotoja ja tapoja. Kuitenkaan itse ympäristönsuojelussa ei sinänsä ole mitään uutta. Yksittäisiä tapauksia koskettavia ympäristönsuojelullisia esimerkkejä löytyy satojen vuosien takaakin. Uutta ympäristönsuojelun kentässä on se, että ympäristö ja luonto ovat nousseet voimakkaina poliittisen keskustelun keskiöön. Voidaankin todeta, että ympäristön suhteen elämme aivan uudenlaista politisoitumisen vaihetta. Macnaghten ja Urryn (1998, 32-38, 59) mukaan puhe luonnosta on vaihtunut puheeksi ympäristöstä. Käännös keskustelussa on tuonut mukanaan poliittisen aspektin. Tämä voidaan todeta esimerkiksi toteamalla ympäristöteeman vakiintuminen yhdeksi poliittisen päätöksenteon kysymykseksi.

Macnaghten ja Urryn (1998, 32-38) mukaan ensimmäiset muutokset luontokeskustelussa tapahtuivat 1800-luvun loppupuolella. Vanhoissa ympäristönsuojelutoimissa alettiin enemmän kiinnittää huomiota luonnonvarojen säilyttämiseen suojelun sijaan. Diskurssin muutoksessa oli osittain nähtävissä pyrkimys eroon valistusajan luonto-käsitteestä, luonnon hallitsemisesta ihmisjärjen rationaalisuuden avulla, sekä luonnon prosesseihin sekaantumisesta ihmistoimien kautta. Luonnon arvoa korostettiin kuvaamalla sitä ”pilaamattomaksi toiseksi”, haavoittuvaksi ja uhatuksi. Luonnon tuhoutuminen yhdistettiin väestönkasvuun ja teollistumiseen ja valtiota alettiin vaatia toimiin esimerkiksi luonnonpuistojen suojelemiseksi. (Hakala & Välimäki 2003, 27-28.)

Luonnonsuojelu siirtyi esimerkiksi ihmisen terveydentilan kautta määrittyneestä suojelusta tiettyjen rajattujen ympäristöjen suojeluun. Suojelu muuttui suojeluksi ympäristön itsensä takia, eikä sitä enää nähty niinkään pelkäksi välinearvoksi ihmisen terveyden turvaamiselle. Hakala ja Välimäki (2003, 27-28) erottavat ympäristönsuojelun koskettamaan ”toimintaa, jolla pyritään *ehkäisemään* ympäristöongelmia”, kun taas luonnonsuojelu pyrkii *säilyttämään* luonnon monimuotoisuuden ja laajasti tulkittuna siihen voidaan lukea kuuluvan koko

ekosysteemin toimintakyvyn turvaaminen.

Ympäristönsuojelun katsotaan politisoituneen ja nousseen yleiseen tietoisuuteen 1960-luvulla. Macnaghten ja Urry (1998, 32) toteavat ympäristödiskurssin muutoksen – luonnon käsittämisen enemmän tiettyä ympäristönä kuin luontona – tapahtuneen 1960-luvun alussa. Tämän ajan tapahtumasarjoista on yleisesti ottaen käytetty termiä *ympäristöherätys*, millä on tarkoitettu ympäristön nousemista poliittisten kamppailujen ja erilaisten määrittelyjen kohteeksi. Ympäristöherätyksellä viitataan siihen poliittiseen kehityskulkuun, jonka myötä ympäristöstä tuli poliittisia kamppailuja kokoava ja ohjaava kategoria. Ympäristöherätystä voidaan kuvata pelkistetysti yleisen ympäristöä koskevan tietoisuuden nousemiseksi tai sitä voidaan havainnollistaa joidenkin myöhemmin merkittäväksi koettujen tapahtumien ketjuna. Ville Lähteen (2010) mukaan ympäristöherätyksen voidaan sanoa viittaavan sekä uudenlaisten uhkien ja ongelmien tiedostamiseen, että vanhojen näkökulmien tai poliittis-hallinnollisten muotojen tulkitsemiseen uuden näkökulman kautta.

Ympäristöherätykseen liittyviä aikakauden tapahtumia voisi summata esimerkiksi seuraavanlaisesti: teollisuuden aiheuttama ympäristön saastuminen sai tutkijat nostamaan esiin asioita ja uhkia, joita maallikko ei aiemmin ollut kyennyt havaitsemaan. Tiedotusvälineet tänä aikana tarttuivat ympäristöhuoleen uudella tavalla. Esimerkiksi Rachel Carsonin kirja torjunta-aineiden vaaroista (*Äänetön kevät*, v.1963), sekä myöhemmin ilmestynyt kansainvälisen tulevaisuudentutkimuksen, Rooman klubin raportti (*Kasvun rajat*, v.1973) luonnonvarojen ehtymisestä talouden jatkuvan kasvun seurauksena saivat huomattavaa mediajulkisuutta ja päätyivät näin ihmisten tietoisuuteen. Myös lukuisat eri ihmisryhmien paikalliset kamppailut teollistumisen haittavaikutuksia vastaan sekä terveysriskien ja syöpien yleistyminen tiettyjen ympäristömyrkköjen seurauksena edesauttoivat ympäristötietoisuuden yleistä nousua.

Myös raportit esimerkiksi väestönkasvusta (*The Population Bomb* v. 1968, *The Tragedy of the Commons* v.1968) herättivät paljon huomiota ja keskustelua. Ensimmäiset avaruudesta käsin otetut valokuvat maasta vahvistivat omalta osaltaan ajatusta planeetan ja resurssien rajallisuudesta. Käsite *ympäristö* muodostui nimittäjäksi useille erilaisille konkreettisille ongelmille, jotka määrittivät länsimaisen kulttuurimme ja hyvinvointimme mahdollisuuksia ja

perustaa. Näin ympäristöä alettiin käyttää moraalisen ja poliittisen protestin perustana. Julkisen vallan oli otettava kantaa nousseeseen huoleen, jolloin ympäristöstä muodostui kansallisesti ja kansainvälisesti hallinnollinen sektori, *ympäristöpolitiikka*. Ympäristöpolitiikka on nyt nimitys erilaisille hallinnollisille aloille ja toimille. (Haila & Lähde 2003, 11-12; Hakala & Välimäki 2003, 29-30; Elliott 1998, 10.)

Jokinen ja Järvikoski (2001, 90) kuvaavat kansallisessa kontekstissa ympäristö- ja luontokäsitteiden muutosta historiallisesta näkökulmasta luonnonsuojelun muutoksena ympäristönsuojeluksi. Niin sanotussa ensimmäisessä luonnonsuojelun vaiheessa, joka ajoittuu heidän mukaansa vuosille 1880–1937, yleisesti huomattiin, että ihmisten toimet, kuten teollistuminen, uhkaavat joidenkin luonnonmuistomerkkien olemassaoloa. Tämän seurauksena alettiin kiinnittää enemmän huomiota tiettyjen luonnonsuojelukohteiden säilyttämiseen. Seuraavaa luonnonsuojelun aikakautta vuoteen 1966 saakka Jokinen ja Järvikoski nimittävät luonnonsuojeluksi kansan erityisenä harrastuksena. Tästä esimerkkeinä toimivat muun muassa Luonnonsuojeluyhdistyksen (v.1938) ja Nuorten Luontoliiton (v.1943) perustaminen.

Luonnonsuojelu vakiinnutti asemaansa Suomen aatteellisessa kentässä, mutta selvää vaikutusta yhteiskunnalliseen päätöksentekoon sillä ei kuitenkaan vielä ollut. Luonnonsuojeluyhdistykset eivät vielä tuolloin olleet painostusjärjestöjä, vaan luonnonsuojelu nähtiin enemmän tiettyjen luonnonalueiden säilyttämistä ajavana toimintana. Kolmannessa luonnonsuojelun vaiheessa 1960-luvulla ympäristöongelmat nousivat voimakkaasti esille kaikissa teollisuusmaissa. Jokisen ja Järvikosken (2001, 91) mukaan tässä tapahtui oleellinen muutos perinteisestä luonnonsuojelusta yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen pyrkivään ympäristönsuojeluajatteluun. Esimerkiksi Luonnonsuojeluyhdistys muutti toimintalinjaansa ja vuonna 1967 valittu uusi hallitus pyrki tietoisesti tekemään yhdistyksestä painostusryhmän.

Jokisen ja Järvikosken (2001, 92) kuvaaman luonnonsuojelun muutoksen neljäs vaihe vuosina 1974-1984 näyttäytyi selkeästi kansalaistoiminnan ja elämäntavan kritiikkinä. Ympäristönsuojelun ohella tuotiin esiin muitakin aikakauden kysymyksiä, kuten kulutusyhteiskunnan kritiikkiä ja kansainvälistä solidaarisuusaatetta. 1980-luvun loppupuolelta ympäristökysymys vakiintui, mutta myös monimuotoistui ja kansainvälistyi

voimakkaasti. Vakiintuneet ympäristöjärjestöt vahvistivat asemiaan. Kuitenkin samanaikaisesti syntyi paljon uusia kuluttamiseen ja ekologiseen elämäntapaan liittyviä kansalaisliikkeitä, kuten esimerkiksi kehitysmaakaupat. Vaikka luonnonsuojelu olikin muuttunut tiettyjen ympäristöjen suojelemiseksi, Jokisen ja Järvikosken (mt. 93) mukaan etenkin Suomessa korostettiin voimakkaasti yhä luonnonsuojeluarvoja, kuten vanhojen metsien ja yleisesti suomalaisten luonnonvarojen monimuotoisuutta ja säilyttämistä.

1990-luvun lopulla luonnonsuojelu ja ympäristönsuojelu olivat Suomessa kehittyneet ja vakiintuneet ympäristöpolitiikaksi, jonka nimissä toimivien ei enää tarvinnut perustella toimintansa motiiveja. Ympäristökysymykset ja ”vihreys” olivat levinneet koko yhteiskuntaan. (Jokinen & Järvikoski 2001, 93.) Edelleen käydään kuitenkin keskustelua siitä, mitä ympäristöpolitiikalla tarkoitetaan ja mikä on niin sanottua oikeaa ympäristön tai luonnon suojelua. Hyvänä esimerkkinä ympäristöristiriidoista Suomen luonnonsuojelussa ovat 1990-luvun lopun kiistat Natura -verkostoista ja niiden rajaamisesta.

Ympäristöpolitiikan asettumista hallinnolliseksi sektoriksi voidaan myös tarkastella ympäristön käsitteen muuttumisena puhutilan horisontaalisessa ulottuvuudessa. Lähtökohtana tarkastelulle on, että käsitteet ovat poliittisen kielen solmukohtia ja niiden tutkiminen eri näkökulmista paljastaa jotain niiden muotoutumisen logiikasta ja samanaikaisesti tietyistä poliittisesta tilanteesta niiden takana. (Hyvärinen ym. 2003, 9.) Taustalla on ajatus, että käsitteitä ei ole mahdollista erottaa tapahtumista, joihin ne nyt ja muotoutuessaan ovat vahvasti linkittyneet. Tarkoitukseni ei ole tehdä ympäristöpolitiikan käsittehistoriallista tutkimusta, mutta mielestäni on tärkeä korostaa, että ympäristöpolitiikkaan – huomioon ottaen sen taustat – liittyy sekä hallinnon ulottuvuus sekä kamppailu. Näin ollen ”ympäristöpoliittisella tutkimuksella” voidaan viitata vähintäänkin kahteen eri kohteen tutkimukseen: hallinnonalaan ja jatkuvaan käsitteen määrittelyyn, jota käydään eri toimijoiden välillä.

2.1.1 Ympäristöliike ja 1960-luvun radikalismi Suomessa

Ainoastaan ympäristötietoisuuden lisääntymisen ei voida sanoa johtaneen ympäristön politisoitumiseen. 1960-luku oli Suomessa otollista aikaa yhteiskunnallisten liikkeiden syntymiselle ja ympäristöliikkeen voidaan sanoa olleen osa laajempaa kuohuntaa. Kun ympäristön saastumiseen havahduttiin, luonnonsuojelun rinnalle nousi radikalisoitunut ympäristönsuojelullinen liikehdintä. Tästä 1960-luvulla nousseesta liikehdinnästä voidaan puhua kategoriana ”uudet yhteiskunnalliset liikkeet”. Näiden liikkeiden piirteitä ja teemoja olivat sodanjälkeisen yhtenäiskulttuurin murtaminen, esimerkiksi vähemmistöjen oikeuksien, seksuaalisen tasa-arvon ja kehitysmaiden ongelmien kautta. Konttisen (1998, 187) mukaan liikkeet olivat siinä mielessä modernisaatiokriittisiä, että ne kokivat maailmanlaajuisen modernisaation ja globalisoitumisen eteenpäin tyrkkääminä halua muuttaa vanhoja yhtenäiskulttuurin instituutioita ja jakoja, kuten kirkko tai armeija.

Macnaghten ja Urry (1998, 70-74) mieltävät myös uudet yhteiskunnalliset liikkeet konventionaalisia toimintatapoja tarkoituksellisesti väistäviksi, imaginaarisiksi ja enemmän retorista lähestymistapaa käyttäviksi liikkeiksi. Heidän mukaansa monet ympäristöasiat ovat saaneet merkittävää julkista huomiota juuri sen vuoksi, että ne symbolisoivat laajempaa kritiikkiä modernia yhteiskuntaa kohtaan. Kuitenkaan 1960–1970-lukujen modernisaatiokriittisyyttä ei tule ymmärtää samalla tavoin kuin nykyään. Niiden tekijät omaavat erilaisen taustan kuin esimerkiksi 2000-luvulla. Konttisen (1998, 197) mukaan 1960-luvun uudet yhteiskunnalliset liikkeet olivat pääasiallisesti niin sanotun nuoren keskiluokan protesti, usko kehitykseen ja eteenpäin kulkemiseen oli vahva ja se ilmaistiin toiveena kulttuurin moninaistumisesta. Myös Ronald Inglehart toteaa nimenomaan nuoren keskiluokan nostaneen ”pehmeät arvot” poliittisen keskustelun kenttään.

Vahvasti yhteiskunnalliseksi kysymykseksi ympäristö nousi 1970 ja 1980 -lukujen vaihteessa (Konttinen 1998, 201). Aikakauden ilmentymäksi mielletään esimerkiksi ydinvoimanvastaisen liikkeen perustaminen Suomeen vuonna 1977 (*Energiapoliittinen yhdistys -Vaihtoehto ydinvoimalle*) sekä ympäristöprotestina Kojjärvi-liike. Vuonna 1979 joukko ympäristöaktivisteja koetti estää lintulajistoltaan rikkaan Kojjärven kuivatuksen leiriytymällä

alueelle ja näin ollen estämällä metsäkoneiden työtä. Aktivistit käyttivät uudella tavalla taitavasti hyväkseen median kautta saamaansa julkisuutta, sekä kokosivat kaikki pienet ympäristötoimijat yhtenäiseksi yhteiskunnalliseksi liikkeeksi (Heino 2006). Myös nämä ympäristöaktivistit näkivät ympäristöongelmat vahvasti yhteiskunnallisina kysymyksinä ja liikehdintä johti Vihreän Liiton syntymiseen ja vakiintumiseen poliittiseksi puolueeksi.

Alun perin feministien ajama lause ”henkilökohtainen on poliittista” sai myös ympäristönsuojelullisia piirteitä kun ympäristönsuojelun teema miellettiin yksilöstä käsin ratkaistavaksi ja vaihtoehtoiset elämäntavat nousivat suosioon. Kuluttaja- ja yksilöllisen vastuun näkökulma liitettiin ympäristönsuojeluun. Pian Koijärven jälkeen puhkesi paljon erilaisia ympäristökonflikteja ympäri Suomea. Paikallisissa ympäristöprotesteissa oli usein kysymys teollisten hankkeiden ihmisten välittömälle ympäristölle ja elämäntavalle tuottamista uhista. Syntyi maanlaajuinen ympäristöliikehdinnän kulttuuri, joka heijasteli samanaikaisesti muuta länsimaalaista ympäristöliikehdintää. (Konttinen 1998, 203.) Tässä uudessa ilmiössä uudet yhteiskunnalliset liikkeet olivat yhtä paljon kulttuurillisia kuin ne olivat poliittisiakin (Macnaghten & Urry 1998, 74).

1990-luvulla poliittinen ympäristöliike otti erilliseksi asiakysymyksekseen eläinten oikeudet. Konttisen ja Peltokosken (2004, 168-174) mukaan ympäristö oli 1990-luvun puolivälissä nousseen liikkeen mobilisoiva yleisteema, johon kietoutui useita erilliskysymyksiä. Ympäristöliike radikalisoitui, useita turkistarhaiskuja tehtiin eläinten oikeuksien nimissä. Ympäristökysymykset tuotiin henkilökohtaisten elämänvalintojen tasolle ja ongelmat käsitteellistettiin erittäin kapitalismikriittisessä viitekehyksessä. Kapitalismin katsottiin hallitsevan liikaa rakenteita, mutta myös ihmisiä ja luontoa muuttamalla ne määrällisiksi entiteeteiksi taloudellista toimintaa varten. Tämän vuoksi 1990-luvun ympäristöliikkeen takana oli myös vahva rakenteellisten muutosten toive.

Ympäristölainsäädäntö vakinaistui liikehdinnän lomassa. Jo 1900-luvun alkupuolella oli säädetty useita erilaisia ympäristönsuojelullisia lakeja, mutta ympäristöä ja sen suojelua ei mielletty kokonaisuutena, pikemminkin erilliskysymyksinä esimerkiksi terveyteen liittyen (kts. esim. Ahonen 1997). Suomeen perustettiin ympäristöministeriö vuonna 1983 ja vuonna

1994 astui voimaan laki ympäristövaikutusten arvioinnista (YVA). Ympäristövaikutusten arvioinnista tehty laki toimii erilaisten hankkeiden ympäristövaikutuksia arvioivana ja ehdollistavana elementtinä. Toisin sanoen jokaisen hankkeen, jonka arvioidaan aiheuttavan merkittäviä ympäristövaikutuksia, tulee olla takanaan ympäristövaikutusten arviointimenettely. (Hakala & Välimäki 2003, 29-30; Ympäristöministeriö 2010.)

Ympäristö ja luonto ovat siis nousseet erilliskysymyksestä poliittisen keskustelun keskiöön. Politisoituessaan ympäristön käsitteestä on tullut monimerkityksellinen, sillä voidaan viitata puhujasta riippuen eri kohteisiin ja sen sisälle voidaan liittää erilaisia määreitä. Tässä luvussa on kuvattu etenkin sitä, miten kansalaisjärjestöt ovat onnistuneet nostamaan ympäristökysymyksen menestyksellisesti poliittiselle pelikentälle. Kuvaan vielä luvussa 2.1.2 ympäristöpolitiikan kansainvälistä järjestäytymistä ja sitten politisoituneiden ympäristö- ja luontokäsitteiden määreitä (luku 2.2 ja 2.2.1) ja problematiikkaa (luku 2.2.2). Tarkastelen lopulta luvussa kaksi kuvaamieni politisoituneiden ympäristö- ja luontokäsitteiden käyttöä aineistossani luvusta 5.3 lähtien. Avaan luvussa kuusi, millä tavalla kyseiset käsitteet poliittisen pelin ulottuvuudessa aineistossani ilmenevät. Pohdin vielä päätäntäluvussa seitsemän ympäristö- ja luontokäsitteitä osana poliittista peliä peilaten niitä aineistoni kautta saatuihin havaintoihin.

2.1.2 Kansainvälinen ympäristöpolitiikka

Ennen 1960-lukua ympäristöpolitiikan globaaleja ongelmia hoitivat valtiot ja niiden hallitukset. 1960-luvulta lähtien ei-valtiolliset organisaatiot, NGO:t (*non-governmental-organisations*) kuten esimerkiksi Greenpeace³, alkoivat nousta hallitsemaan kansainvälisen ympäristöpolitiikan suuntaa. Ympäristöhuolen voitiin nähdä refleктоivan de-territorialisaatiota; se alkoi ulottua valtiorajojen ulkopuolelle. Kolme laajempaa huolen aihetta karakterisoi tällöin kansainvälistä ympäristöpolitiikkaa: villin luonnon säilyminen, meret sekä ydinaseiden leviäminen. Ympäristöteeman nousemista kuvastaa hyvin myös se, että 1970-luvun alkuun mennessä pitkäaikaisten, lähinnä luonnonsuojeluun keskittyneiden

³ perustettu vuonna 1970

organisaatioiden, kuten Sierra Klubin ja National Audubon Societyn⁴ jäsenmäärät kasvoivat 1970-luvun alkuun mennessä muutamista kymmenistä tuhansista ensin 140 000 ja sitten 200 000 jäseneseen. (Elliott 1998, 8-10.)

Kansainvälisessä ympäristöpolitiikassa ensimmäisiä merkittäviä tapahtumia alkoi ilmaantua 1970-luvulla, jolloin solmittiin esimerkiksi laki uhanalaisten eläinten kaupasta (CITES 1973) ja kosteikkoalueiden suojelusta (RAMSAR 1971)⁵ Ensimmäinen kansainvälinen ympäristökokous järjestettiin Tukholmassa vuonna 1972 ja samassa yhteydessä perustettiin YK:n ympäristöohjelma UNEP⁶. Tukholman konferenssi oli ensimmäisiä kansainvälisiä kokouksia, jossa tietoisesti vaadittiin mm. luonnon arvojen rationaalista hallintaa ja ympäristökysymyksen sitomista kestävänsä kehityksen ideaan (Macnaghten & Urry 1998, 46).

YK:ta vaadittiin ottamaan asema kansainvälisten ympäristöpoliittisten asioiden hoitajana. Kuitenkin poliittiset tekijät, kuten kehitysmaiden kriittisyys instituutioita kohtaan, vaikeuttivat UNEPin toimintaa. Kehitysmaat pelkäsivät, että rakennettavilla instituutioilla olisi haitallinen vaikutus heidän omaan taloudelliseen kehitykseensä. UNEPin rooli on ollut pääasiallisesti enemmän koordinoiva ja raportoiva kuin varsinaiseen toimintaan pakottava. UNEPia on tosin kritisoitu siitä, että esiintuotuja ympäristöongelmia ratkotaan ainoastaan valtiotasolla, sillä UNEPin takana oleva geopoliittinen järjestelmä perustuu ajatukseen valtioista suvereenina toimijoina. Näin ollen jokainen valtio voi peräännyä päätöksistä sanoen hallitsevansa vain omaa aluettaan, kieltäen intervention alueelleen ja samanaikaisesti argumentoiden osallistumattomuuttaan haluttomuudella sekaantua asioihin, jotka koskettavat toisten valtioiden alueita. Tukholman konferenssin tarkoituksen sanotaan olleen enemmän poliittinen kuin varsinaisia ympäristöasioita ratkova, sillä se toi ensimmäistä kertaa yhteen kansainväliset toimijat, ympäristöteemaa apuna käyttäen. (Elliott 1998, 12, 93.)

Seuraava merkittävä ympäristöpoliittinen kokoontuminen, YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssi, järjestettiin vuonna 1992 Rio de Janeirossa. Konferenssin pohjalta

4 Sierra Klubi perustettiin vuonna Yhdysvalloissa vuonna 1892. Sen sanotaan olevan vanhin olemassa oleva luonnonsuojelujärjestö. National Audubon Society perustettiin vuonna 1905 lintutieteilijä John James Audubonin toimesta, järjestö on keskittynyt paljolti ornitologiseen tutkimukseen.

5 CITES; Convention on International Trade in Endangered Species, RAMSAR; Convention on Wetlands.

6 UNEP; United Nations Environment Programme

tuotettiin myöhemmin erilaisia kasvua ja sen rajoja määritteleviä raportteja. Yleisesti ottaen 1970-luvun alussa alkanut keskustelu ympäristön ja sen ongelmien hallinnasta näyttää asettuneen erilaisten virallisten ja epävirallisten institutionaalisten rakenteiden varaan. Kyseiset instituutiot pyrkivät asettamaan standardeja ja hallitsemaan rajojen välisiä globaaleja ympäristön muutoksia. Useilla instituutioilla ja muilla toimijoilla on konsensus esimerkiksi kestävän kehityksen määritelmästä⁷ ympäristöpoliittisen kehityksen yhteisenä suuntana, mutta varsinaisesta toimeenpanojen toteuttamisesta on syntynyt paljon ristiriitoja. Ongelmien voidaankin nähdä lähtökohtaisesti olevan taloudellis-poliittisia, sillä jotkut maat ovat esimerkiksi jättäytyneet kansainvälisistä ilmastopöytäkirjoista perustellen oman taloutensa kasvun ensisijaisuutta. Valtioiden suvereniteetti -kysymyksen piirissä onkin nostettu esiin, että kansainväliseen ympäristöpolitiikkaan tulisi muodostaa uudenlainen käsite suvereniteetista siten, että se ei enää ensisijaisesti perustuisi vain valtiojärjestelmien olemassaoloon, vaan käsittäisi alueen myös laajemmalti. (Elliott 1998, 12, 93.)

Viimeisin ilmastokeskustelu käytiin 7.-18.12.2009 Kööpenhaminassa. Kokouksessa laadittiin sitoumus, jonka tavoitteeksi asetettiin ilmaston lämpenemisen pysäyttäminen kahteen asteeseen. Sekä teollisuus- että kehitysmaiden on tehtävä suunnitelma ilmastopäästöjensä leikkaamisesta. Sitoumusta ei kuitenkaan hyväksytty yksimielisesti, eikä se ollut tälläkään kerralla sitova. Kokousta kritisoitiin esimerkiksi kansalaisjärjestöjen toimesta siten, että yhä edelleen valtioiden omat poliittiset agendat asettuivat poikkiteloin kaikkia yhteisesti koskettavien päästövähennyssopimusten kanssa.

2.2 Luonnon toimijuus ja poliittinen puhe

Edellisessä väliluvussa osoitin, miten luonto ja ympäristö ovat viimeisten vuosikymmenten aikana nousseet voimakkaasti poliittiselle kentälle. Puhe luonto- ja ympäristöteemoista ei ole enää vain tietyn asiantuntijaryhmän yksinoikeus. Teemojen nouseminen julkisen keskustelun piiriin antaa jokaiselle keskusteluun osallistuvalla mahdollisuuden ottaa kantaa asioihin eri näkökulmista käsin. Luonto- ja ympäristökäsitteiden kautta voidaan näin esittää erilaisia

⁷ Kestävä kehitys on kehitystä joka tyydyttää nykyisen yhteiskunnan tarpeet vahingoittamatta tulevien sukupolvien mahdollisuuksia.

määritelmiä ja tulkintoja, jotka kilpailevat keskenään.

Luonto ja ympäristö eivät kuitenkaan pelkkinä käsitteinä kerro toimijoille, millaisia argumentteja niistä voidaan poliittiseen keskusteluun nostaa. Esittääkseen erilaisia arvolausemia tai kehotuksia luonnosta, toimijoiden tulee liittää käsitteisiin erilaisia määreitä ja sisältöjä, joiden avulla argumentit saavat muotonsa. Keskustelu, tai ympäristöön ja luontoon liittyvät kiistat, vaativat taakseen kannan, jotta argumentti tai mielipide näyttää yleisön tai kuulijan mielestä varteenotettavalta. Luonto ja ympäristö ovat keskustelun kannalta konstruoitava uudelleen, sillä käsitteet eivät itsessään sisällä mitään objektiivista käsitteiden määrittelyavaruutta, jota niistä keskusteltaessa voitaisiin käyttää. Näin ollen ne eivät ole yksiselitteisiä. Ei ole myöskään olemassa yksiselitteistä tapaa ympäristön tai luonnon määrittelyyn, vaan jokainen esitetty määritelmä on määrittelijästään riippuvainen (Macnaghten & Urry 1998, 32).

Luontoa käsitteenä on mielekkäämpää lähestyä tutkimalla luonnon käsitteeseen liitettyjä määreitä. Nämä määreet kertovat toimijasta riippuen jotain siitä, millä eri tavoilla luontoa käsitteenä on mahdollista tarkastella. Lähestyn aihetta tarkastelemalla erilaisia tieteellisestä kentästä luonnolle ja ympäristölle esitettyjä määreitä. Otan esiin myös kyseisiin määritelmiin liitettyä problematiikkaa sekä arvofilosofisia suuntia.

Luonto käsitteenä on lähtökohtaisesti ajateltava eräänlaisena puhtaana objektina, joka ei yksinään sano meille mitään, vaan saa merkityksensä siihen liitettyistä määreistä tai siitä käydyistä keskusteluista. Kuitenkin esimerkiksi Yrjö Haila ja Richard Levins (1992, 14-15) määrittelevät ympäristökeskustelun keskeisiksi arvoiksi tasapainon, symbioottisuuden, monimuotoisuuden, ihmistoiminnan kestävyuden ja kohtuullisuuden luonnonvarojen kulutuksessa, tiedon ja toiminnan rajojen tunnistamisen sekä paikallisuuden. Nimeämällä tietyn keskustelun teemat Haila ja Levins tulevat samanaikaisesti määritelleeksi ne piirteet, joita keskustelun kohteella, eli luonnolla, voi olla. Väyrynen (2009, 69) toteaa, että Haila ja Levins muodostavat yhden arvofilosofisen tulkinnan luonnosta, josta voidaan nostaa myös poliittisia tavoitteita.

Hailan ja Levinsin (1992, 26) näkemyksen mukaan kulttuurinen käsitys luonnosta muodostuu siitä heijastumasta, millaiset suhteet ihmisillä on toisiinsa yhteiskunnassa. Ihmisen ja luonnon suhde voi eri näkökulmien kautta olla joko ekosentrinen tai antroposentrinen. Antroposentrinen, eli ihmiskeskeinen ja samalla luonnon välineellistä arvoa korostava suuntaus on Hailan ja Levinsin mukaan kulttuurimme luomus. Tässä näkökulmassa luonto valjastetaan ihmisen käyttöön sen mukaisesti, miten tietty kulttuuri sitä tarvitsee. Meidän tulisi perustaa näkemyksemme luonnosta sen arvostamiseen itseisarvona ja tämän arvostamisen tulisi olla osana kaikkea vuorovaikutustamme luonnon kanssa. Koska olemme osa luontoa, meillä ei ole vaihtoehtoa erottautua siitä. Luonto ei kuitenkaan kerro meille mikä tapa kohdella sitä olisi oikeanlainen yhteiskunnallisessa suunnittelussamme. (Haila & Levins 1992, 26-29.)

Väyrysen (2009, 69) mukaan tiettyjen arvojen korostaminen luonnon piirteinä kytkeytyy vastaaviin sosiaalisiin arvoihin, jotka sulkevat ulkopuolelleen luonnon ja yhteiskunnan raadollisemmat rakennuspalikat kuten esimerkiksi kilpailun ja vahvemman oikeuden. Väyrysen mukaan Haila ja Levins pyrkivät eksplikoimaan luonnon ja kulttuurin yhteistä arvopohjaa tiettyssä mielessä virheellisesti siten, että vaikka luonto ei kerrokaan meille millä tavalla meidän tulisi sitä arvostaa, se kuitenkin heidän näkemyksensä mukaan antaisi perusteita valita tiettyjä arvoja ennen muita.

Väyrynen nostaa esiin kysymyksen siitä, sortuuko Haila ja Levins määrittelyssään Humen giljotiiniin. Vaikka ympäristöarvot eivät palautuisikaan täysin luontoon, niitä ei silti ole mahdollista kokonaan irrottaa luonnosta. Väyrynen (2009, 70) kokoaa: ympäristöarvot ovat luonnon ja kulttuurin hybridejä, näitä kahta yhdistäviä tekijöitä sekä ihmisen ja luonnon molempien hyvää ilmaisevia tekijöitä. Ympäristöarvojen voidaan tältä kannalta todeta olevan ihmisen ja luonnon yhteistoiminnallisuuteen perustuvia arvoja, joiden tulkinnat saattavat vaihdella, mutta perusta arvoille on sama. Esimerkiksi suojelemisen arvoiseksi määritellyt alueet ja se, millä tavalla niistä argumentoidaan, viittaa tiettyihin ympäristöarvoihin, jotka koetaan osana ihmiselle hyvää tuottavaa ympäristöä (Haila & Lähde 2003, 17). Vaikka tällaisessa arvioinnissa asiaa tarkastellaan ensisijaisesti ihmisen hyödyn, eli luonnon välinearvon lävitse, esimerkkitapaus antaa kuitenkin viitteitä siitä, millä tavalla tietty arvo tietyille luonnonkohteelle voi syntyä.

Kuisman mukaan kysymyksiin ympäristöstä latautuu teemoja, joilla ei usein ole tekemistä varsinaisen luonnontieteellisen ekosysteemin tai luontokäsityksenkään kanssa. Teemojen voidaan nähdä olevan peräisin enemmän ihmisten välisistä suhteista, kuin muutoksista ekologisissa systeemeissä. On jälleen hyvä muistaa, että luonto ei puhu, vaan sen kautta puhutaan. Luontokäsitteet ovat kuvitteellisia ja aina jonkin erityisen merkityksen lävitse tarkasteltuja, joten niistä on mahdotonta erottaa luonnon tai ihmisen rooleja. (Kuisma 2001, 70.)

Toisaalta ei ole mahdollista esittää argumenttia täysin ”luonnon roolinkaan” kannalta. Tämähän tarkoittaisi sitä, että luonto olisi jotain sellaista, joka tietoisesti asettuisi johonkin rooliin. Luonnon roolista puhuttaessa puhutaan oikeastaan tietyn toimijan muodostamista käsityksistä, joiden kautta luonnolle annetaan jokin tehtävä tai olemisen muoto. Ympäristöongelmat ovat usein kompleksisia. Vaikka luonnon ja kulttuurin rooleja ei voitaisikaan ympäristöongelmissa erottaa, tulee muistaa, että luonto on aina kuviteltu ja rakennettu. Se ei pidä itse yllä rooliaan kuten esimerkiksi ihminen.

Bruno Latour näkee myös luonnon ja ihmisen muodostaman kulttuurin erottamisen hankaluudet ympäristöön liittyvissä arvoissa ja kysymyksissä. Latourin (1991, 170) mukaan ympäristöongelmissa luonto ja kulttuuri sekoittuvat tavalla, josta ei voida enää määrittellä, mikä on luontoa tai kulttuuria, inhimillistä tai ei-inhimillistä. Meidän tulisi purkaa ”kulttuurin artefakti”, jotta ymmärtäisimme paremmin ympäristön ja ihmisten välisiä ongelmia (Latour 1991, 171). Purkamisella hän viittaa siihen, että kulttuuria ja luontoa ei tulisi koettaa katsoa toisistaan erillisiä, vaan pyrkiä näkemään esimerkiksi ympäristöongelmien sisältämät kulttuuriset elementit (vrt. Serres 1994⁸). Latour (1991) käyttää käsitettä *hybridi* ilmaistakseen luonnon ja kulttuurin sekoittumisen. Hänen mukaansa enää vain ei jaotella ympäristöongelmia joko fyysikaalisen tai yhteiskunnallisen näkökulman kannalta, vaan hybridissä sekä

8 Michel Serres (1994, 65-66) nähdäkseni esittää luonnon ja ihmisten välisten ongelmien ratkaisuksi ihmisten ”palaamista luontoon”. Tällä hän viittaa eräänlaisen yhteiskuntasopimuksen tekemistä, jossa ihmisten herruus luontoa kohtaan muutettaisiin ihmisten ja luonnon vastavuoroisuudeksi. Tässä mielessä Serresin ja Latourin teoriat ovat yhteneväisiä, kumpikin korostaa luonnon ja ihmisten tasa-arvoisuutta ja yhtäläistä roolia esimerkiksi ympäristöongelmien määrittelyssä. Luonnon tai ihmisen kummankaan roolia ei tulisi nostaa toisen yli, vaan ongelmia tulisi määrittellä molempien näkökulmien kautta.

fysikaalinen että yhteiskunnallinen ovat erottamattomasti limittyneinä toisiinsa.

Latourin ajatus tuo keskusteluun erilaisten ei-inhimillisten elementtien aseman luonnon arvotusprosessissa. Hänen mukaansa materiaallinen todellisuus vaikuttaa käsityksiimme maailmasta ja nämä käsitykset näkyvät esimerkiksi politiikan muotoutumisen taustalla olevissa argumentointiprosesseissa. Ei-inhimillisen ja inhimillisen suhdetta tiedon tuottamiseen voidaan havainnollistaa kysymällä, mikä rooli tulosten tekemiseen tarvittavilla teknisillä mittavälineillä on tiedon ja totuuden yhteiskunnallisessa tuottamisessa. Esimerkiksi ydinvoimalan säteilyä mitattaessa säteilyä mittaavan laitteen asteikolla on ratkaiseva merkitys siihen, kuinka sallitut ja ei-sallitut rajat mittaustuloksissa määrittyvät. Latourin (1991, 48) mukaan on mahdollista, että myös elottomat ei-inhimilliset asiat osallistuvat totuuden tuottamiseen, koska niihin on liitetty merkityksiä, jotka tekevät niistä näennäisesti luotettavampia kuin tavalliset ihmiset.

Latourin (2005, 1-17) kuvaamassa toimijaverkkoteoriassa ihminen ja luonto molemmat ovat toimijoita. Tämän pohjalta on mahdollista synnyttää erilaisia erotteluja ja jakoja. Millä tavoin luonto, ympäristö ja ihminen määrittävät toisiaan tai toistensa toimijuutta? Latourin mukaan ihmisen toiminnan mielekkyyttä ei voida ymmärtää ilman tietyn ympäristön läsnäoloa, vaan ihminen ja tietty ympäristö yhdessä luovat ongelman. Esimerkiksi tietyn alueen saastuminen ei muodostu ongelmaksi ilman, että ihminen sen sellaiseksi nostaa, ja toisaalta saastuminenkaan ei ole mahdollista ilman tiettyä aluetta. Tässä lähestytäänkin vahvasti Ulrich Beckin käsitystä ympäristöuhkista, jotka voivat olla fysikaalisesti olemassa, mutta samanaikaisesti myös yhteiskunnan itsensä luomia. Latour (1991, 45-48) nostaa keskiöön kysymykset ei-inhimillisen objektin läsnäolosta tietyn ongelman luomisessa sekä samaisen objektin suhteesta toimintaympäristöönsä. Tiedetyt vuorovaikutussuhteet näin ollen määrittävät tietylle objektille toimijuuden.

Toimijaverkkoteoriassa tutkitaan materiaalistien objektien kantamia ja antamia poliittisia sekä moraalisia toimintaohjeita ja niiden seurauksia. Latour puhuu tieteen tuottamista mustista laatikoista viitaten esimerkiksi tiettyssä ympäristöongelmassa käytettyihin kyseenalaistamattomiin arviointi- tai mittauskriteereihin. Esimerkiksi jonkin alueen

saastumisesta muodostuvassa konfliktissa, eräs tieteen tuottama musta laatikko voisi olla jokin tieteellinen menetelmä, jonka avulla varsinainen saastuminen arvioidaan. Latourin mukaan nämä tietyt arviointikriteerit tai luokitukset ovat aina joidenkin prosessien kautta ja erilaisten vaihtoehtojen joukosta valittuja päätöksiä. Näitä edellä mainittuja luokituksia voi näin ollen olla mahdotonta arvioida ilman tietynlaista asiantuntijatieta, jolloin jonkin tieteellisen sektorin asiantuntijatiiedosta muodostuu vallan väline. Musta laatikko voi näin ollen toimia keskeisenä vallan elementtinä. Toisaalta myös ympäristökonfliktit voidaan tulkita jonkin ihmisjoukon pyrkimykseksi murtaa näitä asiantuntijatietoon pohjautuvia mustia laatikoita. (Peltola & Åkerman 1999, 10; Åkerman 2009, 251.) Latour (2004) nostaa esiin sen, kuinka tärkeä esimerkiksi ympäristöongelmissa on tunnistaa hallitsevien toimijoiden asema ongelman määrittelyssä. Tällä tavoin pääsemme paremmin näkemään erilaiset prosessit, joiden kautta ympäristöongelmien muodostamiseen vaikutetaan ja mikä kyseisissä prosesseissa voisi olla toisin.

Tarkasteltaessa luonnon ja ympäristön määreitä luonnonkatastrofien tai ympäristön saastumisen kautta voidaan nähdä, millä tavoin kriisiytyminen ja riskit vaikuttavat asennoitumisiin. Jokisen ja Järvikosken (2001, 47-48) mukaan ympäristökriisi näkyy yhteiskunnassamme kahdella tavalla. Ympäristökriisi voidaan nähdä ”objektiivisena kriisinä” siten, että ympäristöongelmat yhä kasautuvat ponnisteluista ja yrityksestä huolimatta, jolloin ympäristö ongelmineen vaikuttaa toimivan tietyllä tapaa autonomisesti ja omalakisesti. Toinen vaihtoehto kuvata kriisiä on kuvata sitä ”tietoisuuskriisinä” tiedon ja sen levinneisyyden avulla. Yhä useampi on tietoinen ympäristöongelmista juuri tiedon leviämisen myötä, jolloin ongelmasta tulee kollektiivinen huoli.

Nämä kaksi edellä mainittua näkökulmaa ovat jossain määrin yhteneväisiä. Se, mikä niitä erottaa, on toiminta, joka seuraa tietystä asennoitumisesta. Objektiivisen ja tietoisuuskriisin taustalla on toteamus siitä, että ympäristöongelmia ei voida selittää enää ainoastaan yhdellä tekijällä, vaan ne muodostuvat toisiinsa kietoutuneista materiaalisista ja sosiaalisista suhteista, jolloin niiden ymmärtämisestä tulee monimutkaista ja haastavaa. Myös Jokinen ja Järvikoski (2001, 49) toteavat, että ympäristöongelmissa on kysymys ihmisen ja luonnon välisen suhteen kriisiytymisestä, toisin sanoen koko modernin yhteiskunnan kriisistä.

2.2.1 Luontokäsitysten politiikka

Pietari Almusan mukaan (2006, 93) 1960-luvulla tapahtunut luonnon politisoitumisprosessi vahvisti sen, että ympäristö muotoutui globaaliksi luontoperustaksi, jolloin se oli mahdollista nähdä yhtenä kokonaisuutena, ja näin ollen uhattuna sekä haavoittuvana oliona. Tämän seurauksena luonnosta on alettu puhumaan enemmän erilaisten ympäristöjen kautta. Haavoittuvuutensa vuoksi luontoa ei enää mielletä olioiden takana olevaksi todellisuudeksi tai maailmankaikkeuden järjestykseksi, vaan eri ongelmien ilmaantumisen kautta erilaisiksi rajatuiksi ympäristöiksi (Kuisma 2001, 64).

Ville Lähde (2005, 31) toteaa, että luonto heijastaa moraalista käsitystämme maailmanjärjestyksestä, inhimillisten konventioiden alkuperästä ja ihmisen perusluonteesta. Jos käsiteparit luonto ja kulttuuri ymmärretään vastakkaisina, ne kertovat meille materiaalisen maailman olemisen tilan lisäksi myös maailmanjärjestyksemme normatiivisesta ymmärryksestä. Tästä näkökulmasta kulttuuri rajautuu inhimillisen toiminnan alueeksi ja kaikki mitä jää sen ulkopuolelle, on luontoa. Sen lisäksi, että luonto voi ilmentää maailmanjärjestyksemme, voidaan käsitteen käytössä joissakin yhteyksissä viitata myös suhdetekäsitteisiin, kuten luonnollisuuteen tai ihmisluontoon.

Hailan ja Lähteen⁹ (2003, 13-14) mukaan luonto on tuolla jossain, ihmisen luomasta kulttuurista erillisenä. Se saa ”kasvot” aina silloin kun se osallistuu ihmisen toimintaan esimerkiksi erilaisten elämäntapojen kautta. Ympäristö ympäröi, näin se muodostuu yksilön elinehtoja määrävien konkreettisten tekijöiden nimittäjäksi, joka tekee siitä aikaan ja paikkaan sidotun käsitteen. Sitä voidaan kuitenkin puheessa nimittää myös koko ihmiskunnan ympäristöksi, viitaten esimerkiksi ihmiskunnan yhteisten resurssien rajallisuuteen, joka antaa käsitteelle tietyllä tapaa tilallisen määreen. Luonto voidaan kokea erilaisena riippuen erilaisten

9 Ville Lähteen teoriassa näyttää kuitenkin jossain määrin käyvän niin, että myös hän antaa luonnolle jonkinasteisen roolin ihmisen luomassa kulttuurissa. Vaikka vaikuttaisikin siltä, että luonto hänen teoriassaan saisi ei-poliittisen viattoman toimijan aseman, on jossain määrin nähtävissä, että luonnon rooli ympäröivän maailmamme kuvaajana, on edelleen eräs näkökulma ja mielipide luonnon roolista. Pyrin itse korostamaan tutkimuksessani luonnon näennäistä viattoman toimijan asemaa ja tämän kautta tuomaan esiin erilaisten toimijoiden vallan luonnonpoliittisia kysymyksiä määriteltäessä.

elämäkäytäntöjen tuottamista kokemuksista, jolloin on mahdollista puhua esimerkiksi erilaisista luontokäsityksistä.

Kuitenkin puhuttaessa luonnon politisoitumisesta tarkoitetaan laajemman kuin rajattujen ympäristöjen politisoitumista. Luonto itsessään ei osallistu politiikkaan ”tosiasioina”. Samassa mielessä kuin Bruno Latour puhuu ei-inhimillisten objektien ja ihmisen muodostamista ympäristöongelmista, viittaavat Haila ja Lähde (2003, 14) luonnon politiikalla siihen, että luonnon olioiden olemassaolo itsessään vaikuttaa yhteiskunnallisen toiminnan mahdollisuuksiin. Jos ajatellaan esimerkiksi jonkin uhanalaisen lajin suojelua, voidaan sanoa, että pelkkä lajin olemassaolo tietyllä alueella vaikuttaa alueen yhteiskunnalliseen suunnitteluun.

Lajit voivat saada myös symbolista yhteiskunnallista arvoa. Jos ajatellaan esimerkiksi Saimaannorppaa, on norpalla pelkän suojeluarvon lisäksi myös luonnon elinvoimaisuutta ja haavoittuvuutta kuvaava symbolinen arvo. Ympäristön saastuminen voidaan ehkäistä rajoittamalla saastumisen aiheuttajaa, jolloin ihmisiä koskettava haitta väistyy. Saimaannorpan suojelu on kuitenkin luonnonpoliittinen kysymys itsessään. Sen suojelu koetaan tärkeäksi norpan itsensä takia, eikä siihen ole mahdollista soveltaa ihmislähtöistä tapaa, kuten saastekysymykseen sovelletaan. Tällä tavoin luonto itsessään voi muodostaa poliittisia kysymyksiä yhteiskuntaan. Kuitenkin taustalla on ajatus siitä, että jonkin toimijan tai toimijoiden tulee nimetä luonnonpoliittiset kysymykset, sillä kuten aiemmin todettiin, luonto ei kerro meille, mitä lajeja meidän tulisi esimerkiksi suojella.

Karrikoiden voidaan todeta, että ympäristön voidaan nähdä liittyvän vahvemmin tiettyjen luonnon resurssien muodostamaan kokonaisuuteen, kun taas luonto ilmenee enemmän kokemuksellisena ilmiönä. Luonto kertoo meille maailmastamme sellaisena kuin sen näemme ja ympäristö maailmamme tietyistä mahdollisuuksista ja resursseista. Erilaiset ympäristöt puolestaan kuuluvat kaikki luontoon, jonka voidaan sanoa näin asettuvan rajaamattomaksi tilaksi rajattujen ympäristöjen pohjalle. (Haila & Lähde 2003, 13-14; Lähde 2005, 31-32.)

Luonnosta puhutaan hyvin moninaisissa yhteyksissä, toisin sanoen osallistuessaan eri

toimintoihin ihminen voi kohdata hyvin erilaisia luontoja. Tässä mielessä luonnot rinnastetaan käsitteeseen ympäristö. Suhtautumiset luontoon, eli luontokäsitykset, määrittävät sen, millä tavoin yksittäinen toimija mieltää tietyn rajatun ympäristön. Luontosuhteet ovat muuttuvaisia ja erilaisia, näin ollen ihminen voi kohdata saman ympäristön eri tavalla erilaisissa tilanteissa. Voidaan siis luoda suhteita erilaisiin luontoihin, mutta myös eri suhteita samaan luontoon. Vaikka luontosuhteiden moninaisuus tunnustetaan, on silti yleistä että luontosuhteista puhutaan yhtenäistettynä yksikkönä. Näin ollen luonto muodostuu poliittiseksi kategoriaksi, jossa luonto-kulttuuri -jaottelu toimii erilaisia luontosuhteita poissulkevana, epäpolitisoina dikotomiana. (Lähde 2005, 32.)

Luonnon poliittisuuden voidaan kokoavasti sanoa tarkoittavan esimerkiksi sitä, että poliittisuuden muodostavat tiettyjen luonnonoloiden ja prosessien suhde inhimillisen yhteisön mahdollisuuksiin luonnon asettamien ehtojen puitteissa. (Haila & Lähde 2003, 9.) Toisin sanoen luonnosta tehdään poliittinen tulkitsemalla siitä saatavat mahdollisuudet jonkin näkökulman kautta, jolloin tietyt luonnon käyttöä koskevat tavat voivat problematisoitua. Luonnon politiikkaa voisi näin ollen olla Saimaannorpan lisäksi esimerkiksi kamppailut luonnon resursseista. Näissä kamppailuissa voitaisiin kiinnittää huomiota esimerkiksi siihen, että toisten hyötyessä tiettyjen luonnonalueiden käytöstä, jotkut eläinpopulaatiot puolestaan kärsivät suunnattomia tappioita. Kumman näkökulmasta alueen käyttö on tällöin oikeutettua? Kamppailu luonnon resursseista voi myös yhtä hyvin koskea tietyn alueen käyttötapoja; kenellä on oikeus määritellä ja päättää esimerkiksi siitä, käytetäänkö järven jäätä talvisin luisteluun vai saako tehdas laskea lauhdevetensä siihen ja estää jäätyksen.

2.6 Luonnon väline- ja itseisarvon problematiikkaa

Millä tavoin voimme määritellä luonnon arvon tai arvottaa luonnon tuhoutumisesta ilmeneviä ongelmia? Mitä pidämme arvokkaana luonnossa, vai palveleeko luonto inhimillisen elämän muita päämääriä pelkkänä välineenä? Luonnosta esitetyt arvoväittämät kertovat luontokäsitteen muutoksista keskusteluiden kentässä. John S. Dryzeikin (1997, 8-13) mukaan ympäristöongelmat sijaitsevat luonnonjärjestelmän ja oman sosiaalisen järjestelmämme risteyskohdissa, joten niiden tulkinta on moniulotteista ja haasteellista. Mitä monimutkaisempi

ongelma on, ja mitä enemmän se sitoo luonnon prosesseja sekä inhimillisiä toimijoita itseensä, sitä enemmän siitä on mahdollista esittää erilaisia analyysejä ja tulkintoja, joista mitään ei kyetä moniulotteisuuden vuoksi osoittamaan ainoaksi oikeaksi.

Ympäristön ja luonnon käsitteet ovat liikkeessä ja meidän on mahdollista esittää niistä erilaisia määritelmiä sekä ulottuvuuksia. Dryzek (1997, 5) väittää, että ympäristökäsitteen merkityksen sisältö on kaikkialla jatkuvasti läsnä, toisin sanoen ympäristö on muuttunut jatkuvasti elämässämme läsnä olevaksi, joten käsitteen merkitys saattaa yhä ajan kuluessa muuttua radikaalisti.

Pietari Almusa näkee luonnon kautta tehtävien arvomääritelmien ongelmallisuuden. Luonnon arvottaminen johtaa lopulta siihen, että jokainen arvolause on määrittelijästään riippuvainen, sillä erilaisten arvojen tutkiminen johtaa vain mielipideviidakkoon. Mielekkäämpää on koettaa päästä erilaisten arvolauselmien ylitse ja koettaa tutkia niiden poliittista merkitystä tietyssä vallitsevassa kontekstissa.

Myös Almusa puhuu luontokäsitteen muutoksesta 1960-luvulla tapahtuneen ympäristön politisoitumisprosessin kautta. Hänen mukaansa ympäristön subjektilähtöiset merkitykset ovat jääneet modernin merkityksen jalkoihin. Käsitteellä ympäristö ei enää sen politisoitumisen jälkeen tarkoitettu ”arkea normittavaa tukipistettä” kokemuksellisesti määriteltyjen elämäkäytäntöjen kautta ymmärrettynä, vaan ympäristö määrittyi ”globaaliksi ekologisten suhteiden verkostoksi, johon myös ihmislajin aineellinen olemassaolo perustuu” (Almusa 2006, 93). Tämä määritelmä ympäristöstä globaalina luontoperustana muodostaa ympäristöstä yhtenäistetyin yksikön, joka esiintyy uhattuna ja haavoittuvana oliona.

Politiikan tutkimuksen kannalta on kuitenkin mielekäästä avata näennäisesti yhtenäistetty luontosuhde ja tutkia eri lähtökohdasta käsin tehtyjä arvotusprosesseja. Ihmiskeskeisestä näkemyksestä käsin luonnolla on ainoastaan ihmisen sille antamaa arvoa, jolloin arvojen voidaan nähdä olevan vain henkilökohtaisia. Luontokeskeisessä ajattelutavassa myös ei-inhimillinen osapuoli asettuu osaksi moraaliyhteisön jäsenyyttä. (Almusa 2006, 93-94.) Tällöin luonnossa voidaan olettaa olevan arvoja itsessään, kuten aiemmin Saimaannorpan

tapauksessa todettiin sekä autonomisia päämääriä. Luontokeskeisessä ajattelutavassa luonnon arvo ei lähtökohtaisesti riipu ihmisen tiedollisista määrittelyistä tai fysiologisista tarpeista, vaan luonnon arvo on luonnossa itsessään.

Jaottelu on kuitenkin ongelmallinen, koska ihmiskeskeiset luonnonsuojeluargumentit voivat omata itseisarvon käsitteen, ne sallivat ei-inhimillisen luonnon kohtelun arvokkaana. Yksittäinen ihminen saattaa arvostaa jotakin luonnossa olevaa objektia vain sen itsensä takia, ilman objektin ihmiselle tuottamaa varsinaista hyötyä. Nämä arvot ovat kuitenkin määrittelijästään riippuvaisia. Luontokeskeisistä arvoista voidaan löytää välinearvoja, jotka toimivat varsinaisten luontokeskeisten arvojen turvaajina. Kuitenkin myös luontokeskeiset välinearvot tarvitsevat taakseen yhteismitallista arvohierarkiaa, koska ilman hierarkiaa eri asioiden käyttö- tai välinearvoa on mahdotonta verrata keskenään. Tällöin välinearvot eivät voi olla ainutlaatuisia ominaisuuksia. (Almusa 2005, 94.)

Luontokeskeisien välinearvojen pitäisi siis olla jotain sellaista, mikä ei riipu ihmisen intresseistä. Esimerkiksi metsätalouden lakkauttamien saattaisi olla ihmisten kannalta taloudellisesti haitallista, mutta luonnon monimuotoisuuden kannalta järkevä ratkaisu. Ihminen ei voi myöskään aina tietää, mikä ratkaisu palvelee hänen etuaan, jolloin välinearvojen valitseminen henkilökohtaisella tasolla on ongelmallista. Ne määrittyvät inhimillisten elämäkäytäntöjen ja intressien kautta ja ovat näin ollen vahvasti kontekstisidonnaisia, jolloin erilaiset etunäkökulmat voivat ajautua konfliktiin. Täten ne eivät voi toimia perusteina inhimillisen ja ei-inhimillisen luonnon hyvinvoinnille. Tästä näkökulmasta katsoen välinearvot tarvitsevat riippumattomia moraalisia arviointiperusteita, eli toisin sanoen itseisarvoja. (Almusa 2006, 94-95.)

Luontokeskeisessä ajattelutavassa ihminen on osa luontoa, ei sen yläpuolella, vaan eräänä osasena erilaisissa vuorovaikutussuhteissa ympäristönsä kanssa. Tätä näkemystä ja suhtautumistapaa avaan tarkemmin vielä luvussa kolme, missä käsittelen syväekologista elämäkatsomusta ympäristöongelmien ratkaisuna. Kyseisessä näkemyksessä ihmisen tulisi kunnioittaa luonnossa esiintyvää lakia ja järjestystä, käytännössä tämä tarkoittaakin luonnonoloiden (oletettujen) tarpeiden huomioonottamista. Kuitenkaan luonnonlakeja

seuraamalla ei voida päätyä moraalilauseisiin, kuten aiemmin jo Hailan ja Levinsin tapauksessa totesimme. Luonto itse ei ole arvottaja, arvolauseiden etsiminen luonnosta on ihmisen tulkinnallinen ja merkityksenannollinen teko, toisin sanoen luontokeskeisen ajattelutavan arvolauseet ovat myös konstruoituja.

Luonnon edun määrittely on mahdotonta, sillä meillä ei ole resursseja tietää mikä on luonnon perimmäisen olemuksen päämäärä. Emme voi esimerkiksi määritellä, ovatko symbioottisuus ja harmonia lähempänä luonnon olemusta kuin kilpailu ja konfliktit. On olemassa vain erilaisia luonnonolioiden muodostamia prosesseja jotka toisaalta ajautuvat myös ristiriitoihin toistensa kanssa. Myöskään luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemien turvaamiseen itseisarvo ei ole ongelmaton, sillä siinäkin piilee implisiittisenä oletus siitä, että luonnon monimuotoisuuden lisääminen olisi yhteisön vakauden kannalta paras ratkaisu. (Almusa 2006, 96-97.)

Itseisarvot ja välinearvot tuntuvat sekoittuvan toisiinsa, asioilla voi olla sekä itseis- että välinearvoa. Jos haluttaisiin kuitenkin pitää kiinni näiden kahden kategorian laadullisesta erosta, tulisi itseisarvon olla jotain sellaista, joka olisi sitä ympäröivästä maailmasta riippumatonta, eräänlainen abstraktio. Kuitenkin tällainen absoluuttisuus tuottaa ongelmia siinä mielessä, että jos oletetaan, kuten esimerkiksi Hailan ja Lähteen tapauksessa, luonnon olevan vahvasti kiinnittynyt yhteiskunnalliseen elämäämme, luonnon analysointi ja arvottaminen sellaisen abstraktion kautta, joka ei ole siihen millään tavalla kiinnittynyt, kuulostaa virheelliseltä. Luontohan heidän mukaansa itsessään jo koostuu monien erilaisten prosessien yhteenliittymistä, tai niiden ristiriitaisesta suhteesta. Millä tavalla sitten tällaisia luonnonolioiden välisiä ristiriitoja olisi mahdollista ratkaista absoluuttisen itseisarvon käsitteen kautta? Absoluuttiseksi ajateltu itseisarvo voi näin ollen ainoastaan osoittaa jonkin asian olevan esimerkiksi tärkeä ja kunnioittamisen arvoinen kykenemättä kertomaan meille mitä meidän tulisi kunnioitetun asian eteen tehdä.

Pyrkimys konsensukseen häivyttää poliittisen valintaprosessin ja -kriteerit pois toimintahorisontista. Onko arvoja sitten välttämätöntä arvioida valintojen perustan määrittelemisen kautta? Almusa (2006, 98) ehdottaa, että arvioisimme asioita suoremmin

arvottajan ja arvotettavan välisen suhteen kautta. Tällöin pääsisimme irti tulkintaeroista, jotka paikantuvat joko ihmisen tai luonnon tarpeisiin. Toimijan ja luonnonolon välisen arvottamisprosessin tarkastelu erilaisina merkityksenantoina luo käytävästä keskustelusta rationaalisen, jolloin erilaisten arvoperustojen oikeuttamisesta käytävä argumentointi on ensisijaista. Tällöin meidän ei tarvitse olettaa kategorioita, jotka olisivat ihmisten kokemustaustasta ja historiasta riippumattomia arvottamisen määreitä. Ville Lähde (2001, 25) toteaa, että luonnon arvon lähteen pohdinta ei johda meitä uusiin tulkintoihin luonnon ja ihmisen välisistä suhteista, koska suhteet niin sanotussa oikeassa elämässä jäävät käsitteellisten ja abstraktien pohdintojen ulkopuolelle. Mitä luonnon arvosta tehdyt abstraktit pohdinnat voivat silloin kertoa meille, jos luonto ja luonnon arvo ovat joka tapauksessa osa ihmisen käytäntöjä ja elämän todellisuutta?

Jälleen on nähtävissä, miten luonnon arvon määrittelemisen esimerkiksi ”luonnon edun” kannalta putoaa samaan kuoppaan kuten luonnon toimijuus. Voidaan todeta, että eri ympäristöongelmat kertovat ihmisen ja luonnon välisestä suhteesta, maailmanjärjestyksemme normatiivisesta perustasta, arvoista ja mahdollisesti myös niiden ristiriidasta, mutta todettaessa on muistettava, että näiden toteamusten tarkemmat määritelmät ovat kuitenkin aina tulkintoja. Erilaiset luontokäsitykset kertovat meille erilaisten mielipiteiden ja asenteiden moninaisuudesta. Mielenkiinnon kohteena voi tällöin esimerkiksi olla, voivatko ”luonnon nimissä” lausuttujen argumenttien sisällöt olla ”mitä tahansa”, kunhan ne ovat uskottavia kuulijajoukon mielestä.

Jos pohditaan ydinvoimakysymystä ympäristöpoliittisena tapauksena, näkyvät eri luontoarvot ydinvoimadebatissa erilaisina ympäristöön ja luontoon liittyvinä argumentteina. Luonto ja ympäristö voivat toimia argumenttien välineinä. Kuitenkin ne tarvitsevat taakseen merkityksiä ja arvoja, jotta niitä voidaan käyttää argumentatiivisena aseena ydinvoimakiistassa. Ydinvoima energiapoliittisena kysymyksenä on vähintään yhtä vahvasti kysymys taloudesta kuin se on ympäristöstä. Aineistoni kannalta onkin mielekästä esimerkiksi tutkia, millä tavoin luontokäsitykset ja talouspuhe onnistuvat yhdistymään ydinvoimassa käytävässä kiistassa ja miten ympäristöön ja luontoon liittyviä käsityksiä käytetään argumentaation tasolla hyväksi eri toimijoiden vallantavoitteluun liittyvässä pelissä.

3 TEOREETTISIA AVAUKSIA YMPÄRISTÖKYSYMYKSEN POLITISOITUMISEEN

Tässä luvussa kuvaan muutamia keskeisiä teoreettisia lähtökohtia ympäristön politisoitumisen selittämiseksi. Käsittelen luvussa Ronald Inglehartin, Ulrich Beckin ja Arne Naessin teorioiden kautta ympäristön politisoitumisen merkittäviä vaiheita. Kyseiset teoreetikot ovat selittäneet ympäristön politisoitumista ja siitä seuranneita muutoksia hyvin erilaisilla tavoilla: Inglehart pohjaa näkemyksensä arvomuutokseen, Beckin mukaan elämme nykyisin riskiyhteiskunnassa ja Naess uskoo ihmisen kykenevän löytämään ratkaisut ”luonnon edun” puolesta toimimiseen yksilön itsetiedostamisen avulla. Näkemystensä ja väittämiensä kautta teoreetikot tutkimuksessani edustavat laajempia ympäristön politisoitumisesta käytäviä keskusteluja. Kyseisten teoreetikoiden nostaminen tutkimukseen auttaa ymmärtämään ympäristön käsitteestä käytävien keskustelujen takana olevia laajempia konteksteja, sekä käsitteiden erilaisia viittauskohtia.

Kyseisten teoreetikoiden rakentamien käsitteiden ymmärrys on ensisijaista tutkimukselleni, jossa kuvaan ympäristön käsitteen käyttöä ydinvoimasta käytävässä keskustelussa. Tässä mielessä ympäristön käsitteen nousemista poliittiseen keskusteluun ei tule olettaa esimerkiksi tiettyjen konkreettisten tapahtumien kautta syntyneeksi itsestäänselvydeksi. Konkreettisten tapahtumien kuvauksen rinnalla ympäristön politisoitumiselle on tärkeä osoittaa myös erilaisia teoreettisia lähtökohtia ja avauksia.

3.1 ”Hiljainen vallankumous” yhteiskunnallisen arvomuutoksen takana

1960–1970 -lukujen yhteiskunnallisen radikalisoitumisen jälkeen aikamme politiikkaa on alkanut määrittämään aivan uudenlaiset kysymykset. Poliitiikkaa tehdään nykyään usein myös tiettyjen asiakysymysten ympärille koko yhteiskuntaa koskettavien taloudellisten kysymysten sijaan. Poliitiikka ei koskaan tapahdu tyhjiössä, vaan se nousee yhteiskunnassa tapahtuneista muutoksista. Mistä tällainen poliittisen paradigman muutos on sitten peräisin? Ronald Inglehart on tutkinut 1970-luvulla läntisten teollisuusmaiden nuorisoa ja väittää, että tiettyjen massiivisten yhteiskunnallisten kehitysten ansiosta läntisissä teollisuusmaissa on tapahtunut

arvomuutos, jolla on vaikutuksia poliittiseen osallistumiseen. Hän kutsuu ilmiötä nimellä ”hiljainen vallankumous”. Muutoksen avulla uudet toimijat kykenevät ottamaan osaa policyn muodostamiseen ja politiikan tilaa ei määrätä enää ylhäältä käsin, vaan julkinen tila antaa mahdollisuuden erityisten kysymysten esittämiselle. (Inglehart 1977, 3.) Esimerkiksi ympäristöliikettä, sen nousua ja ympäristöpoliittisten kysymysten vakiintumista poliittisten kysymysten kentälle voidaan pitää hyvänä esimerkkinä Inglehartin kuvaamasta muutoksesta.

Taloudellinen ja teknologinen kehitys, turvallisuuden lisääntyminen, koulutuksen tason nouseminen ja massamedian laajentuminen ovat vaikuttaneet ihmisten arvoihin ja kykyihin toimia yhteiskunnassa. Inglehart pohjaa näkemyksensä materiaalsen hyvinvoinnin kasvuun, joka tietyn pisteen jälkeen vaikuttaa kansalaisten ja yhteiskunnan väliseen suhteeseen. Arvojen tasolla muutos on tarkoittanut lisääntyttä kiinnostusta ”itsen” määrittelyyn erityisten teemojen ja elämäntapakysymysten kautta, sekä muutosta poliittisten konfliktien sosiaaliseen pohjaan siten, että ne eivät enää määrity yhteiskunnallisten luokkien kautta. Osallistuminen muuttuu: uudet, elämänlaatua koskevat teemat esimerkiksi naisten asemasta, huumeiden käytöstä tai ympäristön suojelemisesta nousevat poliittisten kysymysten kentälle ns. ”vanhojen” kysymysten rinnalle. Osa asiakysymyksistä on toki ollut poliittisella kentällä verrattain kauan, mutta arvomuutoksen myötä niiden volyyymi kasvaa. (mt., 6- 13.)

Inglehartin mukaan ihmiset, jotka ovat eläneet taloudellisen turvallisuuden aikakaudella, ensimmäisen ja toisen maailmansodan jälkeisellä taloudellisen kasvun ja turvallisuuden ajalla, kannattavat pikemminkin post-materialistisia, laadullisia (huom. oma käänös), arvoja materialististen sijaan. Tarpeeksi korkea hyvinvoinnin taso johtaa siihen, että yksilöllistä tyytyväisyyttä aletaan etsiä muualta kuin konkreettisista materialistisista asioista yhteiskunnassa. (mt. 72.)

Yksilöllisen tyytyväisyyden etsiminen arvoista, jotka eivät enää kiinnity selkeästi materialistisiin seikkoihin, saa Inglehartin mukaan aikaan yhteiskunnallisia muutoksia. Poliittiset kysymykset, jotka nousivat aiemmin enemmän taloudesta, muodostuvat nyt enemmän yksilöllisten elämäntapojen määrittelemisen kautta. Muutoksella on myös seurauksia perinteiseen oikeisto-vasemmisto -jakoon sekä poliittisen osallistumisen

sosiaaliseen perustaan. 1800-luvun alun läntisten maiden teollistuminen synnytti työväenluokan ja luokkaristiriitaan perustuvan poliittisen ristiriidan. Voidaankin sanoa, että teollisuusyhteiskunnassa politiikan tekeminen kietoutui vahvasti luokkakonfliktin ympärille työväenluokan ollessa se luokka, joka pyrki murtamaan asemaansa yhteiskunnassa vasemmistopuolueiden kautta. Inglehartin mukaan jälkiteollisessa yhteiskunnassa yhteiskuntaluokkien muodostumisen logiikka muuttuu. Poliitiikka ei kietoudu enää luokkaristiriidan ympärille, vaan myös yksilöllisiin elämäntapakysymyksiin. (mt., 182–183.) On kuitenkin hyvä muistaa, että luokkaristiriidan ”häviäminen” on myös eräs näkökulma ristiriitojen luonteesta. Myös itse luokkaristiriita voidaan nähdä elämäntaparistiriitana, jolloin näiden kahden ristiriidan käsitteellinen erottaminen ja rajaaminen ei aina ole tutkimuksen kannalta kovin mielekästä.

Arvomuutoksella on vaikutuksia poliittiseen osallistumiseen. Ne poliittiset ryhmät, jotka ovat aiemmin kannattaneet vasemmalla olevia puolueita ja tulleet niin sanotuista alemmista tuloluokista, kokevat nyt ”tarpeidensa tulleen tyydytetyiksi”. Puolestaan ne, jotka aiemmin edustivat konservatiivisempaa suhtautumistapaa yhteiskunnallisiin muutoksiin, muodostavat ryhmän, joka alkaa ajaa uutta poliittista agendaa. Tämä yhteiskunnallinen muutos kuvataan käsitteellä ”hiljainen vallankumous”, missä poliittinen osallistuminen etsii uusia tapoja ja reittejä taloudellisen muutoksen ajamana. (mt., 180–184.)

Muutos voidaan tiivistää ilmiöksi, jossa taloudellisen kasvun aikakauden jälkeen tärkein poliittinen vedenjakaja on alkanut muuttumaan taloudellisista kysymyksistä elämäntapakysymyksiin tuoden mukanaan uuden muutosta tavoittelevan joukon. Näin ollen myös ympäristö voidaan nähdä yhdeksi uudeksi poliittiseksi vedenjakajaksi. Taloudelliset ansiot eivät muodostu enää tärkeimmiksi ja kiireellisimmiksi poliittisen agendan arvojärjestyksessä, vaan uudet kysymykset alkavat vallata alaa. Pitkällä tähtäimellä Inglehartin mukaan näyttää siltä, että julkisessa tilassa aletaan korostaa humaaneja ja esteettisiä arvoja materiaalisen kulutuksen ja turvallisuuden sijaan. Arvomuutoksen myötä muuttuvat myös poliittiset taidot: läntiset yleisöt kehittävät kasvavaa potentiaalia poliittiseen osallistumiseen. Tällä ei kuitenkaan viitata äänestysprosenttien nousuun, vaan pikemminkin osallistumisen tapoihin, jotka siirtyvät laadullisesti monimuotoisemmalle asteelle; päätöksentekijöiden

valinnan sijasta halutaan osallistua varsinaisten päätösten tekemiseen. (mt., 366–367.)

Taloudellisilla muutoksilla on mahdollista kuvata poliittisen osallistumisen muutosta, mutta vain tiettyyn pisteeseen saakka. Ongelmalliseksi tässä yhteydessä nousee, että edellä kuvatussa teoriassa Inglehartilla vaikuttaa olevan jossain määrin yksinkertaistettu tapa tulkita ihmisten poliittinen osallistuminen elintason, toisin sanoen taloudellisen hyvinvoinnin muutosten kautta. Vaikka Inglehartin mukaan taloudelliset kysymykset yksinään eivät enää määritäkään poliittisten kysymysten muotoa, väittää hän, että taloudellinen muutos on aikaansaanut poliittisten kysymysten laadullisen muutoksen vapauttamalla esimerkiksi vasemmistoakselin työväenkysymyksestä. Tämä vaikuttaa myös poliittisen osallistumisen uusiin muotoihin; Inglehart näyttää oletavan, että ”poliittiset taidot” kasvavat sen myötä, miten hyvinvointi kasvaa. Se, onko todella näin, olisi ehkä jo toisen tutkimuksen paikka. Kuitenkin mielestäni yksilön arvopohja voi olla moninainen, vaikka taloudellinen tilanne olisi huono. Esimerkiksi hyvinvointia ja ympäristöasioita voi ajaa myös rinnakkain.

Maslowin tarvehierarkia näyttää ongelmalliselta Inglehartin teorian pohjana, sillä sen voidaan nähdä perustuvan jo vanhentuneisiin sosiologisiin hierarkioihin. Vaikka Inglehart mainitsee tutkimuksensa koskettavan rajattua joukkoa, läntisiä demokratioita, ei tästä ryhmästä tarvehierarkian ole avulla mahdollista nostaa mitään objektiivisia kaikkia yhdistäviä homogeenisia tarpeita. Poliittinen osallistuminen nousee arvomuutoksesta ja Inglehartin mukaan arvomuutos näyttäytyy poliittisen toiminnan kannalta täysin uudenlaisena ulottuvuutena. Toimijoiden on muodostettava näin ollen uusia kategorioita selvittääkseen tilanteesta. Inglehart on poliittisen osallistumisen muutoksen kautta mielenkiintoinen, mutta yllä mainittujen syiden vuoksi riittämätön yksin selittämään sitä, minkä vuoksi esimerkiksi ympäristönsuojelu teemana on noussut poliittiseen keskusteluun. Hänen teoriansa antaa yhden tavan selittää tätä, mutta tarvitaan myös tästä poikkeavia ja tätä täydentäviä näkemyksiä.

3.2 Ympäristöriski sosiaalisena konstruktiona

Toinen näkemys ympäristön politisoitumiseen eroaa Inglehartin esittämästä siten, että ympäristön politisoitumisen taustalla nähdään hyvinvointiyhteiskunnan itsekritiikki. Ulrich

Beckin teoria riskiyhteiskunnasta ilmestyi 1980-luvun lopussa, jolloin hän esitti kuuluisan väitteensä siitä, että elämme riskiyhteiskunnassa, jossa ympäristökysymykset ovat saaneet niin merkittävän roolin, että ne ovat poliittisessa keskustelussa kilpailukykyisiä taloudellisten kysymysten rinnalla. Beckin mukaan teollinen yhteiskuntamme on muuttunut refleksiiviseksi, millä hän viittaa siihen, että jälkimoderni teollinen yhteiskunta on alkanut tiedostamaan kehityksensä haittavaikutuksia ja ”kääntyy katsomaan itseään”. Tällöin kehityksen suuret menestystarinat ja tekniikan murros asettuvat kyseenalaiseen asemaan eikä tekniikan jatkuva kehittyminen enää luo turvallisuuden tunnetta yhteiskuntaan. Tämän kautta yhteiskunta muuttuu riskiyhteiskunnaksi, jota alkaa määrittää uudenlaiset olemisen muodot. (Beck 1997, 15.)

Beck kuvaa muutosta refleksiivisen modernisaation käsitteellä, joka murentaa hänen mukaansa vakiintuneita yhteiskunnallisia kategorioita, kuten sukupuoli, perhe ja luokkajaot. Kategorioiden vanhentumisen vuoksi jälkiteollinen yhteiskunta on käsitteistössään vaikeuksissa. Koska yhteiskuntaa aiemmin eteenpäin vienyt optimistinen usko kehitykseen alkaa tietyn kulminaatiopisteen saavutettuaan näyttää negatiivisia sivuvaikutuksiaan, tuottaa refleksiivinen modernisaatio epävarmuutta yhteiskuntaan. Epävarmuudesta tulee yhteiskuntaa ja yksilöitä hallitseva elementti. (Beck 1992, 87.)

Yhteiskunnassa riskit alkavat määrätä olemisen tilaa. Beckin mukaan riskejä oli jo aikaisemmin, mutta nyt ne ovat yhteiskunnan kehityksen myötä kasvaneet ja muuttuneet globaaleiksi ja ennustamattomiksi. Niiden uhkaavuus koskettaa yksilöitä luokkajakoihin tai valtion rajoihin katsomatta. Riskit, eli toisin sanoen ympäristön tuhoutumisesta seuraavat haittavaikutukset, voivat uhata yksilöitä eri tavoin. Ne voivat joko vahvistaa tai murentaa esimerkiksi luokkajakoa tai globaalia epätasa-arvoa sen perusteella, ovatko riskit vain paikallisia, jolloin ne koskettavat esimerkiksi tiettyä sosiaalista ryhmää tietyllä alueella vai globaaleja, jolloin ne voivat jakautua hallitsemattomasti erilaisten ryhmien kesken. Riskien ja erilaisten uhkien ennakoimattomuuden takia turvallisuudesta tulee epävarmuuden lisäksi hallitseva käsite riskiyhteiskunnassa. Jos teollisessa yhteiskunnassa jaettiin hyvinvointia, on Beckin kuvaamassa riskiyhteiskunnassa jakovuorossa turvallisuus. (Beck 1992, 20–84, 183.)

Klaus Eder (1996, 165) mukailee Beckin ajatusta ympäristöongelman tai riskin keskeisestä asemasta yhteiskunnassa. Hänen mukaansa ympäristö muodostuu uudeksi diskurssiksi, joka vaikuttaa poliittisen toiminnan kenttään asettuen poliittisten kamppailujen keskiöön. Ympäristöliikkeistä tulee eräs ympäristöstä keskusteleva merkittävä toimija. Liikkeet ovat sidoksissa erilaisiin merkityssisältöisiin maailmoihin ja näistä merkityssisältöisistä ideoista toimijat muodostavat identiteettinsä kollektiivisina toimijoina. Ederin (1996, 167) mukaan ne toimijat, jotka ovat ”äänessä” milläkin hetkellä ympäristöön liittyvässä keskustelussa, ovat osanneet käyttää erilaisia merkityssisältöjä parhaiten hyväkseen.

Myös Marteen Hajer on tutkinut ympäristöongelmien nousua läntisissä teollisuusmaissa 1980-luvun jälkeen. Hän pohjaa omaa teoriaansa joltain osin Ulrich Beckin luomaan analyysiin ja käsitteistöön. Hajerin mukaan elämme nykyään ekologisen modernisaation diskurssissa, jonka mukaan ympäristöongelmia on mahdollista ratkaista ilman radikaaleja yhteiskunnallisia muutoksia, taloutta samanaikaisesti kasvattaen. Ekologisen modernisaation diskurssilla Hajer viittaa ajattelutapaan, jossa taloudellisia toimia ei tarvitse laaja-alaisesti muuttaa ympäristöongelmien ratkaisemiseksi, vaan talous itsessään on muuttunut, tai muuttuu ekotehokkaaksi. (Hajer 1995, 13.)

Toisin kuin Ulrich Beck, Hajer ei rakenna yhtä laajaa teoriaa yhteiskunnan muutoksesta. Hän painottaa enemmän poliittisten prosessien kamppailuun ja ristiriitoihin liittyvää ulottuvuutta ja sitä, miten ristiriidat ilmenevät poliittisessa puheessa. Hänen mukaansa ympäristökonfliktissa ei ole enää kyse siitä, onko jokin ongelma ympäristöongelma, vaan pikemminkin *millainen* jokin ympäristöongelma on. Toisin sanoen ympäristöongelmat nähdään diskursiivisina, jolloin niitä tutkittaessa keskitytään erilaisiin tulkintoihin ympäristökonfliktin luonteesta (Hajer 1995, 13).

Hajer kuvaa teoriaansa käsitteillä diskurssikoalitio ja kertomuslinja (*story-line*). Diskurssikoalitiot ovat toimijoiden yhteenliittymiä, jotka kykenevät pitämään yllä tiettyjä puhetapoja ympäristöongelmaan liittyen. Koalitiot voivat muodostua hyvin erilaisista toimijoista, jotka voivat olla peräisin eri yhteiskunnan osa-alueilta, esimerkiksi taloudesta, tieteestä tai kansalaisyhteiskunnasta käsin. Yhdistävänä tekijänä ovat merkitykset, joita

toimijat keskenään jakavat. Kertomuslinja yhdistää tätä merkitysvaruutta, jonka sisällä diskurssikoalition toimijat toimivat. (Hajer 1995, 13, 59.)

Uuden ympäristödiskurssin teoriaa jäsentäessä voitaisiin ajatella kertomuslinjan olevan eräänlainen narratiivi, johon liittyy käsityksiä todellisuuden luonteesta, eri olemisen tavoista ja eri ongelmien ratkaisusta. Oleellista on, että tietyn diskurssikoalition osalliset eivät välttämättä koskaan ole konkreettisesti olleet tekemisissä toistensa kanssa. Heidän on silti mahdollista jakaa tietty kertomuslinja, osallistuessa ympäristöpoliittisten ongelmien määrittelyyn ja ratkaisuihin. Hajerin mukaan esimerkiksi kestävän kehityksen käsitteestä on tullut yksi ympäristöpolitiikan diskurssikoalitiosta. Se sitoo yhteen erilaisia toimijoita eri lähtökohdista, jotka jakavat kestävän kehityksen periaatteet ja periaatteiden mahdolliset eri tulkinnalliset aspektit toimintansa perustana (Hajer 1995, 14).

Se, kenellä on valtaa päästä vaikuttamaan ympäristöongelmien muotoon, sillä on myös valtaa määrittellä ratkaisuvaihtoehdot. Tärkein elementti ympäristökonfliktien muodostamisessa Hajerille on ongelman määrittely. Ongelmanmäärittely kietoutuu kokonaisuudessaan poliittisen kamppailun ympärille, sillä diskurssikoalitiot kamppailevat jatkuvasti siitä, mitkä ratkaisutavat erilaisiin ympäristöongelmiin valitaan, millaisia erilaiset ympäristöongelmat itsessään ovat, ja mitä asiat niiden sisällä yleensäkin mielletään ongelmallisiksi. (Hajer 1995, 43.)

Beckin teoriassa riskien, eli myös tässä yhteydessä ympäristöongelmien ja -konfliktien määrittelemisen ja politisoitumisen liittyvät teollisen yhteiskunnan kriisiin. Kun teollinen yhteiskunta alkaa tiedostaa kehityksensä seurauksia, muuttuu se riskiyhteiskunnaksi. Riskien tiedostamisen myötä suhde luontoon muuttuu, se ei ole enää yhteiskunnan ulkopuolella ja sen tuhoutumisesta tulee kaikkien yhteinen ja kaikkia uhkaava huoli. Näin teollisuuden tuottamien ennalta-arvaamattomien sivuvaikutusten muuttuminen globaaleiksi kriiseiksi ei enää näyttäydy vain erillisenä ympäristökysymyksenä, vaan koko teollisen yhteiskunnan institutionaalisenä kriisinä. (Beck 1995, 20.) Riskit jäävät kuitenkin mahdollisuuksiksi, jotka saattavat ilmaantua huomenna, vuosien kuluttua, tai ei ollenkaan. Jos riskejä halutaan tuoda eri tilanteissa läsnä oleviksi, ne täytyy kuvitella olemassa oleviksi (Beck 1992, 71–84).

Riskien epävarmuus aiheuttaa sen, että kukaan ei ole auktoriteettiasemaa niiden määrittelyssä. Jonkin tietyn ympäristökatastrofin uhreiksi joutuneet saattavat olla parempia asiantuntijoita riskin suhteen kuin alan viralliset asiantuntijat tai tiedemiehet. Riskiyhteiskunnassa Beckin kuvaama (1992, 71) ”avoin asiantuntijuus” (*second-hand non-experience*) saa vaikutusvaltaa. Esimerkiksi tietyt kansalaisyhteiskunnan riskeistä kärsivät ryhmät alkavat nostaa kohtamiaan ongelmia julkisuuteen, jolloin riskeistä koituneet haittavaikutukset nousevat poliittisiksi kysymyksiksi. ”Avoimen asiantuntijuuden”¹⁰ ja auktoriteettiaseman murtumisen myötä on mahdollista, että riskeistä käytävään keskusteluun nousee niin monta eri määritelmää riskistä, kuin keskustelussa on osanottajiaakin. Riskit, eli ympäristöongelmista ja -konflikteista keskusteleminen avautuu mahdollisuutena jokaiselle osanottajalle.

3.2.1 Riski mahdollisuuskäsitteenä

Näkemykseni mukaan riskin käsitteellä voidaan viitata vähintäänkin johonkin tulevaan, tietynlaisen mahdollisuuden, sekä implisiittisesti uhan tai vaaran läsnäoloon. Ulrich Beckille riskien jakamiseen liittyvä kiista niiden välttämisestä tai minimoinnista on uuden poliittisen ydintä. Osa riskeistä saattaa säilyä vain mahdollisuuksina, jotka eivät koskaan toteudu. Riskit ovat siten *mahdollisuuskäsitteitä*, jonka vuoksi ne jäävät aina epävarmoiksi ja epämääräisiksi. Ne ovat rakennettavissa ainoastaan ajatuksellisella tasolla, siksi ne ovat olemassa vain siinä mielessä kuin ne rakennetaan ja ymmärretään. (Beck 1992, 54–55.) Tällä tavoin niistä tulee politikoinnin väline: kuka määrittelee riskejä ja kenellä on oikeus siihen?

Beckin mukaan poliittinen osallistuminen riskiyhteiskunnassa saa uudenlaisia muotoja perinteisten rinnalle. Perinteiset poliittiset instituutiot nähdään vanhentuneina ja riittämättöminä vastaamaan riskiyhteiskunnan esittämiin haasteisiin. Poliitiikkaan avautuu uusien toimijaryhmien kautta uusi ulottuvuus. Määrittelemällä ja politisoimalla riskejä tietyt ryhmittymät ottavat osaa poliittiseen keskusteluun itseaktivoituneina poliittisina liikkeinä tai kansalaisaloiteryhminä. Nämä ryhmät kilpailevat keskenään siitä, millä tavoin tietty riski tulisi määritellä. Myös Hajerin mukaan ympäristöongelmien määrittelyyn liittyy kamppailu

¹⁰ katso lisää avoimen asiantuntijuuden ja ympäristökysymysten suhteesta, esim. Saaristo 2000.

ongelmien luonteesta. Hajer ei kuitenkaan määrittele tiettyjä toimijaryhmiä ympäristöongelmien uusiksi nimeäjiksi. Hänen mukaansa on diskurssikoalitioiden vallankäytöstä ja vahvuudesta kiinni, pääsevätkö he osallisiksi ympäristöriskien määrittelyyn. (Hajer 1995 43-62.)

John Hanniganin mukaan julkinen näkemys riskistä sekä sen hyväksyttävyydestä ovat aina sosiaalisia konstruktioita. Mikään riskin määritelmä ei ole ”oikea”. Kaikki määritelmät voidaan nähdä kilpaileviksi väitteiksi, joissa yhdistyvät eri näkemykset kulttuurista, merkityksistä, tilanteesta ja osallisten välisistä suhteista (Hannigan 1995, 93). Hän täydentää Hajerin ja Beckin kuvaamien ympäristöongelmien rakentumisen siten, että hänen mukaansa riskiä ”sosio-kulttuurillisena konstruktiona” ei voida täysin palauttaa joihinkin havaintoihin ympäristöstä ja niihin liittyviin sekä niistä rakentuviin sosiaalisiin käytäntöihin. Ympäristöongelman muodostumiseen liittyvät myös vahvasti tieteellis-tekniset riskianalyysit, joilla on tärkeä osa ongelman tuottamisen prosessissa. (Hannigan 1995, 95.)

Riski muotoutuu Hanniganin mukaan siten, että toimija tai toimijat, jotka voivat olla ketä tahansa ketkä tahtovat osallistua riskin määritelmään, osoittavat tietyn objektin, joka riskiä tuottaa. Toisekseen toimijat kuvailevat sen prosessin muodon ja laadun, millä tavalla nimetty objekti saa harmia aikaan toimijoiden kuvaamassa tilanteessa. Toimijat nimeävät tietyn riskin seuraukset ja osoittavat tietyn kausaalisuuden haittavaikutusten ja riskiojektin välille. Jokainen osa riskin määrittelyssä ja luomisessa on kuitenkin osa kamppailua, joka riskistä eri sosiaalisilla areenoilla käydään. Mitä vaikutuksia esimerkiksi jätevesistä koituu saariston mökkiläisille, tai pientaloalueen asukkaille? Eri toimijaryhmien määrittelyt voivat olla hyvin toisistaan poikkeavia, mutta kumpi ryhmistä on ”oikeassa”? Riskin määrittelyyn eri toimijaryhmien kautta sisältyy toisin tekemisen mahdollisuus, mikä muodostaa kamppailuun eri toimijoiden kesken poliittisen ulottuvuuden. (Hannigan 1995, 96-98.)

Beck nimittää ilmiötä, jossa tietyt toimijaryhmät politisoivat riskejä, ”alapolitiikaksi” (*subpolitics*). Käsitteellä hän viittaa siihen, että politiikka purkaantuu uudelleen esiin kaiken muodollisen ja hierarkkisen järjestelmän ulkopuolelta, paikasta, josta sen tulisi ammentaa ”radikaali luovuutensa”. Tämä luovuus on Beckin mukaan selvästi ainoa yhteiskuntaa

uudistava voima (Beck 1997, 108). Beckin (1995, 34) mukaan juuri kansalaisten alhaalta päin organisoituneet yhteenliittymät, esimerkiksi tietyt ympäristöjärjestöt, ovat menestyksekkäästi tuoneet keskusteluun ympäristöriskit ja niiden vaikutukset maapallon tulevaisuuteen.

Beckin käsite alapolitiikka eroaa politiikasta siten, että se sallii poliittisen ja korporatiivisen järjestelmän ulkopuolisten toimijoidenkin vaikuttaa yhteiskunnan päätöksentekoon. Toimijoiksi voidaan lukea kollektiivisen ja sosiaalisten ryhmien mukana myös yksilöt. Alapolitiikka näin ollen viittaa yhteiskunnassa tapahtuneeseen erotteluun viralliseen sääntöjä noudattavan ja niitä muuttavan refleksiivisen politiikan välillä. Beck kuvaa alapolitiikkaa ”politiikan politiikaksi”. Alapolitiikka on käytäntö, joka vaatii vallitsevien rakenteiden toiminnan muuttamista (*structure-changing practice of modernity*). Kuitenkaan sääntöjä muuttavaa politiikkaa ei tule ymmärtää varsinaiseksi toimintakehotukseksi: alapolitiikka keskustelee siitä, mistä muut toimijat eivät keskustele tai eivät uskalla keskustella: mitä tapahtuisi, jos keskustelun aiheesta eli riskistä tulisi todellisuutta? (Beck 1997, 133–134.)

Beckin riskiyhteiskunnassa liikutaan näiden kahden politiikan muodon välimaastossa, ne limittyvät tiiviisti toisiinsa. Ideaalitalanne alapolitisoituneessa yhteiskunnassa (*subpoliticized society*) Beckin mukaan olisi, jos se muodostuisi kansalaisyhteiskunnaksi, joka huolehtisi itse kaikista oman yhteiskuntansa aloista ja alueista. Tämä tarkoittaa pääasiassa sitä, että kaikki yhteiskunnan alueet, jotka olisivat ihmisryhmien ja organisaatioiden kesken neuvoteltavia, voitaisiin ”yhteiskunnallistaa” (*societalized*). Asioita ratkaistaisiin siis monen eri toimijan kesken, ja näistä yksi olisi valtio. (Beck 1997, 133–134, 141.)

Beckin näkemys uuden poliittisen syntymisestä pitää yllään ajatuksen suhteellisen hyvästä demokrationtilanteesta, mutta yhteiskunnan alapolitisoitumisella on myös negatiiviset puolensa. Ylhäältä päin katsottuna alapolitiikan kautta saadut poliittiset tulokset tai vaikutukset voivat olla esimerkiksi merkki varsinaisen toimeenpanovallan legitimitetin vähenemisestä (Beck 1997, 102–108).

Edellä olevassa luvussa olen kuvannut ympäristöongelmien muotoutumisen logiikkaa ja rakennetta sosiaaliseen konstruktionismiin nojaavien aikalaisanalyysien kautta. Beck korostaa

riskejä mahdollisuuskäsitteinä. Ne ovat kausaalisiin tulkintoihin perustuvia ”kuvauksia” jostain mahdollisesta tulevasta, vielä aktualisoitumattomasta asiantilasta. Ne täytyy ensin kuvitella olemassa oleviksi, jolloin jokaisen määritellyn riskin voidaan nähdä edustavan määrittelijänsä näkemystä tai kuvausta todellisuudesta. Hajerin mukaan yhteiskunnassa on käynnissä jatkuva kamppailu riskeistä. Kamppailua käyvät eri diskurssikoalitiot joita yhdistää tietynlainen merkitysavaruus, kertomuslinja. Hannigan kuvaa puolestaan riskin määrittelemisen prosessia ja korostaa, että vaikka riski onkin lähtökohtaisesti sosiaalinen konstruktio joka rakentuu tietyn prosessin avulla, vaikuttavat esimerkiksi erilaiset tekniset toimenpiteet riskin määrittelyyn merkittäväällä tavalla.

3.3 Ympäristön kriisiytyminen ja syväekologinen liike

Arne Naessin mukaan ihmisen keino hallita yhteiskunnallista muutosta lähtee ihmisestä itsestään. Verrattuna edellä esitettyihin näkemyksiin ympäristön politisoitumisesta ja ”uuden poliittisen” nousemisesta, Arne Naessin näkemys on huomattavasti erilainen. Hänen mukaansa ihmiset ovat ympäri maailmaa alkaneet kiinnittämään huomiota ympäristön tuhoutumiseen ja muutoksen myötä on nyt mahdollista tunnistaa kaksi erilaista tapaa, joilla ihmiset reagoivat ympäristön tuhoutumiseen: lyhyen ja pitkän tähtäimen ekologinen liike (*The Shallow and Deep Ecology movement*)¹¹. Pitkän tähtäimen ekologisen liikkeen pääidea tunnetaan myös nimellä syväekologia, jonka ensimmäisenä edustajana Naess on tullut tunnetuksi.

Naessin mukaan suuret väestöryhmät Euroopassa ovat alkaneet tiedostamaan ympäristön tuhoutumista, mutta ovat joko kykenemättömiä tai haluttomia muuttamaan kulutuksen ja tuotannon prosesseja. Tämä johtuu pääasiallisesti siitä, että ihmiset ajattelevat ”hyvään elämään” kuuluvan jatkuvaa kasvua, edistystä ja tiettyjä sosiaalisesti määriteltyjä elinstandardeja. Naess argumentoi, että ihmisten pitäisi muuttaa ajatustapaansa siten, että hyvä elämä ei määräytyisikään enää kulutuksen ja määrän, vaan elämän laadun kautta. Hänen ajatuksiinsa sisältyykin selvästi yhteiskunnan kehitykselle kriittinen sävy: ”Näkemykseni mukaan ei ole olemassa mitään sellaisia perusteluja, jotka oikeuttaisivat ihmiskunnan nykyisen roolin ekosfäärissä” (Naess 1989, 87).

¹¹ Naessin näkemystä voidaan nimittää myös ekosentriseksi tai biosentriseksi näkemykseksi ympäristöongelmien hallinnasta.

Ympäristön tuhoutumisesta syntyneitä yhteiskunnallisia liikkeitä tai yleisesti ottaen suhtautumistapoja Naess (1989, 36) kuvaa joko pinnalliseksi tai syvälliseksi liikkeeksi. Pinnallinen mutta voimakas ekologinen liike pyrkii ratkaisemaan saastumisen ongelmia ja resurssien vähenemistä, mutta vain kehittyneiden maiden ihmisten hyvinvoinnin kannalta. Syvä, mutta kuitenkin vähemmän vaikutusvaltainen ekologinen liike taas kiistää ihmisen ylivoimaisen aseman luonnossa ja pyrkii mieluummin kokonaiskuvan hahmottamiseen. Se pyrkii tutkimaan asioita syvällisemmin ja kunnioittamaan tasa-arvoista oikeutta elää, sekä kaikkia biologisia ja kulttuurisia monimuotoisuuden tasoja.

Käytännössä Naessin kuvaamia liikkeitä voisikin edustaa pinnallisen liikkeen osalta esimerkiksi EU:n ilmastopöytäkirjat, joille on määritelty tarkat päästövähennystavoitteet, määräajat ja sopimusvaltiot. Toisaalta taas jotkut vaihtoehtoiset elämäntavat, esimerkiksi ekokylät, voisivat olla esimerkki syvästä ekologisesta liikkeestä. Ekokylissä pyritään etsimään ympäristönkäytön kannalta kestäviä pitkäaikaisia tai jopa pysyviä ratkaisuja esimerkiksi maanviljelyyn siten, että maanviljelyssä käytetyt lannoitteet eivät enää saastuttaisi lähivesiä.

Naessin keskusteluun tuomat uudet käsitteet, ekologia, ekofilosofia ja ekosofia liittyvät kaikki syvän ekologisen liikkeen teoriaan. Ekologia saa eri yhteyksissä erilaisia merkityksiä. Tässä se liitetään poikkitieteelliseksi oppialaksi esimerkiksi tietyn organismin elinympäristöstä, joka on yhteydessä toisiin samankaltaisiin elinympäristöihin, orgaanisiin tai ei-orgaanisiin. Kuitenkaan kaikki suhteet toisiin ympäristöihin eivät lukeudu ekologian piiriin. Tärkeintä on ottaa elolliset kokonaisuudet sellaisina kuin ne ilmenevät ja itsessään ovat, ja tutkia niiden sisäisiä tai ulkoisia suhteita. Naess viittaa ekologiallaan siihen, että kaikki kokonaisuudet ovat jollain tapaa yhteydessä toisiinsa (*"all things hang together"*). Millä tavalla ihmisyyden sitten liitetään osaksi luontoa, on osa filosofista keskustelua ja vastausten etsiminen tähän osa ekofilosofiaa. (Naess 1989, 36., vrt. Skolimowski 1984¹²)

Ekofilosofiaan kuuluvat kysymykset, jotka liittyvät sekä ekologian että filosofian piiriin.

12 Henryk Skolimowski (1984, 28-34) kuvaa ekofilosofian filosofian vastakohtaksi. Toisin kuin Naessilla, se ei nähdäkseni hänen teoriassaan ole filosofian erityistyyppi.

Ekofilosofia on deskriptiivinen oppiala, joka ei ota erityisesti kantaa mihinkään suuriin arvokysymyksiin vaan tarkastelee yksittäisiä tapauksia näiden kahden oppialan välisessä maastossa. Naess (1989, 37) viittaa ekofilosofiallaan sanan filosofia kaksoismerkitykseen oppialana ja tietynä aatteena tai arvojärjestelmänä, joka vaikuttaa yksilön omiin valintoihin. Kun tähän lisätään kysymykset ihmisen roolista luonnosta, voi jälkimmäistä kuvausta filosofiasta kutsua ekosofiaksi.

Ekosofiat ovat toisin sanoen ihmisten henkilökohtaisia suuntautumisia ja käsityksiä luonnosta. Naess toivoo, että yksilöt pikemminkin kehittäisivät omaa ajatteluaan hänen rakentamansa kehikon avulla, kuin ottaisivat hänen tai muiden esittämät argumentit annettuina. Hänen muodostamansa kehikon perusajatuksena on, että luonto ja yksilö eivät olisi enää vastinpari, vaan yksilö olisi osa luontoa ja sen järjestelmää. Myös elottomalla luonnolla on arvo itsessään, jonka vuoksi se tulisi ottaa huomioon tasa-arvoisella tavalla. Ihmisen ja luonnon suhde on ensisijaisen tärkeä sen vuoksi, että yksilöt tunnistaisivat luonnon arvon. Naess pyrkiikin siihen, että näistä yksittäisistä arvoista olisi mahdollista muotoilla jotain, joka olisi kaikille yhteistä. Yksilön elämän mielekkyys lisääntyy sillä, että yksilö muokkaa sitä omien merkitystensä ja arvostusten kautta. Tämän avulla elämän suunta rakentuisi mahdollisesti kestävämmälle pohjalle, kuin valmiiksi annetuissa elämisen malleissa. (Naess 1989, 37, Rothenberg 1989, 3-4.)

Naessin mukaan ympäristökriiseissä piilee mahdollisuus uusiin edistymisen, tehokkuuden ja tuottamisen muotoihin. Kuitenkin toimijoilta vaaditaan vielä enemmän, jotta muutosta parempaan olisi mahdollista saada aikaan. Naess toteaa kriittisesti, että ekologit ja ympäristötieteilijät argumentoivat mielellään, että jotain tulee pian tapahtumaan, jos emme tee joitain tiettyjä muutoksia, mutta mitään selkeitä ennusteita ei anneta. Tiettyjä tutkimuksia toteutetaan sen toivossa, että niiden avulla olisi mahdollista saada tarkempaa tietoa uhkaavista kriiseistä. Todellisuudessa tutkimusten hyödyt jakautuvat vain pienelle ryhmälle ihmisistä ja ovat usein myös haitallisia suurimmalle osalle, tai jopa kaikille elämänmuodoille. Tiedon jatkuva kartoitus lisää ainoastaan epävarmuutta tietyistä ympäristöuhista. Epävarmuus puolestaan hidastaa esimerkiksi suojeleuhjelmien toimeenpanoa, sillä haitallisista vaikutuksista tai suojeleuden perusteista ei päästä yhteiseen sopimukseen. (Naess 1989, 26–27.)

Syvän ekologisen liikkeen ideana ovat sen takana olevat periaatteet, joihin on mahdollista päätyä monista eri (esimerkiksi uskonnollisista) lähtökohdista. Yksinkertaistettuna tämä tarkoittaa asioiden tai ongelman näkemistä jostain muusta kuin omasta, esimerkiksi toisen lajin tai ekosysteemin näkökulmasta. Naessin mukaan ihmisten toiminnan taustalla on oltava joitain yhteisiä sopimuksia, mutta tämä ei tarkoita kuitenkaan sitä, että yksilöllisiä näkemyksiä tai mielipiteitä tulisi häivyttää yhteisöllisyyden tieltä. Mitä moninaisempia globaaleja näkemyksiä ja taustoja ympäristöliikkeellä on esittää joidenkin tiettyjen yhteisten periaatteiden tueksi, sitä tärkeämmäksi ja universaalimmaksi liike muodostuu. (Rothenberg 1989, 5.)

Syväekologisen liikkeen periaatteista voidaan nähdä antroposentrismen kritiikki (kts. esim. Oksanen & Rauhala-Hayes 1997, 138–143). Liike korostaa biosfääristä egalitarismia, joka voi näyttäytyä ”ekorasistisena” (kts. esim. Pentti Linkola 2004) ihmisten näkökulmasta, mutta tasa-arvoiselta koko luonnonjärjestelmän mielestä. Naessin teoriassa kuitenkin myönnetään, että ihminen ei ole tietoinen kaikista luonnonjärjestelmän muodoista ja sen häiriöiden vaikutuksista.

Tässä luvussa olen kuvannut kolmen aikalaisanalyytikon luomien käsitteiden kautta, miten ympäristökysymysten politisoitumista ja nousemista poliittisen toiminnan keskiöön voidaan teoreettisesti selittää. Etenkin Ulrich Beckin näkemystä riskiyhteiskunnasta on myöhemmissä vaiheissa käytetty käsitteellisenä pohjana monille muille riskeistä käytävillä teoreettisille keskusteluille (kts. esim. Dean 1999). Kuten aiemmin luvussa kaksi, myös edellä olevassa luvussa kolme kuvaamieni teoreetikoiden, Inglehartin, Beckin ja Naessin kautta voidaan nähdä ympäristökysymyksen politisoitumisen merkittävät historialliset vaiheet. Tässä luvussa ympäristön politisoitumisen historiallisia vaiheita on selitetty yhteiskunnallisen arvomuutoksen (Inglehart), teollistumisesta seuranneiden haittavaikutusten (Beck) sekä yksilöiden itsetiedostamisen kautta (Naess).

Olen tässä luvussa kuvannut muutamien tärkeimpien käsitteiden takana olevaa teoreettista keskustelua, joka luo pohjaa ympäristön politisoitumiselle. Näen, että tutkittaessa ympäristö- ja luontokäsitteitä ydinvoimasta käytävässä politisoituneessa keskustelussa, on ymmärrettävä

keskustelussa käytettävien poliittisten käsitteiden konteksti; millaisista laajemmista keskusteluista esimerkiksi riskin tai ekosentrismin käsitteet nousevat, ja millaisia viittauskohtia käsitteillä näiden kontekstien perusteella voi olla. Poliittisista käsitteistä käydyt teoreettiset keskustelut määrittävät samanaikaisesti myös käsitteiden käytön rajat. Nämä rajat toimivat aineiston analyysin työkaluina ja antavat viitteitä aineistossa käytettyjen argumenttien tutkimiseen.

Vaikka esimerkiksi Inglehartin väittämä yhteiskunnallisesta arvomuutoksesta taloudellisen muutoksen seurauksena voidaan nykyisin nähdä tietyssä mielessä yksiulotteisena, on hänen tutkimuksensa ensimmäisiä läntisten teollisuusmaiden arvomuutoksesta tehtyjä tutkimuksia. Inglehartin luomaa teoreettista jäsenystä niin sanotusta uudesta keskiluokasta ”pehmeiden arvojen” edustajana on käytetty myöhemmin, esimerkiksi suomalaisissa arvotutkimuksissa, hyväksi eräänlaisena teoreettisena oletuksellisenä kehikkona ja työkaluna (kts. esim. Mikkola 2003).

Tässä tutkimuksessa Inglehart, Beck ja Naess antavat välineitä ymmärtää ympäristökysymyksen nousemista poliittiseen keskustelun keskiöön. Kyseiset teoriat eivät kuitenkaan selitä riittävästi ympäristön käsitteen nykyistä luonnetta poliittisen keskustelun kentällä. Täydennän seuraavassa luvussa kolme tutkimustani tuomalla siihen poliittisen toiminnan käsitteen Max Weberin ja Kari Palosen teorioiden kautta. Nämä teoriat selittävät politisoituneen ympäristökäsitteen toimintaa ja roolia poliittisen keskustelun kentällä ja näin ollen rikastavat edellä olevassa luvussa kaksi kuvattua teoreettista viitekehystä. Tutkimukseni analyysiosassa käytän luvuissa kaksi ja kolme kuvaamaani käsitteistöä aineistoni analysoimiseen ja päätäntäluvussa seitsemän lopulta pohdin teoreettisen viitekehysten roolia ja käyttökelpoisuutta ydinvoima-aineistoni analysoimiseen.

4 POLIITTISEN TOIMINNAN KÄSITE

4.1 Poliitikka kamppailuna

Jos oletetaan, että ympäristö- ja luontokäsitteet osallistuvat nyt poliittiseen peliin itsenäisinä käsitteinä, millä tavalla poliittisen pelin eri pelaajat käyttävät näitä käsitteitä hyväkseen? Mitä on poliittinen toiminta ja mikä on sen perusta? Millainen on taitava poliitikko ja miten hän kykenee nostamaan asioita poliittiselle pelikentälle? Pyrin tässä luvussa esittelemään teorioita, joiden avulla muodostan käsitykseni poliittisesta toiminnasta, ja jonka kautta tulen myöhemmin tutkimuksessani tulkitsemaan valitsemaani aineistoa.

Avaan seuraavassa Max Weberin teoriaa politiikasta esittämällä joitain hänen käsitteitään toiminnasta, vallasta ja politiikasta. Tämän jälkeen laajennan teoreettista lähestymistapaani Kari Palosen näkemykseen asioiden nousemisesta poliittiseen keskusteluun, toisin sanoen politisoinnista ja politikoinnista. Nämä kaksi määritelmää vallasta ja politiikasta rakentavat lähestymistapani ja lähtökohtani aineiston analyysille politiikan ja poliittisen toiminnan käsitteiden suhteen.

Max Weber ei korosta materiaalistien tekijöiden roolia tai teollisen yhteiskunnan kritiikkiä poliittisen toiminnan taustana, vaan yksilöiden (sisäisiä) taitoja ja tahtoa valtaan, jotka voivat päteä ”missä tahansa” yhteiskunnassa tai sosiaalisessa järjestyksessä. Weberin käsitteitä avattaessa on hyvä korostaa, että hänen kuvaamansa käsitteet ja luonnehdinnat asioista ovat ideaalityyppejä. Hän mainitsee (1968a, 6) ideaalityypin rakentamisen funktion olevan apuväline asioiden ymmärtämiseksi. Tällöin ne eivät sellaisenaan perustu empiiriseen todellisuuteen, vaan pyrkivät pikemminkin jäsentämään ja selkeyttämään todellisuudessa vallitsevien asioiden tulkintaa ja ovat yksi keino niiden ymmärtämiseksi. Näin ollen Weberin tekstejä on hyvä ajatella myös normatiivisena teoriana silloisen yhteiskunnan tilasta, sekä tietynlaisena kehotuksena politiikan ja poliittisen toiminnan muuttamiseen.

Ideaalityyppejä ei tule kuitenkaan sekoittaa todellisuuden tai historian kanssa. Sen ei ole

tarkoitus vastata todellisuutta ”sellaisena kuin se meille ilmenee”, vaan toimia työkaluna tai hypoteesina todellisuutta tarkasteltaessa. Jos konstruoitu ideaalityyppi ei testauksessa ilmene täysin sellaisenaan todellisuudessamme, voi se näin ollen antaa meille yhä tarkempia tietoja todellisuutemme luonteesta. Todellisuutemme on siten kompleksisempi, kuin sitä selittämään konstruoitu ideaalityyppi, joten epäonnistunut hypoteesimmeikin kertoi meille jo jotain uutta. (Weber 1972, 227-228.)

Jos oletetaan ympäristön nousseen poliittiselle pelikentälle, mitä kyseinen toiminta oikeastaan tarkoittaa? Mikä on poliittisen toiminnan perusta ja minkälaiset ominaisuudet ihmisessä itsessään ajavat poliittiseen toimintaan? Weber (1972, 217–227) katsoi päämäärärationaalisen toiminnan olevan modernin rationaalis-legaalisen valtion toiminnalle ominaista. Hän uskoi, että rationalisoitumisella on omat vaaransa yhteiskunnallisessa kehityksessä. Tästä hän puhuu etenkin ”kapitalismin rautahäkki” -teoriassaan (kts. Weber 1980 *Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki*).

Weber pelkää rationalisoitumisen häivyttävien arvokysymykset politiikasta ja tekevän siitä kylmän laskelmoivaa ja merkitykset kadottavaa toimintaa (kts. Pekonen 1989). Tällöin on mahdollista, että byrokraattinen koneisto ottaa poliitikoilta vallan ja ”asiat”, eli toisin sanoen virkamiehet, jotka eivät ole saavuttaneet valtaa kansalaisten hyväksynnän kautta, alkavat hallita yhteiskuntaa. Pelastautuminen tältä vaatii poliitikkoa, joka kykenee menemään ”tavanomaisen ja arkisen yli” liittämällä ajamiinsa asioihin sellaisia merkityksiä, jotka saavat kansalaiset kiinnostumaan politiikosta. Weberin mielestä tämä vaatii toimijalta karismaa. Weberin mukaan ”politiikka kutsumuksena” (*vocation, Beruf*) pohjautuu juuri karismaattiseen johtajuuteen (Weber 1994, 312).

Politiikkaan, eli vallankäytön jakautumiseen, pyritään vaikuttamaan sosiaalisen todellisuuden merkityssisältöisessä piirissä. Vallan (*Macht, power*) käsite liittyy vahvasti sosiaalisen toiminnan käsitteeseen. Valtaa ei ole mahdollista käyttää ilman suhdetta *toiseen*, toisin sanoen ihminen yksin ei voi olla vallankäyttäjää. Käsite edellyttää jonkinlaista sidettä vähintään yhteen ihmiseen. Sosiaalinen toiminta ja vallankäyttö ovat merkityksellistä toimintaa. Ne ovat toimimista, jossa tehdään, käytetään ja jaetaan ihmisten luomia erilaisia merkityksiä.

Sosiaalinen toiminta eroaa vallankäytöstä vain siinä merkityksessä että siinä ei koeteta saavuttaa valtaa suhteessa toiseen tai toisiin. (Weber 1968a, 22–24.) Poliitiikan voidaan näin ollen sanoa olevan sosiaalisen toiminnan erityinen muoto, sillä ihmisten välistä sosiaalista toimintaa on aina, mutta vain erityistapauksissa sitä käytetään hyväksi vallan tavoitteluun.

Toimija, joka onnistuu saamaan valtaa ja tukea merkityssisältöisen puheen kautta tietyn sosiaalisen ryhmän sisällä, on Weberin mukaan onnistunut politikoinnissaan. Tietyn ryhmän on kuitenkin hyväksyttävä vallankäyttö. Weber (1968a, 215) on listannut kolme erilaista vallankäytön legitimaation perustaa: traditionaalisen, karismaattisen ja legaalisen. Hän korostaa karismaattisen legitimaatiotyypin roolia ja oikeutusta yli muiden. Jos hallinta perustuu karismalle, se perustuu henkilöön, joka on omistautunut johtajuudelleen. Hänen persoonassa on sillä hetkellä sellaisia ominaisuuksia, jotka saavat yleisön vakuuttumaan vallankäytön legitimiudesta. Näin yleisön vakuuttamisesta tulee poliitikkona toimimisen tärkein tehtävä.

Oikeus vallankäyttöön ilmenee karismaattisessa johtajuudessa velvollisuutena, joka toimijan päälle langetetaan. Näin ollen persoonallinen karisma pohjautuu sille, että se tietyn yhteisön piirissä tunnustetaan. Karisma loppuu, sitten kun uskomus karisman olemassaoloon tietyn kannattajajoukon piirissä lakkaa. Ylläpitääkseen karismaa poliitikon on jatkuvasti arvioitava, millainen toiminta pitää toimijan uskottavuutta yllä tietyn ryhmän sisällä. Taitava poliitikko toisin sanoen tarkkailee jatkuvasti oman puheensa ja esiintymisensä vaikutuksia yleisössä. Oikein toimiessaan poliitikko saavuttaa kannatusta ja pääsee vaikuttamaan vallankäytön jakautumiseen tietyn sosiaalisen kentän sisällä. (Weber 1972, 230-232; 1968a, 241.)

Nähdäkseni Weber mieltää omassa teoriassaan valtaa tavoittelevan poliitikon ensisijaisesti yksilöksi, vaikka teoria pätyisi myös erilaisiin ryhmittymiin tai puhetapoihin. Avatessani Weberin teoriaa käytän kuitenkin käsitettä ”poliitikko”, sillä se mielestäni palvelee teorian esiintuomista paremmin. On kuitenkin hyvä muistaa, että käsite on käyttökelpoinen esimerkiksi poliittisten ryhmien toiminnan määrittelyyn. Poliitikko-käsitteen teoreettisesta rajauksesta on vielä hyvä mainita, että puhuessaan poliitikosta Weber (1994, 311) tarkoittaa nimenomaan valtion sisällä toimivaa poliitikkoa.

Valtion sisällä tapahtuvan politiikan käsitteeseen sisältyy kaikenlainen ”itsenäinen johtajuus – toiminta” (*independent leadership activity*). Poliitikko on ensisijaisesti valtion sisällä tapahtuvaa toimintaa ja kamppailua vallasta. Valtioksi määritellään alue, joka (onnistuneesti) vaatii itselleen fyysisen väkivallan legitiimin käytön monopolia tietyllä maantieteellisellä alueella. (Weber 1994, 309.) Valtio omaa siis väkivaltamonopolin ja poliitikko on yksi toimijoista, jotka luovat väkivaltakoneiston hallintaa kyseisen väkivaltakoneiston sisällä. Valta ja hallinta tulee kuitenkin oikeuttaa, sillä ei ole itsestään selvää että valtio kykenisi kautta aikojen säilyttämään hallinnan alueellaan. Järjestelmä tulee aika ajoin todeta legitiimiksi ja legitimitetti tapahtuu valtaapitävien hallinnan jatkuvan oikeuttamisen kautta.

Weber (1968b, 1450) on luonnehtinut poliittista johtajuutta siten, että poliitikko tulee valita ensisijaisesti kamppailun kautta, sillä ”*the essence of all politics is struggle*”. Demokraattisissa massayhteiskunnissa poliitikko voittaa kansan suosion demagogian keinoin. Näin ollen taitavan poliitikon tulee kyetä olemaan tietoinen siitä, että hänellä on vaikutusvaltaa ihmisiin. Kun poliitikko ymmärtää vaikutusvaltansa suuruuden, kasvaa tämän myötä ymmärrys vastuusta, jonka vaikutusvalta hänelle langettaa (mt. 1968b, 1457).

Onkin mielenkiintoista kysyä, millaisia ominaisuuksia henkilöltä vaaditaan, jotta hän kykenee oikeuttamaan puhuntansa laajasti hyväksyttävällä tavalla. Weberin (1994, 352) mukaan poliitikolla tulee olla ominaisuuksinaan intohimoa, vastuunkantoa ja arviointikykyä, jotta hän kykenee olemaan sellaisessa asemassa, että hänellä on mahdollisuus esittää eettisiä kysymyksiä. Poliitikolla on oikeus eettisten kysymysten esittämiseen, jos hän omaa kutsumuksen poliitikkona olemiseen. Jos poliitikolla on kutsumus, hänellä täytyy olla myös intohimoa, arviointikykyä ja vastuunkantoa oman vallankäyttönsä seurauksista. Arviointikyky määrittyy eräänlaisena etäisyytenä omaan itseen sekä todellisuuden realiteetteihin. (mt. 1994, 353.) Nähdäkseni Weber viittaa näillä määreillä eräänlaisiin poliitikon sisäisiin ominaisuuksiin, jotka voivat joko kasvaa, tai olla jollain tapaa ihmisessä valmiina. Tässä tapauksessa yksilö ikään kuin ”löytää” poliitikon itsestään.

Vaikka politiikka määrittyy vallan tavoitteluna kamppailussa, tulisi poliitikon Weberin

mukaan pyrkiä ajamaan valitsemaansa asiaa ennemmin kuin tavoittelemaan valtaa. Mielestäni etenkin tämä edellä mainittu lause on otettava ideaalittyyppinä poliitikkona olemisesta. Vaikka Weber tahtoo kutsumuksen ja intohimon olevan ensisijaista poliitikolle, on valtakamppailu teko, ”välttämätön paha”, jonka mukaan jokaisen poliitikon on toimittava. Poliitikon valta-aseman tulisi toisin sanoen perustua asioille, jotka ovat saaneet yleistä kannatusta tietyn joukon sisällä. Muussa tapauksessahan eläisimme täysin pakkovaltaan perustuvassa järjestelmässä, koska on vaikea kuvitella miten legitimitettiin muuten voitaisiin saavuttaa, kuin asiasisältöjen avulla.

Objektiivisuuden ja vastuun puuttuminen ovat osoituksia siitä, että poliitikko on sortunut turhamaisuuteen, jonka toisten osoittama luottamus on antanut. On vaarana, että poliitikosta tulee ”a play-actor”, näennäinen pelaaja, joka antaa vain vaikutelman siitä, mitä hänen tulisi oikeasti tuntea koko sydämessään. Weberin (1994, 353–354) mukaan moderneissa yhteiskunnissa demagogialla suosion saaminen vaatii aina vaikutuksen tekemistä yleisöön, jolloin poliitikon olisi helppo sortua vain ”esittämään” ilman varsinaista sitoutumista asialleen. Tällöin poliitikon on vaara liukua pelkästään puhtaan vallan tavoitteluun, jolloin asioiden syvemmät merkitykset jäävät toissijaisiksi. Tässä onkin hyvä muistaa, että ensisijaisesti Weber toivoi rationaalisen hallinnan sijaan arvokysymysten paluuta politiikkaan.

4.1.1 Poliittisen toiminnan eettiset ulottuvuudet

Weberin mukaan poliitikolla tulisi olla aina jonkinlainen ”uskomus” ajamalleen asialle. Toisekseen vallankäyttö on aina eräänlainen ”uskon kysymys” (Weber 1994, 355). Valta on poliitikon väline, ja asia, esimerkiksi jokin arvomaailmakysymys, on päämäärä, jonka vuoksi valtaan pääsyä tavoitellaan. Miten sitten politiikka ja etiikka liittyvät yhteen? Poliittisessa puheessa eettisiä kysymyksiä ei tulisi käyttää moraalisisina tekosyinä asioille, poliitikon ei Weberin mukaan tulisi koettaa ”löytää syyllisiä”. Poliitiikkaan ei ole mahdollista soveltaa samanlaista etiikkaa kuin muuhun tekemiseen, Weber (2009, 133) nostaa esiin kysymyksen siitä, että voidaanko poliitikkoa kohtaan soveltaa samanlaisia eettisiä käskyjä kuin muille toimijoille.

Vallasta kamppailemisen vuoksi poliitikko voi joutua tekemään epämiellyttäviäkin tekoja tietyn päämäärän saavuttamiseksi. Tällöin poliitikko saattaa joutua eettisten valintojen eteen. Weber mainitsee kaksi poliitikon toiminnan eettistä orientoitumisen tapaa. Ne voivat seurata joko vakaumuksen tai vastuullisuuden etiikkaa. Nämä toiminnan eettiset orientaatiot eivät ole toistensa vastakohtia, mutta on perustavanlaatuinen ero, kumman toiminnan orientaation kautta poliitikko toimii. Vakaumuksen etiikka viittaa siihen, että poliitikko ottaa huomioon vain tekonsa päämäärän. Vastuullisuuden etiikka puolestaan ottaa huomioon myös toiminnan seuraamukset, toisin sanoen poliitikon tulee ottaa vastuu teoistaan. Taitava poliitikko näin ollen toteuttaa näkemäänsä hyvää päämääräänsä ottamalla huomioon myös vastuunsa toteutettavista keinoista. (mt. 1994, 360.)

Ei ole mahdollista ratkaista, millainen eettisesti oikeanlainen päämäärä oikeuttaisi esimerkiksi moraalisesti epäilyttävät keinot. Tämän vuoksi ongelmallista onkin, kuinka vakaumuksen etiikka oikeuttaa moraalisesti epäilyttävät keinot. Poliitikalle ominaisinta on vallan tavoittelu, eikä sillä ole tässä mielessä Weberin näkökulmastaan lainkaan tekemistä eettisten kysymysten kanssa. Ainoastaan keinoissa voi toteuttaa jompaakumpaa toiminnan orientaation muotoa. (mt. 1994, 311.)

Politiikan eettiset ongelmat ovat erityislaatuista, koska oikeutettu väkivalta on aina oikein sen kannalta, kuka sitä käyttää. Weberin mukaan poliitikon tulisi muistaa tämä piirre astuessaan mukaan vallan tavoittelun piiriin; hänen tulee saavuttaa itselleen kannatusjoukkoja siten, että ääritapauksissa ihmiset hyväksyisivät myös väkivallan käytön. Poliitikon vastuullisuus ja eettisyys tuntuvat leijailevan kahdessa eri ulottuvuudessa. Poliitikko toiminnan muotona, toisin sanoen vallan tavoitteluna on puhtaasti eettisyydestä pyyhittyä. Kuitenkin toimijalla, joka tahtoo osallistua kamppailuun, tulee olla tiettyjä ominaisuuksia, piirteitä ja sääntöjä, jotta hän voisi kamppailla *oikein*. Tässä vaiheessa eettisyys astuu peliin. Poliitikko on sfääri, jonka väline valtaan on (viime kädessä oikeutetusti) väkivalta, mutta poliitikko voi ja hänen tulee käyttää vastuullisuuden tai velvollisuuden eettisiä orientaatioita päästäkseen haluttuun lopputulokseen. Weberin mukaan kuitenkin toimiessaan poliitikkona eettisten kysymysten esittämisestä tulee ongelmallista juuri sen vuoksi, koska poliitikon ei kuulu esittää preskriptiivisiä kysymyksiä siitä, mikä on kenellekin oikein.

Tässä tuleekin vahvasti erottaa se, mitä Weber tarkoitti arvokysymysten esittämisellä suhteessa eettisten kysymysten esittämiseen. Poliitikon tulee esittää kysymyksiä, joilla on jotain sisältöjä. Esimerkiksi äänestäjä voi muodostaa mielipiteensä esitettyyn asiaan, kannattaa sitä tai olla kannattamatta. Pitää ottaa kantaa yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja esittää arvioita tietyistä yhteiskunnassa olevista asioista. Eettisyyden voidaan nähdä tässä mielessä liittyvän tapauskohtaisesti siihen mitä asioita poliitikko ajaa. Se, kuka on oikeassa, voittaa valtakamppailun, koska hän pääsee tällöin legitimitä määräämään mistä päätetään ja miten. Poliitiikka ei toisin sanoen ole sellaista tekemistä, jossa pyrittäisiin aina ”oikein tekemiseen”, se ei kehity, niin kuin jokin talousjärjestelmä tai tiede positivistisessä mielessä kehittyvät. Poliitiikka on ideaalissa mielessä aina samanlaista toimintaa. Poliitiikka on kamppailu- ulottuvuudessaan toiminnan erityistapaus.

Kuvasin työssäni aikaisemmin ympäristö- ja luontokäsitteiden muuntumisen poliittisiksi käsitteiksi. Weberin avulla on mahdollista ymmärtää esimerkiksi ydinvoima-aineiston kontekstissa tapahtuva ympäristö- ja luontokäsitteillä argumentointi poliittiseksi kamppailuksi, jossa toimijat koettavat saavuttaa valtaa. Tässä lähestymistavassa nämä käsitteet eivät sisällä mitään eettisiä ulottuvuuksia, vaan ne ovat ainoastaan argumentatiivisia keinoja eri toimijoiden kamppailussa. Tässä mielessä ne voisivat olla mitä tahansa käsitteitä tai teemoja, joiden kautta valtaa koetetaan tavoitella. Kuitenkin tietyssä kontekstissa ympäristö- ja luontokäsitteisiin on jo valmiiksi sitoutunut joitain merkityksiä, joita poliittiset toimijat käyttävät hyväkseen, jolloin on hedelmällistä tutkia, mitä nämä merkitykset sitten ovat, jos niiden avulla on mahdollista saavuttaa valtaa. Toimijoiden on myös strategisesti mielekästä koettaa ”avata uusi peli”, koettaa antaa käsitteisiin uudenlaisia ulottuvuuksia ja heijastuspintoja. Tällöin kyse on asioiden ja teemojen politisoinnista ja niillä politikoinnista, joita avaan Kari Palosen politiikkakäsitteen kautta.

4.2 Poliitiikka aspektina

Kari Palonen laajentaa Weberin käsitystä vallasta yhä toiminnallisempaan muotoon. Poliittista toimintaa on myös lähtökohtaisesti mahdollista löytää muualtakin kuin valtion sisältä. Palosen

mukaan weberläinen valta on temporaalinen mahdollisuus-käsite (*chance*), joka nousee vain tietyistä erityistilanteista ja kestää rajatun ajan. Aika on itsessään jo mahdollisuutta politiikan avulla pelaamiseen.

Mahdollisuuden kontingenssi viittaa siihen, että asioita on mahdollista ja olisi voinut olla mahdollista tehdä toisin. Toisin tekemiseen viittaa myös se, että valtakamppailuun osallistuu aina moninainen joukko toimijoita, jolloin on lähes mahdotonta arvioida varmasti toiminnan tuloksia. Valtaosuuksien pluraalisuus ja vaihtelevuus tekee taistelusta avoimen pelin, jossa toimijat pakotetaan oikaisemaan ja uudelleenohjaamaan heidän kilpailuaan valtaosuuksien jaosta. Toiminnan tilannekohtainen ennustamaton tulos on politiikalle perustavanlaatuista, aika muuntelee toimijoiden tavoitteita ja heidän välisiä suhteitaan. Poliittista taitoa on kääntää niukat ajalla pelaamisen resurssit mahdollisuudeksi muuttaa kuvioita. Palonen korostaa, että ajalla pelaaminen on siten politiikan sattumanvaraisuuden, ennustamattomuuden ja tulkinnanvaraisuuden vuoksi tärkeämpi taito kuin varsinaisten asiakysymysten ratkaiseminen. (Palonen 2003.)

Palonen muodostaa politiikan neljä eri toiminnallista ulottuvuutta: *policy*n, *polity*n, *politikoinnin* ja *politisoinnin* ulottuvuudet. Nämä ulottuvuudet liittyvät kokonaisuuksiin politiikan käsitteestä aktiviteettina ja sfäärinä. *Policy* viittaa tiettyihin jo valmiiksi muodostettuihin ohjelmiin ja linjoihin, jotka ovat syntyneet aiempien kamppailujen tuloksena. *Polity* puolestaan on vallitsevia rakenteita ja toimintatapoja. Nämä kaksi voidaan sitoa politiikan sfääri -ulottuvuuteen siten, että ne sisältävät jo joitain vakiintuneita toimintatapoja, linjoja tai rakenteita. *Politikointi* ja *politisointi* ilmentävät vallankäytön kontingenttia ja toiminnallista ulottuvuutta. *Politikointi* on toimijoiden välistä kamppailua puheavaruudessa, joka nousee toiminnan tulosten yläpuolelle. *Politisointi* on puolestaan pelivaran avaamista ja sen osoittamista, uuden tuomista politiikan piiriin. *Politisointi* voi ilmetä myös ”vakiintuneen *polity*n purkamisena tai sen mahdollisuuksien horisontin uudelleen tulkintana.” (Palonen & Summa 1996, 12.)

Koska *politisointi* on *politikoinnin* kanssa politiikan ensisijaisia operaatioita ajateltaessa käsitteitä toiminnallisessa perspektiivissä, sisältää *politisointi* aina historiallisen, ajallisen ja

katkoksellisen ulottuvuuden. Pelitilaa luodaan politisoimalla uusia luokituksia, nimiä ja käsitteitä. ”Politikoinnissa on kysymys 'performanssista', liikkeestä jonka merkitys on itse esityksessä, ei sen ulkopuolella, kun taas politisointi on 'pelinavausliike' joka luo uusia mahdollisuuksia performatiiviselle toiminnalle. Policy voidaan ymmärtää politikoinnin ja polity politisoinnin raja-arvoiksi, jotka sitovat ja vakauttavat politiikkaa toimintana.” (Palonen & Summa 1996, 13.)

4.2.1 Asioiden “poliittiseksi tekeminen”

Politisointi on politiikan esiaste. Ei ole olemassa politiikkaa ennen asioiden politisoimista joko loogisessa tai temporaalisessa mielessä ja politikoiminen on mahdollista vain jos ”aikapelitila” (*Spielzeitraum*) on politisoimalla sille avattu. Kuitenkaan ei ole olennaista koettaa pohtia mitkä teot ovat esimerkiksi aiemmin johtaneet jonkin polityn syntyyn. Tärkeämpää on huomata, että se, mikä nähdään asioiden politisoinniksi, on kiinni tulkinnan näkökulmasta. Jos polity muodostuu aiempien politisointien tuloksena, sitä ei kuitenkaan voida osoittaa viittaamalla mihinkään ”tavanomaiseen” politiikan tajuun (*sense of politics*), sillä politisoinnilla ei ole mitään näennäis-luonnollista tunnistettavaa ominaisuutta (*quasi-natural subject matter*). Mitään elämäämme liittyvistä asioista ei voida sulkea pois politisoinnin piiristä, mutta asioiden politisointi vaatii aina jotain erityislaatuista avataksaan ”aikapelitilan” jonkin uuden politikoimiselle siten, että se on irrallaan aiemmin vakiinnutetuista ohjelmista. Sen voidaan sanoa uudelleentulkitsevan jonkin tilanteen tai asian siten, että se saa siten poliittisen ulottuvuuden. Politisoimisen pitää tuottaa joitain viittauksia politikoinnin muotoihin, jotka ovat avattu tietynlaisten politisoimistekojen kautta. (Palonen 1993, 11; 2003.)

Politisoimista voidaan kuvailla nimittämällä sitä esimerkiksi keksinnöksi sellaisesta mahdollisuuksien yhdistelmästä mikä saa asian näyttäytymään täysin uudenaikaisessa valossa. Politisoiminen keksintönä vaatii toisin sanoen näkökulmien näyttäytymistä sellaisina, minkälaisina ne eivät olleet aikaisemmin näyttäytyneet. Hyvänä esimerkkinä asioiden uudenaikaisesta näyttäytymisestä voidaan mainita esimerkiksi feministien 1960-luvulla lanseeraama lause ”henkilökohtainen on poliittista”, joka aikanaan avasi aivan uudenaikaisen horisontin poliittiselle toiminnalle, jota kyettiin käyttämään hyväksi erilaisilla

ennennäkemättömillä tavoilla.

Ero politikoinnin ja politisoinnin välillä sijaitsee niiden toiminnallisessa luonteessa. Politikoinnin voidaan sanoa olevan toimintaa performatiivisessa mielessä. Politisoiminen on pikemminkin enemmänkin tulkitsevaa toimintaa avaten uusia pelikenttiä politikoinnille ja näyttäen, että on olemassa pelitilaa ja mahdollista vastustusta jo olemassa oleville asioille. Peli-metafora käyttäen Palonen viittaa politikoinnilla jo poliittiseksi tunnustettuun peliin sillä aikaa kuin politisoiminen uudelleentulkitsi tilanteita sellaiseksi, että niissä on mahdollista aloittaa uusi poliittinen peli. Ilman politisoitunutta tilannetta politikoinnille ei ole mahdollisuutta. Politikoinnin merkitys aktualisoituu mahdollisuutena politikoida kyseisessä tilanteessa. Kuitenkaan kaikki politisoituneet tilanteet eivät aktualisoidu politikoinnin kautta, jolloin mahdollisuudet jäävät tavallaan käyttämättä. Esioletuksena politikoinnille on se, että tulkinallista toimintaa seuraa performatiivinen, voimatta kuitenkaan luvata, että tilannetta tullaan politikoimaan. Tilanteet jäävät avoimiksi, toimijoille ei myöskään ole ohjeita tai sääntöjä kuinka tällaisissa tulisi toimia. (Palonen 1993, 11.)

Palonen kuvaa politiikan erilaisten määritelmien kautta, millä tavalla eri politiikan muodot toimivat ja miten ne voivat eri toimijoiden kautta muuttua. Kuitenkin Palonen mainitsee, että ei ole olemassa mitään ”valmiiksi tunnustettavaa poliittisuutta”, jolloin asioiden poliittisuus ja poliittiseksi tekeminen on ensisijaisesti kiinni erilaisista tulkinnoista. Tulkinallisuudella viitataan politiikan mahdollisuuksien avaamiseen politisoinnin kautta, sekä eri mahdollisuuksien kautta tapahtuvaan politikointiin. Kuitenkaan aina ei käy niin, että kaikkia politisoituneita tilanteita käytettäisiin hyväksi. Palonen korostaakin Max Weberin tapaan poliittisen toiminnan taitoa erilaisten tilanteiden poliittisessä hyödyntämisessä. Poliitikko ei Palosenkaan teoriassa sisällä mitään erityisiä toiminnan sääntöjä. Toimijat saavat toimia ”miten tahansa” jos onnistuvat hyödyntämään avatut aikapelitilat. Tilannekohtainen hyväksyntä politikoinnin kohteena olevalta yleisöltä on ainoa politikointia rajaava asia. Myös tämän huomion voidaan nähdä korostavan politiikan taitoa näennäisen sääntöjä noudattavan politiikan ylitse.

4.2.2 Aika pelivarana

Toinen eroavaisuus politikoinnin ja politisoinnin välillä on linkitettävissä aikaan. Politikointi tapahtuu nykyajassa, toiminta on tavoite hetkessä itsessään eikä sen ulkopuolella. Vastakohtaisesti politisoiminen linkittyy kolmeen ajan eri ulottuvuuteen, menneeseen, nykyiseen ja tulevaan. Käsitteellisesti se on liitettävissä menneeseen siten, että se vastustaa joitain sellaisia aspekteja menneisyydessä, joita ei aiemmin ollut mielletty poliittisiksi. Uudelleentulkinnan teko tai tekojen sarja, jossa väitetään että jossakin nykyhetkessämme olevassa asiassa tai ilmiössä on olemassa jotain poliittista, ilmenee tässä ja nyt, ja se viittaa samanaikaisesti tulevaisuuteen avaamalla toimintahorisontin politikointia varten. (Palonen 1993, 12.)

Vanhaan järjestykseen muutosta hakeva, toisin sanoen luova ja häiritsevä politisoinnin tapa on suhteellinen. Ilman vanhaa järjestystä häiritsevää, mahdottoman läpinäkyväksi tekevää politisoimisen tapaa voi olla vaikea keksiä uutta horisontissa olevaa tekemisen potentiaalia. Mahdollisuuksien ja uuden aikapelitilan löytäminen vaatii siten näitä kumpaakin erilaista politisoimisen näkökulmaa. Vakiinnutetuissa rakenteissa politisoiminen joko esittää uusia vaihtoehtoisia toimintatapoja siihen tai sitten irtisanoutuu vanhoista. Politisoiminen nimeää uutuuden vanhaan käytäntöön ja tällä tavoin luo linkkejä historiallisiin menneisiin politisoimisen muotoihin jotka ovat jo muuntuneet luonnollisiksi ja menettäneet merkittävyytensä omassa ajassaan. (Palonen 2003.)

Historiaa uudelleentulkitsemalla on mahdollista tehdä katkosta vanhaan. Näin korostetaan jo hautautuneita, luonnolliseksi muuttuneita vanhoja rakenteissa olevia politisoimisen muotoja. Näin ollen luodessaan uutta aikapelitilaa tulevaisuuteen, politisoiminen olettaa myös samanaikaisesti historian uudelleentulkinnan, jolloin politikoinnilla on kaksi eri tasoa joilla liikkua. Ne ovat uuden aikapelitilan taso, jossa politikoidaan uusilla nimeämisillä ja käsitteillä, sekä taso, joka linkittyy politisoitumisen historialliseen ulottuvuuteen. Historialliseen ulottuvuuteen linkittyvä politisoitumisen taso viittaa ajan epäjatkuvuuksiin luoden radikaalin katkoksen menneen ja nykyisen välille. Politisoitumisen tulee kuitenkin tarjota joitain analogisia resursseja, joilla historiaa on mahdollista uudelleentulkinta ja korostaa

politisoitumisen luomaa katkosta. (Palonen 2003.)

Tässä yhteydessä on tärkeää mainita myös, että asioita on mahdollista depolitisoida. Käsite on kuitenkin asymmetrinen politisoimisen kanssa, koska sellaista toimintaympäristöä, joka on kerran avattu politikoimiselle, on hankalaa unohtaa tai sulkea. Depolitisointi on pikemminkin politikoinnin siirto toimintahorisontin sulkemiseksi. Passiivinen depolitisointi on puolestaan horisontin mielenkiinnon vähentymistä, asian merkityksettömyyden korostamista ja irrelevanttiutta, jolloin se ei sulje toimintahorisonttia vaan siirtää siihen kohdistuneen mielenkiinnon mahdollisesti tietoisesti toiseen kohteeseen. (Palonen 1993, 12.)

Tutkimuksessani pyrin tarkastelemaan Weberin ja Palosen politiikan ja poliittisen toiminnan käsitteitä aineistoni valossa. Millä tavalla poliittinen kamppailu ja toiminta näkyvät aineistossani, millä tavoin erilaisia teemoja käytetään hyväksi politikoinnin välineinä. Poliitiikan itsessään käsitän sellaisena toimintana, jonka ei tarvitse välttämättä olla arvoihin sidottua. Sillä ei ole muita päämääriä kuin vallan saaminen. Kuitenkin se, että valtaa olisi mahdollista saada, asettaa toimijoille joitain erityisiä toiminnan ehtoja, heidän tulee ”taitavan poliitikon määritelmän mukaisesti” käyttää asiasisältöjä toimintansa legitimaationa. Toisin sanoen toimijoiden on oikeutettava valta sellaisen puheen avulla, jonka tietty ryhmä omaksuu ja hyväksyy. Vaikka Weber ohjeistaa poliittista toimijaa pohtimaan tiettyjen ominaisuuksien merkitystä toiminnalleen, on poliittisen toiminnan ydin joka tapauksessa keinoihin katsomaton; se, joka onnistuu saamaan valtaa, saa määritellä ne ehdot, joilla poliittista peliä jatketaan.

5 YMPÄRISTÖSTÄ YDINVOIMAAN

5.1 Ydinvoimapolitiikkaa Suomessa

Suomi on ollut poikkeuksellinen maa ydinvoiman rakentamisessa eurooppalaisittain. Monet maat, kuten esimerkiksi Saksa, ovat pyrkineet viime vuosikymmenien aikana hiljalleen sulkemaan ydinvoimaloitaan, kun Suomi on viimeisen 30 vuoden aikana ottanut käyttöön neljä voimalayksikköä, viidennettä rakennetaan ja kuudennesta ja seitsemännestä on annettu juuri luvat. Kansainvälisen energiajärjestön IEA:n (2007) mukaan Suomen energiassektori on nykyisin yksi maailman vähiten säännellyistä energiassektoreista. Yrityksillä on mahdollisuus hallituksen periaatepäätöksen luvalla rakentaa voimaloita ja asiakkaiden valita vapaasti sähkön tarjonnasta. Myös valtion omistamat energia-alan yritykset toimivat kaupallisella pohjalla.

Vasta viimeisin kymmenen vuoden kehitys suomalaisessa ydinvoimapolitiikassa on kuitenkin ollut merkittävä ja erilainen kuin muissa EU-valtioissa. Suomalaisesta ydinvoimasta ja sen tarpeesta keskusteltiin jo 1950-luvulla, jolloin sähköntuotannossa ei ollut vielä välttämätöntä tarvetta atomienergian käyttöönottoon. Suomen silloisessa energiapolitiittisten toimijoiden kentässä jopa pohdittiin, nouseeko suomalaisen energian tarve koskaan niin suureksi, että meidän tarvitsisi ottaa ydinenergiaa täysin uutena energianlähteenä käyttöömme (Vehmas 1995, 166).

Ydinenergian suosiminen energiantuotannossa voidaan liittää yleisen trendin muutokseen suomalaisessa energiapolitiikassa. 1970-luvun alussa vallinneen öljykriisin jälkeen kansallinen energiapolitiikka haluttiin turvata maailmanlaajuisilta hinnan ja saatavuuden heilahteluilta. Kuitenkin öljykriisin aloittama keskustelu kotimaisista energianlähteistä, sähkön säästämisestä ja ydinvoimasta liittyi sähkön hintaan, sillä öljykriisi ei Suomessa vaikuttanut energian saatavuuteen. Energiapolitiikkaa haluttiin uudistaa siten, että se olisi luotettavampaa, matalahintaista ja turvallista. Suurteollisuuden energiansaanti haluttiin turvata myös kilpailukyvyyn säilyttämisestä johtuvista syistä. (Vehmas 1995, 167-168.)

Energiakysymys yhteiskunnallistui ja politisoitui 1970-luvun alussa öljykriisin, ydinvoiman ja sen vastustamisen, ympäristökysymyksen ja ympäristöhaittojen epätasaiseen jakautumiseen liittyvien kysymysten ilmaantuessa julkisen keskustelun kentälle. Vaikka julkisuudessa käytiin keskustelua myös eri energialähteiden käyttöönotosta, olivat esimerkiksi massa- ja paperiteollisuuden tarpeet, halpa sähkö ja sen tasainen saatavuus teollisuuden alan kilpailukyvyn turvaamiseksi omalta osaltaan sinetöineet ydinvoimakysymyksen nousun energiantuotannon kentälle. 1970 ja 1980 -lukujen vahvan säännöstelyn ja keskitetyn suunnittelun jälkeen 1990-luvulle siirryttäessä sähkömarkkinoita pyrittiin avaamaan vapaalle kaupalle muun muassa perustamalla pohjoismaiden yhteiset sähkönjakelumarkkinat ja työ- ja elinkeinoministeriön valvonnan alla toimiva Energiamarkkinavirasto, joka nykyisin vastaa ja valvoo suomalaisten sähkö- ja maakaasumarkkinoiden toimivuutta. (Litmanen 2009, 3-33; Vehmas 1995, 168.)

Yksi tärkeimmistä Suomen energiapoliittista linjaa nykyisin määrittävistä sopimuksista on vuonna 1997 solmittu Kioton protokolla. Sopimuksen allekirjoittaneet maat lupautuivat vähentämään hiilidioksidipäästöjään vuosien 2009–2012 välisenä aikana alle tiettyjen prosenttiosuuksien vuoden 1990 tasosta. Euroopan Unionin kokonaishiilidioksidipäästöistä Suomen maakohtaiseksi osuudeksi muotoutuu 16 prosentin leikkaus päästöihin. (MMM 2000, 8-10; Ulkoasiainministeriö 2009.)

Kioton protokolla antaa suuntaviivoja ja puitteita, joiden sisällä suomalaista energiapolitiikkaa toteutetaan. Sen pohjalta laaditaan kansallisia pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategioita, joista viimeisin hyväksyttiin valtioneuvostossa marraskuussa 2008¹³. Ilmasto- ja energiapoliittiset strategiat määrittelevät ne vaihtoehdot, joiden puitteissa energiantuotantoa suunnitellaan ja tehdään. Strategioiden tavoitteena on osaltaan varmistaa Kioton pöytäkirjan toimeenpanon ja velvoitteiden täyttäminen sekä Kioton kauden jälkeisten velvoitteiden toteutuminen. Viimeisimmät kansalliset pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategiat¹⁴ ovat korostaneet kotimaisia energialähteitä, luonnonkaasua ja ydinvoimaa ratkaisuksi energiariippuvuutemme vähentämiseen ja Kioton tavoitteiden saavuttamiseen.

13 kts. lisää <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2658>, http://www.tem.fi/files/20585/Selontekoehdotus_311008.pdf
14 kts. työ- ja elinkeinoministeriö; pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategiat, esim. <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2542>

5.2 Ydinenergi laki ja periaatepäätös

Ydinenergi lain mukaan valtioneuvoston periaatepäätöstä voivat hakea yritykset, jotka haluavat saada rakennuslupan ydinvoimalalle, loppusijoituslaitokselle tai sellaiselle laitokselle, jossa käsitellään säteilymäärältään suuria ydinaineita tai -jätteitä. Mikä tahansa energia-alan yritys voi hakea valtioneuvostolta lupaa uuden ydinvoimalan rakentamiseksi. Lupaa haetaan hakemuksella, josta työ- ja elinkeinoministeriön tulee hankkia säteilyturvakeskuksen alustava lausunto hankkeen turvallisuudesta, sekä lausunnot vähintään ympäristöministeriöltä sekä paikkakuntaakohtaisesti kunnalta ja ympäryskunnilta, joita hanke koskettaa. Lausuntoja antavat myös muut organisaatiot, järjestöt ja yksityishenkilöt.

Ydinenergian rakentamisesta määrätään ydinenergi laissa¹⁵. Yrityksen hakiessa lupaa ydinvoimalalaitoksen rakentamiseen hakemusprosessi etenee ydinenergi lain määrittämällä tavalla. Vuonna 1987 säädetyssä ydinenergi laissa määritellään, että ”yleiseltä merkitykseltään huomattavan ydinlaitoksen rakentaminen edellyttää valtioneuvoston periaatepäätöstä siitä, että ydinlaitoksen rakentaminen on yhteiskunnan kokonaisedun mukaista” (Ydinenergi laki 990/1987). Laki määrää myös ydinvoimapolitiisissa kysymyksissä toimivat viranomaiset, menettelytavat ja periaatteet. Ydinenergia-alaa valvovana organisaationa toimii työ- ja elinkeinoministeriö (entinen kauppa- ja teollisuusministeriö), joka on kokonaisuudessaan vastuussa Suomen energiapolitiisista toimista. Kaikki ydinvoimaan liittyvät erilaiset toimintaluvat, kuten esimerkiksi rakennuslupa tai lupa loppusijoittamiseen, on haettava valtioneuvoston myöntämän periaatepäätöksen avulla.

Ydinenergi lain mukaan ennen valtioneuvoston periaatepäätöksen tekemistä hakijan on julkistettava ja annettava saatavilla olevaksi työ- ja elinkeinoministeriön tarkastama periaatepäätöshakemus. Hakemuksessa tulee olla yleispiirteinen selvitys hankkeesta sekä

15 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870990>

hankkeen arvioiduista ympäristövaikutuksista (YVA)¹⁶. Kaikissa muissa, paitsi ydinvoimaan liittyvissä YVA-arvioinneissa, vastuussa on paikallinen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY), joka toimii ympäristöministeriön valvonnan alaisuudessa. Ydinvoiman YVA-prosessia valvoo ja ohjaa työ- ja elinkeinoministeriö.

Periaatepäätöshakemuksen jättämisen jälkeen työ- ja elinkeinoministeriön on varattava hanketta koskevien kuntien ja lähikuntien asukkaille mahdollisuus esittää mielipiteensä hankkeesta. Ministeriön tulee lisäksi järjestää paikkakuntaakohtainen julkinen tilaisuus, jolloin asiasta voidaan esittää suullisia ja kirjallisia mielipiteitä, jotka tulee myöhemmin saattaa valtioneuvoston tietoon. Valtioneuvosto ratkaisee ydinvoimapäätöksen. Varsinaisessa periaatepäätöksessä valtioneuvosto joko hyväksyy tai hylkää hakijan hankehakemuksen. Jos hakemus hyväksytään, tulee eduskunnan vielä vahvistaa valtioneuvoston tekemä myönteinen periaatepäätös jättämällä se voimaan äänestämällä siitä. Valtioneuvoston ja eduskunnan sinetöimä periaatepäätös tarkoittaa sitä hakeneelle yritykselle virallista lupaa aloittaa ydinvoimalan rakentaminen periaatepäätöksessä ilmoitettuun paikkaan.

Suomessa toimii tällä hetkellä neljä ydinvoimayksikköä. Kaksi niistä, Olkiluoto 1 ja 2, sijaitsevat Satakunnassa, Eurajoen kunnassa Olkiluodolla, ja toiset kaksi, Loviisa 1 ja 2 Loviisassa itäisellä Uudellamaalla. Nämä neljä yksikköä tuottavat noin yhden neljäsosan Suomessa käytetystä sähköstä. Loviisan yksiköt omistaa Fortum Oyj. Olkiluodon voimalayksiköt omistaa Teollisuuden Voima Oy (TVO). Tällä hetkellä Olkiluotoon on rakenteilla viides laitosyksikkö, Olkiluoto 3, tosin voimalayksikön rakentaminen on kesken ja aikataulustaan myöhässä. TVO, Fortum Oyj ja Fennovoima jättivät huhtikuussa 2008 periaatepäätöshakemuksensa uusien ydinvoimalayksiköiden rakentamisesta valtioneuvostolle, joka teki myönteisen periaatepäätöksen TVO:n ja Fennovoiman hakemusten osalta¹⁷. Eduskunta vahvisti päätökset heinäkuussa 2010. Valtioneuvosto on tehnyt myös myönteisen päätöksen Posiva Oy:n periaatepäätöksestä, jota yhtiö haki ydinpolttoaineen loppusijoituslaitokselle¹⁸.

16 Laki ympäristövaikutusten arvioinnista <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940468>

17 <http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/eduskunta/ajankohtaista/ydinvoima.htx>

18 kts. esim. http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_77_2010_p.shtml

Ydinvoimalaitos ja sen sijoittuminen lähelle ihmisasutusta koskettaa ja mietityttää vähintäänkin sitä joukkoa ihmisistä, joiden asuinpaikkakunnalle laitousyksikkö aiotaan sijoittaa. Toisekseen ydinvoima on ollut usean vuosikymmenen ajan aihe, josta on käyty paljon yhteiskunnallista periaatekeskustelua. Suomessa ei ole koskaan järjestetty ydinvoimaan liittyen neuvoa-antavaa kansanäänestystä, vaikka asiasta on ollut paljon yleistä keskustelua. Eräästä näkökulmasta ydinenergiain määrittelemien paikkakunta-kohtaisten kuulemistilaisuuksien yhtenä tarkoituksena sanotaan olevan paikkakunta-kohtaisten asukkaiden osallistaminen ydinvoimapäätöksiin, ja toisekseen ydinvoimalaitoksen hyväksynnän saaminen tietyille alueille (kts. esim. Pylkkönen ym. 2008).

Ydinenergiailaissa määritelty periaatepäätöshakemuksen käsittely ja siihen liittyvät tiedonannot ovat lain mukaan hyvin avoimia ja julkisia. Työ- ja elinkeinoministeriö järjestää periaatepäätöshakemuksen käsittelystä, ympäristövaikutusten arvioinneista ja positiivisen periaatepäätöksen saaneiden yritysten hakemista rakennusluvista avoimen lausuntokierroksen, johon eri yritykset, organisaatiot, järjestöt ja yksityiset toimijat saavat antaa mielipiteensä käsiteltävää asiaa koskien. Lausunnot periaatepäätöshakemuksesta toimivat osana sitä prosessia, minkä perusteella valtioneuvosto arvioi ydinenergiain mukaisesti hankeen kokonaisuhyötyä yhteiskunnalle.

Keinoja, joilla periaatepäätösprosessiin olisi mahdollista muiden toimijoiden osalta vaikuttaa, on ensisijaisesti lausuntokierros. Toisekseen asianomaisen kunnan valtuustolla on mahdollisuus veto-oikeuteen periaatepäätöksessä. Myös kuntatasolla järjestettävässä rakennusluvan hakijan ja paikallisten asukkaiden kesken järjestettävässä tapaamisessa olisi periaatteessa mahdollista vaikuttaa periaatepäätökseen. Periaatepäätökseen olisi mahdollista vaikuttaa tilaisuudessa, jossa periaatepäätöksen hakija ja lausunnonantajat pääsevät esittämään perustelunsa ja kantansa. Se, millä tavalla kuntatason kuuleminen käytännössä toteutetaan, vaikuttaa nähdäkseni huomattavasti siihen tulevatko lausunnonantajat todellisuudessa kuulluiksi (kts. esim. Nurmi 2010). Työ- ja elinkeinoministeriö hyväksyy lausuntokierroksen jälkeen muutetun periaatepäätöshakemuksen, jonka jälkeen hakemus annetaan hallitukselle. Eduskunta ei kuitenkaan enää voi muuttaa hakemuksen sisältöä, se voi ainoastaan hyväksyä tai evätä sen.

Viimeisten 20 vuoden aikana ydinvoiman rakentamista koskevat periaatepäätökset ovat valtioneuvoston päätöksen ja eduskunnan äänestyksen osalta menneet siten, että vuonna 1993 eduskunta äänesti valtioneuvoston hyväksymää ydinvoimaa rakentavan Perusvoima Oy:n hakemaa periaatepäätöstä vastaan, mutta vuoden 2002 äänestyksessä TVO:n periaatepäätöshakemus Olkiluoto 3:lle, Suomen viidennelle ydinvoimayksikölle, sai vihreää valoa eduskunnassa. Ennen vuoden 2002 äänestystä käytiin laajaa debattia ydinvoimasta ja periaatepäätökseen liittyvistä menettelyprosesseista. Lausunnon tai kannanoton aiheeseen antoi monta sataa erilaista toimijaa.

Teollisuuden Voima Oy:n vuoden 2002 periaatepäätöshakemuksen lausuntokierroksen lausuntojen vaikutusta lopulliseen päätökseen on tutkittu (kts. Kojo & Litmanen 2009). Tutkimuksessa muun muassa todetaan, että lausuntokierroksella annettujen lausuntojen sisältöjä ei otettu ydinenergiain määräämällä tavalla huomioon. Tutkimuksen mukaan yli puolet Olkiluoto -3 voimalayksikön periaatepäätöshakemusta koskevista lausuntokierrosta kommentoivista toimijoista vastusti vähintään yhtä kolmesta Teollisuuden Voima Oy:n esittämää yhteiskunnallisen hyödyn puolesta olevaa pääargumenttia. Periaatepäätösprosessi todettiin tutkimuksen mukaan olleen epädemokraattinen ja ydinenergialakia jossain määrin kiertävä.

Teollisuuden Voiman 2002 läpimennyt periaatepäätösäänestys keräsi paljon vastarintaa ja keskustelua. Ydinvoimaa vastaan järjestettiin Helsingissä paljon osanottajia kerännyt mielenosoitus ja asiasta käytettiin eduskunnassa ennen varsinaista äänestystä yli 400 puheenvuoroa. Kuitenkin eräs näkemys, etenkin Kojon ja Litmasen tutkimuksen perusteella on, että varsinaisessa päätöksentekoprosessissa on vielä huomattavasti korjattavaa. Heidän mukaansa etenkin kuntatason kuulemistilaisuuksissa, YVA-lausuntokierroksen lausuntojen huomioimisessa ja työ- ja elinkeinoministeriön periaatepäätösprosessin lausuntokierroksen järjestämisessä on puutteita. Vuoden 2002 ydinvoimaaäänestyksen jälkeen jäljelle jäi paljon prosessiin ja sen tuloksiin tyytymättömiä osapuolia. (Kojo & Litmanen 2009.)

Sekä ydinvoiman yhteiskunnallisen merkityksen että viimeaikaisen tutkimuksen osoittaman jännitteen perusteella valitsin tutkimusaineistokseni Teollisuuden Voima Oy:n vuoden 2008

periaatepäätöshakemuksen lausuntokierroksen lausunnot. Näen, että suomalaisen ydinvoimaproessin ympärille kietoutuu poliittisesti jännittynyt tilanne, joka aktivoi erilaisia toimijoita eri näkökulmista mukaan. Toisekseen ydinvoiman rakentaminen on myös vahvasti ympäristöpoliittinen kysymys. Ydinvoima itsessään on kiistan kohteena siihen liittyvien riskien ja epävarmuuksien vuoksi. Sen lisäksi ydinvoima kietoutuu ympäristö- ja luontoteemoihin esimerkiksi monissa eri ydinvoiman rakentamiseen liittyvissä yhteyksissä.

Edellä mainittujen lähtökohtien kautta lähdin tutkimaan, millä tavalla poliittinen argumentaatio ja poliittinen kamppailu sekä luonto- ja ympäristöteemojen määrittely näkyy valitsemassani aineistossa. Alustavia oletuksiani oli, että ydinvoimakysymyksessä on mahdollista nähdä, miten tietty energiapoliittinen kysymys on samanaikaisesti poliittinen kysymys ympäristöstä ja luonnosta. Tietenkin voidaan pohtia, onko energiapoliittisia kysymyksiä mahdollista esittää uskottavasti ottamatta kantaa ympäristöön tai luontoon, tai missä määrin keskustelussa on puhuttava ympäristöstä, että sen voidaan sanoa tulleen huomioiduksi.

Talousretoriikka hallitsee vahvasti eri politiikkaohjelmien muodostamiseen käytettyjä argumentteja. Käsittelemästäni aineistosta on mahdollista nähdä, että ydinenergiasta voidaan jossain määrin puhua ilman ympäristökysymyksiä, mutta täysin siitä irrotettuna se ei ole vielä ainakaan toistaiseksi mahdollista. Tässä tutkimuksessa ydinvoima energiapoliittisena kysymyksenä on kuitenkin vielä lisäksi kysymys ympäristöstä luonnonvarojen käyttönä, alueina sekä esimerkiksi potentiaalisena ympäristön vaarantavana riskinä.

5.3 Aineiston taustaa ja lausuntojen suuntaviivoja

Aloitin tutkimusaineistoni käsittelemisen lukemalla jokaisen periaatepäätöshakemuksesta esitetyn lausunnon läpi. Lausuntoja oli yhteensä 58 kappaletta¹⁹. Lisäksi työ- ja elinkeinoministeriön internet-sivuilta löytyy Teollisuuden Voima Oy:n lausunnoille antama vastine. Lähtöoletukseni siis oli, että käyty ydinvoimakeskustelu sisältää ympäristöargumentit ja näin ollen oletin myös, että lausunnonantajien positiosta riippuen eri

¹⁹ Lausuntojen joukossa on myös esimerkiksi muistioita, arvioita ja turvallisuuteen liittyviä selontekoja.

lausunnoista löytyy ydinvoimakeskustelun rinnalla eri määrittämiä ja oikeuttamisargumentteja luonnon ja ympäristön käyttöä tai suojelua koskien.

Ydinvoiman periaatepäätöksiä lukiessa ja niitä analysoidessa eräs keskeinen lähtökohta oli, että ydinvoiman puoltajat sekä vastustajat voivat kommentoida vähintään ydinvoima-asiaa itsessään tai Teollisuuden Voima Oy:n periaatepäätöshakemusta. Jos lausunnonantajalla ei halua ottaa kantaa hakemukseen, vaan hyväksyy sen sellaisenaan, voi lausunnonantajan lausunto olla vähimmiltään toteava, kuten esimerkiksi: ”lausunnonantajalla ei ole TVO:n hakemukseen huomautettavaa”. Kuitenkin suurimmassa osassa lausuntoja on esitetty joitain kriteerejä ydinvoima-asian puoltamiseen tai vastustamiseen, vaikka lausunnonantaja ei varsinaisesti kirjallisesti ilmoittaisikaan puoltavansa tai vastustavansa periaatepäätöstä.

Lukiessani periaatepäätöslausuntoja ja taustoittaessani niissä esiintyviä perusteluja ja teemoja, käytin apuna Sänkiäho ja Rantalan (1987) tekemää tutkimusta ydinvoima-argumentaatiosta. Tässä tutkimuksessa on käsitelty erilaisia 1950–80 -luvulla ilmestyneitä ydinvoimaa käsitteleviä julkaisuja sekä ydinvoima-asenteista tehtyjä haastatteluja. Omassa tutkimuksessani käytin heidän tekemäänsä luokittelutapaa eräänlaisena suuntaa-antavana neuvona siitä, millaisia teemoja ydinvoima-argumentaatioissa on aiemmin esiintynyt (kts. lisää Sänkiäho & Rantala 1987, 50-69).

Aineistoa tarkastellessani tein siitä alustavasti merkintöjä ja muistiinpanoja kiinnittäen erityisesti huomiota siihen, millä tavalla lausunnon antajat puoltavat tai vastustavat ydinvoimaa ja mihin erityisiin argumentteihin heidän kantansa kiinnittyy. Rakensin puolesta ja vastaan -ryhmät sen perusteella, että katsoin niissä ilmenevän tiettyjä toistuvia teemoja. Tarkoitukseni oli jaottelun avulla päästä näkemään, mitkä ominaiset puhuvat määrittävät puolesta ja vastaan -ryhmiä sisällöllisesti. Näin jäsentäin alustavasti aineistoni kahteen erilaiseen puhetapaan ydinvoimasta, sen puolustamiseen tai sen vastustamiseen, ja panin merkille puhetapojen ominaispiirteitä, jotka pitävät kumpaakin ryhmää kasassa.

Seuraavaksi keräsin lausunnoissa esiintyvät puoltamiseen tai vastustamiseen liittyvät perustelut ja teemat, ja katsoin, kuinka paljon mikäkin teema yhteensä esiintyy koko

lausunnonantajajoukossa. Tässä työssä en kuitenkaan esitä puolesta ja vastaan -perusteluiden määrällistä esiintymistä aineistossani, koska näen, että tiettyjen teemojen löytäminen on jossain määrin tulkinnallinen prosessi, eikä sinällään edusta niin sanottua totuutta aineistossa esiintyneistä asioista. Lukiessani huomasin seikkoja, jotka vaikuttavat määrällisesti tiettyjen teemojen esiintymiseen teksteissä. Panin merkille, että useassa lausunnossa esiintyy useampi kuin yksi perusteluun liittyvä argumentti. Jossain lausunnossa saatetaan mainita kaikki listaamani esimerkiksi ydinvoiman puolesta -perustelut, mutta toisissa lausunnoissa lausunnonantajat mainitsevat vain yhden perustelun. Lausunnonantajat ottavat toisin sanoen ”enemmän tai vähemmän” kantaa ydinvoimaan ja periaatepäätöshakemukseen.

Toisekseen puolesta ja vastaan -ryhmät eivät ole keskenään yhtä suuria. Aineistosta voi nähdä, että suurin osa lausunnonantajista (40 kappaletta) puoltaa ydinvoimapäätöstä, joten mietin, että missä määrin määrällisiä tuloksia tulee ottaa huomioon varsinaisessa analyysiprosessissa, varsinkaan kun tarkoitukseni ei ole pelkästään esittää ydinvoiman puolesta ja vastaan -akselille sijoittuvien argumenttien lukumääriä. Eräs asia, joka kiinnitti aineistossa huomioni, oli myös se, kuinka paljon jotkut teemat ovat esillä implisiittisesti sen sijaan, että ne olisi kirjoitettu esille suoraan lausuntoon (kts. esimerkiksi luku 6.6, Ympäristöministeriön lausunto). Tämän selvittämiseksi minun olisi pitänyt paneutua hyvin syväluotaavaan eri toimijoiden taustat ja tarkoitusperät huomioivaan syväanalyysiin, joka ei välttämättä tässä kontekstissa olisi mahdollista.

Teemoja, jotka toistuivat useimmin ydinvoiman lisärakentamista tai itse ydinvoimaa *puoltavissa* lausunnoissa, olivat hallituksen ilmasto- ja energiastrategian tavoitteiden saavuttaminen, Suomen omavaraisuus energian tuotannossa ja sähkön hinnan pysyminen alhaisena. Myös energian huoltovalmius, jo valmiina oleva rakentamiseen tarvittava infrastruktuuri ja vanhentuvan energiantuottokapasiteetin korvaaminen mainittiin samaa kantaa edustavissa perusteluissa. Hieman erikoisempia ja harvemmin esiintyviä syitä ydinvoiman kannattamiseen olivat myös turvallisuus, Suomi-imagon nostaminen korkean teknologian maana sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutuminen. TVO:n periaatepäätöstä ja ydinvoimaa puoltavissa lausunnoissa mainittiin useasti uusiutuvan energian tuottaminen ydinvoiman rinnalla, tai että uusiutuvien jättämää energiavajetta täydennettäisiin

ydinvoimalla.

Ydinvoiman rakentamista ja TVO:n periaatepäätöstä *vastustettiin* puolestaan eniten siitä syystä, että ydinvoima koettiin riskinä, sekä siksi, että siitä aiheutuu pitkäaikaisia negatiivisia ympäristövaikutuksia. Vastustajien mukaan vaihtoehtoiset energian tuotannon tavat jäisivät toteuttamatta jos periaatepäätös Olkiluoto 4-hankkeesta tehtäisiin. Vasta-argumenteissa kiinnitettiin huomiota myös ydinvoiman elinkaaren ympäristövaikutuksiin uraanin louhinnasta ydinvoimalaitoksen purkamiseen. Lausunnonantajien lausunnoissa nähtiin, että sähkön kulutus yhteiskunnassa ei tule nousemaan, ydinvoiman rakentamisen kustannusarviot ovat virheellisiä, sekä ympäristövaikutusten arvioinnin selvitys on vielä puutteellinen. Useat periaatepäätöstä tai ydinvoimaa vastustavat ehdottivat myös uusiutuvia energiantuotannon tapoja vaihtoehdoksi ydinvoimalle. Muutamassa lausunnossa näitä perusteltiin samankaltaisilla tavoilla kuin ydinvoimaa puoltavissa lausunnoissa (työllisyys, alueiden kehitys, huoltovarmuus, vienti).

Aineiston jakaminen kahteen eri ryhmään oli hyödyllinen väline ydinvoimakiistan hahmottamisen kannalta, mutta ongelmallinen tutkittaessa ympäristön politiikkaa. Huomasin, että ympäristöpoliittiset ongelmat ja kiistat sekä kiistojen osapuolten jakautuminen ei välttämättä noudata samanlaista logiikkaa ja rajanvetoja kuin ydinvoiman puolustajien ja vastustajien ryhmittymät. Ympäristökiistoja käsiteltäessä aineistosta löytyy yhteneväisyyksiä molempiin tekemiini jakoihin. Esimerkiksi ydinvoimaa puoltavissa argumenteissa ei automaattisesti puhuta ympäristön käytön ja hyödyntämisen puolesta, vaan sieltä löytyy myös suojelutoimiin kehoittavia käskyjä. Ympäristön käsitteen voidaan tämän perusteella nähdä liikkuvan erilaisten toimijaryhmien välillä toimijoiden tai ryhmien eri tarkoitusten mukaisesti. Edellä mainittu esimerkki ympäristön suojeluun liittyvistä argumenteista edustaa nähdäkseni toimijoita, jotka hiljaisesti hyväksyvät ydinvoiman ja periaatepäätöksen, mutta taistelevat kuitenkin oman lähiympäristönsä suojelemisen puolesta. Toiseksi huomasin, että rakentamiani puolesta ja vastaan -ryhmiä ja niille ominaisia teemoja ei pysty yleistämään aineistoon kokonaisuudessaan, sillä kaikki lausunnot esimerkiksi ydinvoiman puolesta -ryhmässä eivät ole tietenkään samanlaisia.

5.4 Analyysin lähtökohdista -luonnon politisoitumisesta luonnon politiikkaan

Jo aiemmin työssäni olen todennut, että tarkastelen aineistoani politisoituneiden ympäristö- ja luontokäsitteiden näkökulmasta siten, että etsin aineistostani kamppailuja ja määrittelyjä, joita ympäristöstä ja luonnosta ydinvoima-asian kontekstissa käydään. Lähtöoletuksena minulla on aiemmassa luvussa mainitun ydinvoima-argumentaation luonteen lisäksi, että ympäristöön ja luontoon liittyvät käsitteet ovat nyt poliittisia käsitteitä, jolloin on poliittisesta taidosta ja kamppailusta kiinni, miten käsitteitä onnistutaan poliittisessa pelissä käyttämään. Avaan edellä esitettyjä oletuksia tekemällä muutamia yhteenvetoja rakentamani teoreettisen viitekehyksen pohjalta.

Pääluvussa kaksi kuvasin ympäristönsuojeluasenteiden muuttumista, ympäristö- ja luontokäsitteitä sekä ympäristön ja luonnon politisoitumista. Luvussa kolme laajensin kokonaisuutta ottamalla mukaan muutamia teoreetikoita, jotka antavat selityksen ympäristön ja luonnon ilmenemiselle tärkeänä poliittisena kysymyksenä yhteiskunnassa. Väitän, että ympäristön ja luonnon käsitteet poliittisessa keskustelussa ovat muuttuneet siten, että nykyään ympäristökysymys ei ole enää muista poliittisista kysymyksistä erillinen. Poliittikkaa ei ole siis enää mahdollista tehdä ilman ympäristökysymystä.

Ympäristökäsitteen muutosta erilliskysymyksestä hallitsevaksi poliittiseksi käsitteeksi voidaan kuvata lyhyesti siten, että aluksi luonto tunnistettiin teollisuuden ja ihmisten aiheuttaman toiminnan kautta haavoittuvaksi. Luonnon haavoittuminen linkittyi aluksi tiettyjen luonnonsuojelukohteiden suojelemiseksi ja luonnon arvon tunnistaminen liittyi siihen, että luontoa alettiin suojella sen itsensä eikä enää vain ihmisen hyödyn vuoksi. Luonnonsuojelu muuttui ympäristönsuojeluksi, kun eri kansalaisliikkeet alkoivat sekoittaa ympäristöaatetta muihin ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Sekä asiantuntija- että maallikkotahot alkoivat nostaa esiin ja määritellä ympäristön ja luonnon tuhoutumisesta johtuvia ongelmia ja riskejä. Tämä aiheutti aiemmin auktoriteettiasemassa olleen asiantuntijavallan romahtamisen ja synnytti yleiseurooppalaisella tasolla lukuisia erilaisia ympäristöliikkeitä. Ympäristö ei näin ollen ollut enää erilliskysymys, vaan monet liikkeet etenkin 1960 ja 1970 -luvuilla alkoivat

ajaa ympäristökysymystä ykkösasianaan.

Asiantuntijuuden murtuminen merkitsi sitä, että kansalaisista tuli yhtä päteviä riskin määrittelijöitä, kuin asiantuntijatkin. Tällöin sekä asiantuntijat, että maallikkotahot kykenivät nostamaan ympäristöongelmia julkisen keskustelun kenttään, jolloin ympäristöongelmien taakse kiinnittyi erilaisia määritelmiä, jotka pyrkivät ottamaan vallan ympäristöongelmien määrittelyssä. Luonnon prosessien kautta alettiin määrittää poliittisia kiistoja, sillä luonnonehtojen merkityksestä voidaan nähdä vallitsevan erilaisia näkemyksiä, joiden taustalla voidaan nähdä toisilleen vastakkaisia etuja ja tavoitteita (Haila & Lähde 2003, 10-11). Konkreettisten luonnonolioiden merkitys ihmisten elämään nostettiin poliittisen keskustelun kenttään, mutta samanaikaisesti erilaiset ympäristöongelmien määritelmät nähtiin eräänlaisiksi pelinappuloiksi, joiden kautta on mahdollista ilmaista poliittisia kiistoja.

Korostaakseni ympäristö- ja luontokäsitteiden kahta erilaista politisoitumisen ulottuvuutta nimitän ympäristön politisoitumisen erilaisia muotoja ensimmäiseksi ja toiseksi ympäristön politisoitumisen vaiheiksi. Tarkoitukseni ei ole tehdä niin sanottuun ”totuuteen” pohjautuvia yleistyksiä muutoksista. Käytän rajanvetoja vain teoretisoidakseni kahta erilaista ympäristön ja luonnon politisoitumiseen liittyvää ulottuvuutta, joita ei ole tarkoitus soveltaa sellaisenaan varsinaisiin ympäristöpolitiikkaan liittyviin käytäntöihin. Tulkintani siis on, että nyt voidaan eräässä mielessä tarkastella ympäristön politisoitumisen toista kautta, jossa erilaiset ympäristöongelmat, niiden merkitys ja erilaiset toimijat ovat jo olemassa ja varsinainen mielenkiinto perustuu kamppailuun ja kamppailun sisällä ilmeneviin asioihin.

Taustalla voidaan nähdä esimerkiksi IPCC:n (*Intergovernmental Panel on Climate Change*) ilmastonmuutosraportteja koskettava kriittinen keskustelu, jota käytiin IPCC:n neljännen raportin julkistamisen jälkeen (kts. lisää <http://www.ipcc.ch/index.htm>). Ilmastokeskustelun kriittisyys lähti liikkeelle niin sanonut *Ilmastogate-skandaalin* kautta, jolla viitataan sähköpostiviesteihin, jotka vuotivat East Anglian yliopiston ilmastoä tutkimuksesta yksiköstä (kts. esim. Kerckänen 2010). Yliopiston tutkijoiden sähköposteissa pohdittiin, miten heidän tuottamansa ilmastonmuutosta koskevat tulokset voitaisiin ilmaista mahdollisimman yksimielisesti ja vastustavien tahojen tulokset tyrmätä. Skandaalin voidaan sanoa paljastaneen

sen, kuinka arvovärittynyttä ilmastonmuutoksesta tuotettu tiede todellisuudessa oikein on, jos ilmastonmuutoksella myönnetään olevan suuria esimerkiksi taloudellisia vaikutuksia ympäristöönsä. Tällöin myös jotkut tahot voivat hyötyä taloudellisesti toisten kärsimistä haitoista.

Kerkkäsen (2010, 10) mukaan 2000-luvun alun kansallisen ilmastokysymyksen politisoituminen kytkeytyi ilmastoteeman hyödyntämiseen muiden tavoitteiden ajamisessa. Ilmastokysymystä käytettiin myös hyväksi vuoden 2002 ydinvoiman periaatepäätöstä ajettaessa, jolloin varsinainen ilmastonmuutostavoitteiden toteuttaminen jäi kansallisessa keskustelussa taka-alalle. Kansallisella tasolla ilmastokysymys politisoitui julkisessa keskustelussa energiantuotantokysymyksenä. Ydinvoimakeskustelussa ilmastokysymystä käytettiin viidennen ydinvoimalalaitoksen, Olkiluoto 3:n ajamiseen siten, että kyseisen ydinvoimalaitoksen rakentaminen näyttäytyi ainoana mahdollisena tapana toteuttaa kansalliset päästövähennykset (Kerkkänen 2010, 215).

Ilmastonmuutoskeskustelun kautta voidaan nähdä, että tässä niin sanotussa toisessa politisoitumisen kaudessa on jossain mielessä jo todettu, että ympäristön ja luonnon käsitteet ovat erittäin käyttökelpoisia käsitteitä poliittisella pelikentällä. Näin ollen niitä voidaan käyttää hyväksi *myös muiden*, kuin suoranaisesti ympäristöä koskevien asioiden ajamiseen. Jos ilmastonmuutoskeskustelun voidaan sanoa olevan arvovärittynyttä, mielenkiintoista on kysyä, mitä asiaa ajetaan kun puhutaan ilmastonmuutoksesta? ”Varsinaiseen asiaan”, ympäristöihin ja ilmastoon liittyviä asioita vai esimerkiksi taloudellisia arvoja niiden takana?

Toisin kuin niin sanotussa ympäristön ensimmäisen politisoitumisen vaiheessa, toisessa vaiheessa ei enää keskitytä myöntämään tiettyjen ympäristökysymysten tärkeyttä, vaan korostetaan käsitteillä pelaamisen ulottuvuutta. Oman aineistoni asiantuntijalausunnat voidaan nähdä ympäristön käsitteillä politikoinniksi, sillä tässä uudessa ympäristön ja luonnon politisoitumisen vaiheessa jokainen, joka osallistuu ympäristökeskusteluun, politikoi. Näin ollen ympäristö- ja luontokäsitteiden osallisuutta poliittisessä pelissä voidaan tutkia asiantuntijoiden määrittelyjen kautta, jolloin esimerkiksi aineistoni lausuntokierroksen lausunnot ovat hyvä tutkimuskohde.

Max Weberin teoria, jossa hän korostaa poliittista toimintaa kamppailuna ja ulottaa politiikan mahdollisuudet (valtion) viimekätiseksi oikeudeksi harjoittaa väkivaltaa, näyttää tietyssä mielessä raa'alta näkemykseltä vallan legitimitetin mahdollisuuksista. Kuitenkin ympäristön käsitteen kannalta se on erittäin käyttökelpoinen työkalu edellä kuvatun kamppailun analyysiin. Se olettaa jokaisen poliittiseen kamppailuun osallistuvan pelaajan keskenään tasa-arvoiseksi, ja tästä näkökulmasta poliittisen toiminnan taito ratkaisee pelin kulun.

Myös Kari Palonen korostaa, että poliittisessa toiminnassa ratkaisevaa on poliittisten tilanteiden ja poliittisen ajan taju, toisin sanoen poliittisen toiminnan, ei politiikan ”sääntöjen”, taito. Poliittisen toiminnan ei-eettisyys, jota Weber teoriassaan kuvaa, tarkoittaa sitä, että ympäristö- ja luontokäsitteisiin voidaan poliittisessa puheessa liittää *mitä tahansa* määreitä ottamatta kantaa siihen, ovatko tehdyt rinnastukset jollain tapaa *oikeita*. Kyse ei tässä siis ole asioiden oikeanlaisuudesta, vaan siitä ovatko tehdyt määrittelyt poliittisen pelin kannalta relevantteja. Ympäristö- ja luontokäsitteiden poliittisessä käytössä voidaan sanoa siirryttäneen luonnon politisoitumisesta luonnon politiikkaan, jonka avulla tahdon korostaa jälkimmäisen ympäristön politisoitumisen kauden toiminnallista ulottuvuutta.

Olen jakanut aineiston analyysin eri perusteluihin liittyviin teemoihin, joiden kautta osoitan, millä tavalla kilpailevat ydinvoima- ja ympäristöargumentit aineistossa näkyvät. Olen valinnut käsiteltäviksi teemoiksi riskin käsitteen, sähköön välttämättömyyteen liittyvät argumentit, kestävän kehityksen, lähiympäristön ja luonnonvarojen käytön legitimitetin, sekä luonnonsuojelualueiden luontoarvot. Käsiteltävät teemat ovat nousseet aineistosta esiin ristiriitaisuuksina, jotka ovat alkaneet erottua kokonaisuudesta usean lukukerran jälkeen. Näen, että valitsemani teemat ja käsitteiden määrittelyt ovat ratkaisevia eri lausunnonantajien puolesta ja vastaan -argumenttien kannalta. Koska tutkimukseni on ensisijaisesti tutkimus poliittisesta kielenkäytöstä, jonka sisälle esimerkiksi luonto- ja ympäristöargumentit rakentuvat, pyrin myös aineiston analyysissäni osoittamaan joitakin poliittisen toisin tekemisen paikkoja, tiettyjä valinnan paikkoja, jotka ovat olleet strategisesti argumenttien kannalta merkittäviä.

Esitän analyysilukuun nostetut teemat eräänlaisina tapauksina, sekä esimerkkeinä ydinvoimaan ja ympäristöön kiinnittyvistä politikointitavoista. Lisäksi avaan, millaisia erilaisia rajanvetoja ja käsitteenmäärittäyksiä näiden esimerkkien sisään rakentuu. Tällöin tutkimuskohteiksi nousevat ne tavat, joilla toimijat koettavat luoda ja perustella toimintaa sekä saada yleisöä. Yleisö tässä aineistossa voidaan määritellä monin eri tavoin, esimerkiksi valtioneuvostoksi ja toisekseen esimerkiksi poliittisiksi osayleisöiksi. Joka tapauksessa yleisö on tarkoitus saada hyväksymään toimijan perusteluun käytetyt keinot. Tässä tutkimuksessa ei tarkoitus ole kuitenkaan keskittyä tutkimaan eri argumenttien osayleisöjä. Yleisön korostaminen argumenttien analyysissä alleviivaa argumentaation tulkinnallista aspektia tarkoittaen sitä, että argumentit ovat tällöin intentionaalisesti rakennettuja, jolloin niiden sisältö voisi olla toisenlainen jos esimerkiksi argumenttien yleisö vaihtuisi.

Kuten työni johdannossa jo mainitsin, tarkastelen tässä tutkimuksessa ydinvoimakysymystä poliittisena pelinä, jossa eri toimijoiden, toisin sanoen pelaajien, intentiot tulevat esiin erilaisten argumenttien kautta. Argumentit puolestaan sisältävät erilaisia normittavia määreitä, joilla on strateginen merkitys eri asioiden perustelemisen ja oikeuttamisen yhteydessä. Kyse on siis erilaisten käsitteen määrittelyjen avulla tietynlaisen normatiivisuuden tuottamisesta, joka pitää sisällään näkökulmia ratkaistavien ongelmien laadusta. Lukiessani aineistoani huomasin, että tiettyjen lausuntojen näkemyksiä yhdisti suhteellisen samankaltainen oletus käsiteltävien asioiden takana vallitsevien asioiden tilasta. Päätin perehtyä näihin määrittelyihin ja koettaa tätä kautta päästä selville oikeuttamisargumenttien rakenteesta.

Kamppailu valta-aseamista ympäristöpoliittisessa keskustelussa kätkeytyy ongelmanmäärittelyn taakse. Ongelmien määrittelyä voidaan tutkia analysoimalla diskursseja niiden takana. Hajerin (1995, 54-58) mukaan diskurssianalyysi tutkii, kuinka tietty kehys keskustelulle saa tietyt elementit katoamaan tai näyttämään hallituilta samanaikaisesti kun puhettavan toiset elementit ilmenevät problemaattisina. Näen, että diskurssit esiintyvät aineistossani keskenään kilpailevina merkityssysteeminä. Kilpailevat merkityssysteemit edustavat näkemystä tietystä todellisuudesta ja tietynlaisen tulevaisuuden suunnasta. Osoitan seuraavaksi aineistosta nostamieni esimerkkien avulla, millä tavoin ydinvoimasta ja samanaikaisesti ympäristöstä käyty kiista ilmeni ja nousi esiin valitsemassani aineistossa.

6 ARGUMENTAATIO YDINVOIMASTA ANNETUISSA LAUSUNNOISSA

6.1 Riskin määritelmä ydinvoimapoliittisena kamppailuna

Riski on käsite, jonka määritelmien kautta ydinvoiman ristiriitaisuus näkyy aineistossa hyvin selkeästi. Pidän tutkielmani kontekstissa riskin käsitettä eräänlaisena yleiskäsitteenä, jolla ensisijaisesti viitataan *uhkaan* tai *vaaraan*, ja jonka tarkempia erilaisia määritelmiä käytetään poliittisessa pelissä eri tavoin hyväksi. Erilaiset riskimääritelmät palvelevat lausunnonantajia tarkoituksenmukaisella tavalla. Analysoidessani erilaisten riskin käsitteiden muodostumista aineistossani koetin pitää mielessä luvussa kolme kuvaamaani riskin määritelmän, missä riski on ensisijaisesti olemassa konstruotuna ja luotuna uhkana. Toisin sanoen riski on aina olemassa siinä mittakaavassa, jossa se luodaan olemassa olevaksi. Toisekseen riskin määritelmät asettuvat ydinvoimakysymyksen sisällä toistensa kanssa kilpaileviksi, ja niiden tarkoitus on vaikuttaa ydinvoima-asiasta tehtävään poliittisen päätöksenteon lopputuloksiin. Löysin lausunnoissa olevista riskin määritelmistä erilaisia ajallisia ulottuvuuksia ja paikallisuuteen tai universaalisuuteen liittyviä kiinnittymisiä, kuten riskin alueelliset rajaukset tai globaaliin vastuuseen liittyvät kysymykset, jotka tekivät argumenteista erityisiä tai antoivat argumenteille erityistä sisältöä.

Käsittelen ensiksi ydinvoimaa puoltavien argumenttien riskin määritelmää. Ydinvoimaa puoltavissa lausunnoissa riskiä ei määritellä samassa mielessä uhkaavaksi riskiksi, kuin mitä esimerkiksi Ulrich Beck esittää. Ydinvoima ei hanketta puoltavissa lausunnoissa näyttäytyä uhkaavana riskinä, vaan eräänlaisena ratkaisuna muiden riskien, kuten ilmastonmuutoksen tai sähkön hinnan nousun hallintaan. Näissä lausunnoissa ydinvoima riskinä häivytetään tulkintani mukaan rajatuksi, hallittavaksi ja ennakoitavaksi. Itse ydinvoima ei siten näyttäytyä riskinä juuri lainkaan. Riskin määrittelemisen hallittuna häivyttää siihen liittyvät uhat ja vaarat ja siirtää sen näennäisesti pois poliittisen piiristä. Tällöin on mahdollista keskustella, onko ydinvoima lainkaan riski, koska siinä ei näytä olevan minkäänlaisia epävarmoja elementtejä. Ydinvoimaa puoltavalle osapuolelle riskin määrittelemisen olennainen ominaisuus on

hallittavuus. Riskin nimeäminen uhkaavaksi ja ongelmalliseksi nostaisi asian puolestaan poliittiseen keskusteluun, sillä tällöin riskin määritelmä vaatisi siihen erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja ja hallintaa.

Riskin määrittelyssä ongelmattomaksi ja kiistattomaksi käytetään avuksi näennäisneutraaleja käsitteitä, kuten vaara-alue, turvallisuusanalyysi tai suojavyöhyke.

Ydinvoimalaitoksen vaara-alue on osoitettu seutukaavassa ja Rauman yleiskaavassa. Alue ulottuu noin 5-7 kilometrin etäisyydelle laitosalueesta. Vaara-alueen maankäyttöä on rajoitettu siten, että sinne ei saa sijoittaa suuria asuinalueita tai laitoksia, joissa on paljon työpaikkoja tai hoitopaikkoja tai joiden toiminnalle mahdollinen onnettomuustilanteen vaikutus olisi erityisen haitallinen. (...) Voimalaitoksen suojavyöhykkeellä ei ole erityistä haittaa Rauman kaupungin maankäytölle ellei uuden yksikön myötä ole tarvetta esimerkiksi vyöhykkeen laajentamiseen. (Liite 1a, Rauman kaupungin lausunto)

(...) sijaintipaikka soveltuu tehtäväänsä hyvin. Sille on tehty laajoja muun muassa sääilmiöitä koskevia turvallisuusanalyysyjä viime vuosikymmenien aikana, eikä siihen vaikuta merkittäviä teollisuusonnettomuuksien uhkia. Ydinvoimalaitoksen noin 5 kilometrin suojavyöhyke on osoitettu kaavoituksessa (...) Käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoitus ydinvoimalaitoksen sijaintipaikalla ei johda lisääntyneeseen kuljetustarpeeseen ja on siten paras ratkaisu Eurajoen ja koko Suomen asukkaiden kannalta. (Liite 2a, Eurajoen kunnan lausunto)

Beckin (1992, 54-55) mukaan riskit ovat mahdollisuuskäsitteitä. Riskit täytyy kuvitella olemassa oleviksi, jotta ne koettaisiin uhkaavaksi ja niitä vastaan voitaisiin suojautua. Koska riskit ovat mahdollisuuksia, ne ovat rakennettavissa ainoastaan kuvitteellisella tasolla ja ovat olemassa vain siten, kuinka ne omassa kontekstissaan tehdään ymmärrettävissä oleviksi. Rauman kaupunki ja Eurajoen kunta eivät ota kantaa siihen, millainen tai minkä luontoinen riski ydinvoima voi olla ja mitä ydinvoimalaitoksen onnettomuuden sattuessa olisi otettava huomioon. Ydinvoimalaitokseen ei kohdistu uhkia, lausunnoissa riski määrittyy ”ydinvoimalaitoksen vaara-alueen” ja ”suojavyöhykkeen” sisään, jolle on olemassa mitattavissa olevat rajat. Näiden rajojen ulkopuolella ei lausuntojen mukaan riskejä tai vaaraa ole, ja jos onkin, niin ne konkretisoituvat ainoastaan määritellyn alueen sisällä.

Edellä mainituissa esimerkeissä näyttää siltä, että riskin käsite on ”viety pois” poliittisen piiristä. Rajaamalla riskin uhka tietyn alueen sisään rajataan samanaikaisesti poliittinen kiista

riskistä vain kyseisten rajojen sisään. Rajattuna se ei näyttäyty uhkaavana, joten se ei muodostu kiistanomaiseksi, eikä vaadi jatkotoimenpiteitä. Palosen mukaan asian ”epäpoliittiseksi tekeminen”, eli depolitisointi voidaan nähdä eräänlaiseksi politikoinnin siirroksi. Epäpolitisointi on poliittinen teko, jossa toimintahorisontti pyritään tietoisesti sulkemaan tai keskustelu ja mielenkiinto tietoisesti ohjaamaan toiseen kohteeseen (Palonen 1993, 12). Näissä lausunnoissa riski on depolisoitu puhumalla siitä yleiskaavan tai suojavyöhykkeen käsitteiden kautta, joihin ei tässä kontekstissa ole liitetty kiistanalaisia tai ristiriitaisia elementtejä. Tämän jälkeen riski ei oikeastaan enää näyttäyty *riskinä*, vaan pikemminkin *toimenpiteenä* tai yksinkertaisesti vain *tehtävänä*, joka ydinvoimalaitosta rakennettaessa tulee hoitaa.

6.2 Riskit ja ajalla politikointi

Myös aika voi saada poliittisen ulottuvuuden jos sitä käytetään tarkoituksenmukaisesti hyväksi. Lindroosin ja Palosen (2000, 12) mukaan puhe ajasta edellyttää käsitteitä ja luokituksia, jotka jäsentävät aikaa. Ajan jäsentäminen poliittisesti tekee siitä työkalun, jolla toimijat operoivat poliittisella kentällä. Ajan eri määritelmien kautta avautuu keskusteluun uusia mahdollisuuksia, joiden avulla voidaan ottaa esiin uusia teemoja, kietoa keskustelua erilaisiin aihepiireihin tai sulkea haitallisia elementtejä siitä ulos.

Tarkasteltaessa Rauman kaupungin ja Eurajoen kunnan lausuntoja näyttää aika lausunnoissa katkokselliselta. Eurajoen kunnan lausunnossa viitataan menneisyydessä tehtyihin turvallisuusarvioihin, jotka toimivat tässä ajassa tehtävien päätösten legitimaattorina. Aika, johon lausunnoissa selkeimmin viitataan, rajautuu lähitulevaisuuteen. Puhuttaessa tehdyistä turvallisuusarvioista ja niiden pitävyydestä suljetaan pois asioiden muuttuminen tulevaisuudessa. Lindroosin ja Palosen (2000, 13) mukaan poliittisen ajan pelikenttää voidaan jäsentää esimerkiksi peruuttamattoman ja peruttavissa olevan muutoksen avulla. Lausunnoissa mahdollinen muutos on rajattu pois toteamalla, etteivät merkittävät uhat tule vaikuttamaan ydinvoimalaitokseen, jolloin päätös turvallisuudesta ja riskittömyydestä on tavallaan jo tehty.

Uutta ydinvoimalaitosyksikköä koskevat turvallisuusmääräykset ovat monelta osin tiukempia kuin nykyisiä toiminnassa olevia ydinvoimalaitosyksiköjä rakennettaessa

sovelletut määräykset. Nykyisiin suomalaisiin ydinvoimalaitoksiin on tehty turvallisuutta parantavia muutoksia sitä mukaa kuin tieteen ja tekniikan kehittyminen sekä käyttökokemukset ovat antaneet aiheita. (...) Ydinturvallisuussäännösten kansainvälinen kehittyminen viittaa siihen, että Suomessa tällä hetkellä sovellettava vaatimustaso on pitkällä aikavälillä tiukka. (Liite 3, Säteilyturvakeskuksen lausunto)

Käsite *kehitys* korostaa ajan poliittisuutta. Kehittyminen viittaa jatkuvaan eteenpäin pyrkivään liikkeeseen, jolla on positiivinen konnotaatio. Säteilyturvakeskuksen yllä olevassa lausunnossa käsitteellä kehitys on pyritty korostamaan turvallisuutta implisiittisenä vastakohtana turvattomuudelle. Kehitys luo poliittisena ajan käsitteenä luottamusta. Lausunnon merkitys muuttuisi täysin, jos turvallisuuden kehitys korvattaisiin käsitteellä (turvallisuuden) kehityksen päättyminen. Tällöin lausunnon tarkoitus, ydinvoiman turvallisuuden korostaminen, ei olisi enää sama.

Myös komparatiivi *tiukempia*, jota käytetään ensimmäisessä lauseessa turvallisuusmääräyksistä puhuttaessa, luo argumenttiin aspektin, joka korostaa kehitystä ja turvallisuutta. Turvallisuusmääräykset ovat lausunnon mukaan tiukentuneet, jolloin mielikuva tietynlaisesta liikkumavarasta, vaihtoehtoisista ratkaisuista tai epävarmuudesta, häivytetään pois. Jos turvallisuuden kehitystä tarkastellaan lausunnon esittämällä tavalla, näyttäytyy kehitys yhä jatkuvana aikajanana jolle ei ole olemassa loppua. Lausunnon voitaisiin esittää kysymys: milloin turvallisuuden kehitys on niin pitkällä, että ydinvoimasta ei koidu enää riskiä? Käsitteelle kehitys voidaan kuvitella aikajana, jonka toisessa päässä on riski ja toisessa turvallisuus. Kehitys kulkee riskistä kohti turvallisuutta sitä koskaan saavuttamatta. On mahdotonta yksiselitteisesti määritellä, milloin kehitys on saavuttanut sen pisteen, jolloin ydinvoiman voidaan sanoa olevan turvallista, joten kehityksellä on jatkuvasti mahdollista perustella ydinvoiman turvallisuutta.

Periaatepäätöslausunnoista löytyy myös riskejä, jotka määritelmältään asettuvat vastakkain Rauman kaupungin ja Eurajoen kunnan lausuntojen kanssa.

Ydinvoiman lisärakentamista harkittaessa on otettava huomioon energiapolitiikan kansallisten kysymysten lisäksi ydinenergian tuotannon globaalit vaikutukset. Kansallisena ja alueellisena kysymyksenä ydinvoiman lisärakentamisella on merkittävä taloudellinen piristysvaikutus. Valitettavasti vaakakupissa tälle

myönteiselle vaikutukselle on ydinenergian tuotantoon sisältyvät vakavat onnettomuusriskit. Näiden riskien uhka aiheuttaa ydinvoimatuotannon lähikuntien asukkaille ahdistusta, joka käy ilmi asiasta käytävässä keskustelussa. Vaikka vakavan ydinonnettomuuden riski on pieni, niin toteutuessaan tämä riski vähintäänkin kyseenalaistaa aluetalouden ydinvoiman lisärakentamisesta saaman hyödyn. (Liite 4, Nakkilan kunnan lausunto)

Ydinvoimatuotannon koko tuotantoketjuun liittyy raaka-aineen ja jätteen vaarallisuuden ja erittäin pitkäaikaisen säteilyn vuoksi riskejä, jotka kohdistuvat omaan yhteiskuntaamme, tuleviin sukupolviin sekä kaukana maamme rajojen ulkopuolella eläviin ihmisiin. (Liite 5, WWF:n lausunto)

Ydinvoimalan käyttöön ja polttoaineen välivarastointiin liittyy aina riski vakavasta ydinonnettomuudesta, jossa suuria määriä radioaktiivisia aineita vapautuu ympäristöön. Viimeaikaisissa ydinvoimalahankkeissa, ml. Olkiluoto 3-hankkeessa, turvallisuusvaatimusten täyttämässä on ollut vakavia vaikeuksia ja puutteita. (Liite 6, Greenpeacen lausunto, alleviivaus alkuperäinen)

Mielestämme uraanivoimalaitoksen vaikutuksia tulisi tarkastella huomioiden koko uraanivoiman elinkaari: uraaninlouhinta ja rikastaminen, radioaktiivisen aineen kuljetukset, ydinvoimalan käytön aikaiset vaikutukset sisällyttäen mahdollisen onnettomuuden, käytetystä polttoaineesta ja ydinvoimalaitoksen purkamisesta aiheutuvat riskit sekä ydinvoimaloiden sijainnista meren rannalla koituvat ongelmat. (Liite 7, Lappilaiset Uraanivoimaa Vastaan -kansanliike)

Edellä olevista esimerkeistä huomataan, kuinka riskin määritelmä saa lausunnoissa erilaisen aika-avaruus -ulottuvuuden. Uuden määritelmänsä kautta ydinvoimasta koituva riski politisoituu ja voidaan nähdä, miten ajan ulottuvuus alkaa näyttäytyä normatiivisena ongelmana. Politisoinnin kautta tuotetaan uusia politikoinnin muotoja, joita voidaan uuden riskimääritelmän yhteydessä käyttää. Riskillä ei tässä kontekstissa viitata enää stabiiliin nykyhetkeen ja rajattuun ympäristöön, vaan se on vakava uhka, joka toteutuessaan vaikuttaa rajaamattomasti omaan yhteiskuntaamme sekä maan rajojen ulkopuolelle. Riski saastuttavana ympäristöuhkana ilmenee näissä yllä olevissa lausunnoissa elinkaariajattelun mukaisesti uraanin louhinnasta mahdolliseen ydinonnettomuuteen, jolla on vaikutuksia kauas ”tuleviin sukupolviinkin” saakka.

Näkemykseni mukaan uusi riskimääritelmä muuttaa ydinvoimaa puoltavien näennäis-neutraalin riskin läpinäkyväksi ja näin tietyissä mielessä häiritsee sen järjestystä. ”Häirinnän” avulla nostetaan esiin ja korostetaan riskin aika- ja tilamääritelmien muutoksia. Riskin

käsitteen poliittisuutta korostetaan liittämällä siihen sellaisia määreitä, jotka tekevät siitä kiistanalaisen ja uhkaavan, kuten esimerkiksi radioaktiivisten aineiden purkautuminen ympäristöön tai pitkäaikainen säteily. Uusien määreiden politisoiminen ja tuominen keskustelun piiriin määrittää uudelleen keskustelussa käytetyt käsitteet ja käsitteiden viittauskohdat. Näin ollen kyseiseen keskusteluun osallistuva tiettyssä mielessä pakotetaan kommentoimaan esitettyjä määreitä. Tässä yhteydessä riskien nimeäminen muodostuu vaatimukseksi suojautua niitä vastaan. Kyseiset lausunnot esittäneet toimijat pyrkivät saamaan vastauksia esitetyiltä riskeiltä suojautumiseen. Kuitenkin riskit on lausunnoissa määritelty niin abstrakteiksi, että esitettyjen määritelmien perusteella niiltä olisi toteutuessaan mahdoton suojautua.

Toimijoiden esittämien argumenttien teho perustuu lausunnoissa oleviin riskin määrittelyihin, jotka asettuvat kilpailemaan edellä esitettyjen esimerkiksi Rauman kaupungin ja Eurajoen kunnan riskimääritelmien kanssa. Kilpailulla tässä yhteydessä viitataan kamppailuun niistä lähtökohdista, joista riskistä lähdetään puhumaan. Kuten aiemmin työssä jo todettiin, riskin epäpoliittisuus siirtää sen pois keskustelun piiristä. Kuitenkin ydinvoimaa kritisoivien lausunnoissa riski puolestaan politisoituu. Lausunnoissa ilmenevä kilpailu esiintyykin ensisijaisesti riskikäsitteiden määrittelyn välisenä kamppailuna.

Riskin käsitteen erilaiset määrittelyt ovat hyvä esimerkki Beckin ja Hajerin kuvaamasta riskin politisoitumisesta ja diskursiivisuudesta, sekä Weberin kuvaamasta poliittisesta kamppailusta. Kamppailu riskin määrittelyn suhteen on kamppailua vallasta. Jos jokin toimija saa toiset myöntymään hänen tekemäänsä määrittelyyn, voidaan keskustelua jatkaa kyseisen toimijan määrittämistä lähtökohdista käsin. Tällöin on mahdollista ohjata keskustelun suuntaa. Kun riskin käsite määritellään uhkaksi, siihen on liitetty määre, joka vaatii toimenpiteitä. Palosen mukaan ilmiön tai asian politisointi voi ilmetä myös uuden toimintahorisontin avaamisena tai uudelleentulkintana, siinä missä se edellisten lausuntoesimerkkien kohdalla ”epäpoliittisten” sanavalintojen avulla suljettiin. Politisointia voidaan tarkastella riskien määrittelyssä ”pelinavausliikkeenä”, joka luo uusia mahdollisuuksia performatiiviselle kentälle (Palonen & Summa 1996, 13).

Poliittisen ajan havainnointi edellyttää ajan merkkien lukemista, eli toisin sanoen tulkintaa (Lindroos & Palonen 2000, 13). Riskin käsitteen muuttuminen merkitsee järjestyksen rikkoutumista ja vaihtoehtojen uudelleenvalintaa. Jos riskiä ei näissä ydinvoimaa vastustavissa tai kritisoivissa lausunnoissa määriteltäisi uhkaavaksi liittäen siihen määritelmiä, jotka vaativat vastatoimenpiteitä, ei sen pohjalta olisi mahdollista esittää toimintaohjeita tai –kehotuksia. Riskin määritelmä on ydinvoimaa kritisoiville argumenteille eräänlainen ehto, jota ilman argumenttien sisältö ei olisi samanlainen. Ilman tietynlaista riskimääritelmää ydinvoimaa olisi tässä mielessä mahdotonta vastustaa.

Palosen mukaan politiikkaa ei ole ilman politisoimista. Politisoiminen on puolestaan riippuvainen asioiden tulkinnan näkökulmasta, toisin sanoen siitä, näyttäytyvätkö asiat tietyssä kontekstissa poliittisina. Ydinvoimaa vastustavien lausunnoissa on nostettu esiin globaali vastuu ja arvotus ydinvoimasta saatavan taloudellisen hyödyn ja siitä mahdollisesti koituvien riskien välillä. Liitettäessä keskusteluun asioita, jotka koskettavat tiettyjen ihmisryhmien turvallisuutta ja tulevaisuutta, siirretään keskustelun kohde moraalisen piiriin. Näissä ydinvoimaa vastustavissa lausunnoissa keskustellaan siitä, onko ydinvoimalaitoksen rakentaminen *moraalisesti* ja *eettisesti* oikein. Siitä koituvat riskit ovat vaikutuksiltaan valtavia ja vakavia ja niillä olisi vaikutusta laajalti. Asiaan ei ole tällöin enää mahdollista antaa *tehtävästä* tai *toimenpiteestä* johdettuja vastauksia, keskustelu on siirretty eri tasolle, jonne kelpaavat vain moraalialia ja eettisyyttä koskettavat vastaukset.

Poliittisen ajan lisäksi keskustelun siirtymää voidaan myös kuvata ajalla pelaamisen näkökulmasta. Palosen (2003) mukaan vallitsevaan järjestykseen muutosta hakeva politisoinnin tapa mahdollistaa horisontissa olevia uusia tekemisen mahdollisuuksia. Keskustelun siirtäminen moraalisen ja eettisen piiriin avaa siihen täysin uusia elementtejä. Jos riskeistä aletaan keskustella kaikkia uhkaavana ja globaalina vaarana, joudutaan pohtimaan myös esimerkiksi oman yhteiskuntamme ulkopuolella olevia ihmisiä. Ydinvoiman vastustajien luoma riskin määritelmä voidaan nähdä eräänlaisena uudelleentulkintana, jolla luodaan uutta ”aikapelitilaa” tulevaisuuteen. Uusi aikapelitilan taso mahdollistaa politikoinnin uusilla nimeämisillä ja käsitteillä, kuten esimerkiksi riskillä globaalina uhkana. Ydinvoiman vastustajien esiin nostama ”aikapelitila” ja ydinvoimaa puoltavien riskin depolitisointi johtaa

kuitenkin siihen, että ydinvoimakeskustelun eri osapuolten käyttäessä kahta täysin erilaista keskustelun tasoa, moraalista ja taloudellista, eivät keskustelut tällöin kohtaa, vaan osapuolet puhuvat kumpikin ”toistensa ohi”.

Periaatepäätöksen lausunnonantajia määrittää mainitun ydinvoimakannan lisäksi myös toimija-asema. Lausunnonantajan asemalla on suurta merkitystä sille, mistä asioista lausunnonantaja lausunnossaan puhuu. Vaikka tarkoitus ei olekaan tässä tutkimuksessa lähteä suuremmin avaamaan toimijoiden taustoja, on tärkeä huomata, että esimerkiksi luonnonsuojelujärjestöjen ei tarvitse välttämättä lainkaan ottaa kantaa ydinvoimaan liittyviin taloudellisiin seikkoihin, toisin kuin ydinvoimalaitoksen mahdollisen sijaintikunnan kunnanvaltuuston.

Voitaisiinkin ajatella, että jättäytyminen talouskeskustelun ulkopuolelle myös omalta osaltaan palvelee tietyn tavoitteen toteuttamista, ja toisaalta taas talouspuhe voidaan nähdä omana ”aikapelitilanaan”, joka sallii paremmin tiettyjen muiden elementtien liittämisen keskusteluun. Ympäristö- ja kansalaisjärjestöjen nähdäänkin käyttävän hyväkseen nimenomaan *ympäristöön* liittyvää argumenttia. Se näyttää rakentavan kyseisten toimijaryhmien argumentaation perustan ja ytimen. Tämän perusteella voidaan pohtia, onko ympäristöargumentti käyttökelpoinen ainoastaan kansalaisyhteiskunnasta päin tuleville argumenteille. Tarvitsevatko näin ollen muut yhteiskunnalliset tahot, esimerkiksi valtiotason toimijat ympäristöargumenttia lainkaan?

6.3 Ydinvoimakysymyksen kiistanalaisuuden häivyttäminen

Puhe sähköstä näyttäytyy ydinvoimaa puoltavissa lausunnoissa puheena yhteiskunnallisesta välttämättömyydestä. Sähköpuhe liittyy lausunnoissa puheeseen sähkön hinnasta ja sen tarpeesta. Sähköön liittyviä argumentteja käytetään lausunnoissa sekä puolesta että vastaan -ryhmien strategisena apuna. Yleisesti aineistossa näkyy kiista siitä, onko sähkön tarve todellinen yhteiskunnassa ja ovatko arviot esimerkiksi sähkön tarpeen kasvamisesta paikkaansa pitäviä. Tässä taustalla voidaan nähdä myös laajempi arvokeskustelu siitä, mihin suuntaan yhteiskuntaamme tulisi tulevaisuudessa ohjata, onko sähkön säästäminen tärkeämpää

kuin sähkön edullinen hinta, ja onko hiilidioksidipäästötön ydinvoimalaitoksesta apua hallituksen pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategian tavoitteiden saavuttamiseen vai saastuttaako ydinvoima rakennettaessa niin paljon, että ilmastopimuksen tavoitemäärät ehtivät jo ennen määräaikaan täytyä.

Ilmastoargumentin on sanottu olevan vahvin ja pätevin argumentti ydinvoimaa puolustavalle taholle, koska toiminnassa oleva ydinvoimalaitos ei tuota juuri lainkaan hiilidioksidipäästöjä (kts. esim. Kerkkänen 2010; Litmanen & Kojo 2009). Aineistossani suurin osa ydinvoimaa puoltavista lausunnoista perustelee näkökantaansa hallituksen pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategian ja Kioton sopimuksen avulla. Heidän mukaansa ydinvoiman lisärakentaminen luo ratkaisuja, joiden avulla Suomi kykenee toteuttamaan ilmastopimuksissa sovitut tavoitteet hiilidioksidipäästöjen vähentämiseksi. Ilmastopimus ja sen tavoitteiden toteuttaminen näyttätyy puoltavissa lausunnoissa eräänlaisena välttämättömyytenä, josta poikkeaminen tuottaa suuria pitkäaikaisia haittoja yhteiskunnallemme ja kansantaloudellemme.

Edullisen hintatason ylläpito edellyttää riittävää sähkön tarjontaa omassa maassa. Kysyntään perustuvilla markkinoilla sähkön hinta yleensä nousee, mikä ei tue pyrkimyksiä tasa-arvoon eikä sosiaaliseen hyvinvointiin. Heikoimmassa taloudellisessa asemassa olevat perheet kärsivät eniten kohoavasta sähkön hinnasta, koska perushyödykkein tuottamisesta ei juuri voida luopua, eikä sähkölle ole korvaavaa tuotetta. (Liite 8, Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto)

EU:n suunnitellun energia- ja ilmastopaketin myötä sähkön hinnan arvellaan kohoavan merkittävästi. (...) Päästöjen leikkaamiseen tähtäävillä toimenpiteillä luodaan merkittäviä kustannuksia veronmaksajille, kuluttajille ja yrityksille, jotka siirtävät osan kustannusnoususta asiakkailleen. Näillä kustannuksilla on suurta merkitystä muun muassa sille, millaisia talous-, rakenne-, työ- ja elinkeinopoliittisia päätöksiä maassamme on syytä tehdä. Näiden päätösten kustannusvaikutukset kuluttajille ja elinkeinoelämälle sekä julkisen talouden kestävyydelle ovat merkittävät. Toimenpiteet, jotka osaltaan alentavat energia- ja ilmastopaketin kustannusvaikutuksia kuluttajille ja elinkeinoelämälle, samalla myös vähentävät kansalaisten ja elinkeinoelämän tarvetta sopeutua sekä tarvetta tehdä merkittäviä muutoksia jo valittuihin politiikkapäätöksiin. (Liite 9, Valtiovarainministeriön lausunto)

Edellä olevat lausunnonantajat esiintyvät lausunnoissaan näkemykseni mukaan eräänlaisina puolueettomina toimijoina. Puheen epämääräisyys ja hahmottomuus, suuret linjat ja abstraktit

käsitteet saavat aikaan sen, että puheeseen ei synny mitään erityisiä kiinnekohtia tai ristiriitoja. Puolueettomuus ja ristiriitojen välttäminen auttaa lausunnonantajia väistelemään niitä kohtaan esitettyä kritiikkiä. Puolueettomuuden tuottaminen antaa tietynlaista kuvaa tiettyjen auktoriteettien vallasta ydinvoima-asian ratkaisun suhteen. Vaikuttaakin siltä, että tilanne halutaan, kuten aiemmin riskin käsitteen, myös sähkön teeman sisällä tietoisesti depolitisoida, ja tästä syystä politikoidaan esittämällä toimintaan tähtääviä argumentteja. Näin lausuntojen analyysin lähtökohdaksi voidaan nähdä politikoiva taustateksti, jota voidaan pitää lausuntojen varsinaisena kannanottona. Depolitisoinnin eräänä päätarkoituksena voidaan mielestäni tässä yhteydessä nähdä tilanteen hallinta sellaisena, johon kaikki osapuolet eivät saa tilaisuutta ottaa kantaa, jolloin asia rajautuu tarkoituksellisesti vain viranomaisasiaksi.

Faktuaalistaminen, eli tosiasioiksi tekeminen, on ominaista viranomaispuheille. Tässä tapauksessa näyttää, että rationaalista, faktapohjaista puhetta käytetään tietyissä mielessä vallan välineenä tuottamaan haluttua todellisuuskuvaa. Juhilan (1993, 172) mukaan asiantiloja ja tapahtumia on mahdollista faktuaalistaa tukeutumalla yhteisesti jaettuihin sosiaalisiin normeihin. Faktuaalistamisella tässä tarkoitetaan sellaista vakuuttelun muotoa, jota käyttämällä ilmiöstä tulee niin suuri, että kyseinen ilmiö vaikuttaa itsestään selvältä ja totuudelliselta (Juhila 1993, 153). Kyseisissä lausunnoissa faktuaalistaminen näkyy tietyn tulevaisuusskenaarion rakentamisena ja sen perustelemisella käsitteillä, joita on mahdotonta kiistää. Käsitteiden ja tulevaisuusskenaarion myötä lausunnoista tulee ”tosia”, sillä jos yhteisesti jaettuja sosiaalisia normeja, kuten sosiaalinen hyvinvointi ja tasa-arvo, ei voida kiistää, on vaikea kiistää niistä rakennettuja loogisesti seuraavia muitakaan asiantiloja. Näin muodostetaan toimijan ja niin sanotun yleisön yhteisiä argumentaation lähteitä. Nämä yhteisesti jaetut sosiaaliset normit ovat siten tietyissä mielessä yksikäsitteisiä, mutta toimivat samanaikaisesti monimielisesti.

Monimielisyydellä viitataan siis siihen, että normittavat käsitteet, kuten sosiaali- ja terveysministeriön käyttämät tasa-arvo ja sosiaalinen hyvinvointi, ja valtiovarainministeriön argumentit kustannusten siirtymisestä kuluttajien ja veronmaksajien maksettavaksi, vetoavat tiettyihin ryhmiin, joita yhteiskunnassa pidetään kaikkein haavoittuvimpina. Näin haavoittuvimmat ryhmät tuodaan läsnä oleviksi viittaamalla niihin abstrakteja käsitteitä

käyttäen. Kuitenkin nämä käsitteet samanaikaisesti koskettavat myös muuta osaa yhteiskunnasta, sillä normittavat käsitteet ovat kaikkien kollektiivisesti jakamia. Näin näkemykseni mukaan lausunnonantajat hakevat lausunnoilleen tukea yhteiskunnallisesti hyvin laajalta alueelta.

Lappalaisen (2007, 197) mukaan ongelmien määrittelystä on tullut poliittisen toiminnan erottamaton osa. Sosiaali- ja terveysministeriön ja valtiovarainministeriön lausunnoissa ongelmaksi muodostuu sähkön hinnan nouseminen. Näennäis-faktapohjaisten lausuntojen sisältä on eriteltävissä yksittäisiä oletuksia, jotka toisiinsa liitettyinä muodostavat käsitellyn ongelman. Ensinnäkin, sähkön hinnan jatkuva nouseminen otetaan itsestäänselvytenä. Sähkön hinnan nouseminen toimii siten eräänlaisena ehtona sille, että hinnan nousun vaikutuksiin voidaan liittää myös kuluttajahintojen nousu. Kuluttajahintojen nousu ei puolestaan tue määriteltyjä yhteiskunnallisia ideaaleja, toisin sanoen tasa-arvoista sosiaalista hyvinvointia. Vaikuttaakin siltä, että lausunnoissa on oletus markkinoiden puhtaasta autonomiasta. Markkinoista, toisin sanoen sähkön hinnan noususta, muodostuu eräänlainen epäpoliittinen itsestäänselvyys, jota vastaan ministeriöt koettavat löytää parhaita mahdollista ratkaisua.

Kyseisen sosiaali- ja terveysministeriön lausunnon voidaan nähdä suuntautuvan erityisesti universaaliyleisölle. Näin ollen lausunnossa olevat argumentit perustuvat arvoihin, joita pidetään yleisesti hyväksyttävänä. Universaaliyleisöön vedottaessa pyritään myös vetoamaan järkeen ja toimimaan teknisesti (Lappalainen 2002, 161). Sosiaali- ja terveysministeriön esittämät ratkaisukeinot, lisäydinvoiman avulla varman ja edullisen sähkön tuottaminen, ja sen kautta yhteiskunnan perusarvojen, kuten vähempiosaisten perusturvan ja yhteiskunnallinen tasa-arvon turvaaminen on argumentti, jossa ongelmat ja uhat ovat selkeästi kiedottu teknisten toimenpiteiden, eli edullisen sähkön tuottamisen, ympärille. Ministeriön nimeämät ongelmat ovat sellaisia, joihin jokaisen on nähdäkseni helppo yhtyä. Lähtökohdat eivät ole kiistanalaisia, ratkaisukeino on rakennettu rationaaliseksi: se on tekninen, yksinkertainen ja selkeä.

Lausunnoissa luodaan tulkintani mukaan myös mielikuvaa tietynlaisesta yhteisöllisyydestä. Esimerkiksi sosiaalinen hyvinvointi ja tasa-arvo näyttävät siten asioina, joiden tarkoitus on

tuottaa hyvää mahdollisimman monelle. Toisekseen muun yhteiskunnan on pidettävä huolta sen vähempiosaisista. Tällöin kyse on siitä, että lausunnonantajat pyrkivät tuottamaan eräänlaista ”yhteisellä asialla olemisen” -diskurssia, jonka välttämättömänä keinona on edullisen sähkön tuottaminen lisädinvoiman rakentamisen avulla. Näin ”yhteisellä asialla olemisen” -diskurssi on samanaikaisesti kollektivisoiva, sekä vallankäytön näkökulmasta subjekteja tuottavaa puhetta.

Näissä lausunnoissa toimija-asema antaa argumenteille suuren painon. Valtiovarainministeriö tuo markkinoiden toiminnan esiin eräänlaisena itsestään vallitsevana asiointilana, jonka toiminnalle tai muuttumiselle ei esitetä vaihtoehtoja. Markkinat näyttävät lausunnossa ei-kyseenalaistettavana ilmiönä, joka kuitenkin tuodaan toiminnan lopputuloksen myötä eräällä tapaa olemassa olevaksi. Lauseet *julkisen talouden kestävyys ja heikoimmassa taloudellisessa asemassa olevat ihmiset* viittaavat hyvinvointivaltiotamme uhkaaviin ongelmiin, jotka on annettu hoidettavaksi kyseisille ministeriöille. Julkisen talouden kestävyys on yleisesti ottaen ajateltu olevan hyvinvointivaltiomme tukipilari, joka luo turvaa heikoimmassa asemassa oleville ihmisille.

Lausunnoissa tarjotuista ratkaisumalleista (halvan sähkön tuottaminen ydinvoimalla) huomataan, että lausunnonantajat eivät pyri puuttumaan talouden omalakiseseen toimintaan, vaan ratkaisut näyttävät eräänlaisena kompromissina ja välttämättömyytenä talouden ja kuluttajien välisessä ahtaassa liikkumatilassa. Ratkaisumallit on lausunnossa valittu sen perusteella, että näyttäisi siltä, että niistä koituisi mahdollisimman vähän haittaa kuluttajalle. ”Kuluttaja” muodostuu tietystä mielessä etenkin valtiovarainministeriön lausunnossa merkittäväksi toimijaksi, jonka vuoksi tietynlaisia ratkaisuja pyritään tekemään. Ongelmien nähdään seuraavan nimenomaan markkinoiden, eikä kansalaisten tai poliittisten päätösten kautta syntyväksi, mikä puolestaan edelleenkin painottaa depolitisoinnin ulottuvuutta.

Sekä valtiovarainministeriön että sosiaali- ja terveysministeriön lausunnot keskittyvät vahvasti nykyhetkeen. Nykyhetkessä tehtävillä päätöksillä on puolestaan ratkaisevasti merkitystä tulevaisuuden suhteen. Hahmottomien markkinoiden näyttäytyminen eräänlaisina omalakisina rakenteina avaa poliittisen pelin näkökulmasta mahdollisuuksia liittää niihin erilaisia

vaikutussuhteita ja toimijoita. Näin vastuu asian hoitamisesta voidaan siirtää erilaisten asiantuntijoiden huoleksi. Lausunnoissa olosuhteiden korostaminen toimii tietynlaisen välttämättömyyden luomiseksi. Myös näin synnytetään mielikuva eräänlaisesta poikkeustilasta, joka oikeuttaa asiantuntijavaltaa.

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunnossa kuvatut, esimerkiksi sähkön hinnasta tai sähkökatkoksesta johtuvat haitat voidaan nähdä olevan myös esimerkki luovasta politiikasta. Lappalaisen (2002, 160) mukaan esimerkiksi geopoliittista uhkakuvaa on mahdollista tarkastella luovana politiikkana. Tietyn uhkan taitava konstruointi on sekä uhkien nimeämistä että niiden erityistä korostamista. Sosiaali- ja terveysministeriö kykenee argumenteissaan yhdistämään talous-, sekä moraaliset aspektit. Ministeriö perustelee taloudellisuutta moraalisuudella, koska se ei uhkaa yhteiskunnan vähäosaisimpia. Toisekseen on yllättävää, että sosiaali- ja terveysministeriö rakentaa lausunnossaan näinkin laajan tulevaisuusskenaarion siitä, mitä voisikaan tapahtua, jos sähkön saanti keskeytyisi. On mielenkiintoista kysyä, mikä on ministeriön motiivi.

Valtiovarainministeriön lausunnon yhteydessä on nostettava esiin ministeriön lausunnossa esiintynyt maininta *toimenpiteistä*, jotka (...) vähentävät kansalaisten ja elinkeinoelämän tarvetta *sopeutua* sekä tarvetta tehdä merkittäviä muutoksia *jo valittuihin politiikkapäätöksiin*. Vaikuttaa siltä, että lisäydinvoiman rakentamatta jättämisestä koituisi haittoja, joihin kansalaisten ja elinkeinoelämän olisi epämiellyttävä sopeutua. Tulkintani mukaan kaikki muut sähköntuotannon keinot, kuin ydinvoima, olisivat jollain tapaa ongelmallisia yhteiskunnan kannalta. *Jo valittu politiikkapäätös* näyttää mielestäni päätökseltä, johon on päästy jonkin kaltaisen prosessin kautta. Jos valittu päätös pidetään, ei uudelleevalintoja eri päätösten suhteen tarvitse enää tehdä. Valitseminen tässä yhteydessä näyttäytyy tekemisenä, johon joudutaan käyttämään paljon aikaa ja resursseja, jolloin se ei näytä tässä yhteydessä olevan päätöksenteon yhteydessä suotavaa.

Toimijoiden lausuntoja tarkasteltaessa voidaan nostaa esiin lausunnoissa käytetty metakieli. Metakielen käsitteellä viitataan sellaiseen kielenkäyttöön, jossa tietyillä käsitteillä on sekä lausunnonantajan että yleisön näkökulmasta yhteinen ymmärrys. Näkemykseni mukaan

”rahan” voidaan nähdä esittävän yhteistä metakieltä valtiovarainministeriön lausunnossa sekä ”yleisölle” että itse lausunnonantajalle. Rahan maailmassa tapahtuvat muutokset, kustannusten nousu tai kuluttajahinnat, ovat käsitteellisesti sellaisia muutoksia, joiden oikeudellisuutta ei tarvitse lausunnossa erikseen perustella. Burken (1969, 113) mukaan moderneissa yhteiskunnissa rahan käsitettä voidaan käyttää eräänlaisena ”jumal-terminä”, joka viime kädessä toimii asioiden selityksenä ja toiminnan motiivina. Tietty argumentti tulee järkeväksi vain rahan käsitteen läsnäolon avulla²⁰. Kuten aiemmin mainitut epäpoliittiset markkinavoimat, näin myös raha saa lausunnossa kyseenalaistamattoman autonomisen toimijan statuksen.

Jos edelleen pohditaan valtiovarainministeriön lausunnossa ollutta sanaparia *valitut politiikkapäätökset*, antaa se mielestäni kuvan siitä, että kyseiset päätökset ovat erilaisten asiantuntijatahojen tekemiä, ja että päätökset on tehty monimutkaisen prosessin kautta. Tällöin niiden muuttaminen ei olisi enää kovin mieluisaa minkään osapuolen kannalta. Asiantuntijuus korostuu lausunnossa ja asettuu eräänlaiseksi auktoriteetiksi ja toimijaksi. Lausunnossa näyttää, että tämän vuoksi *sopeutumista* johonkin uuteen politiikkapäätökseen olisi hyvä välttää. Vaikuttaakin siltä, että ydinvoiman lisärakentaminen on lausunnossa jossain määrin jo päätettyä, sillä se näyttää jo ennen periaatepäätöksen tekoa tukevan *valittuja politiikkapäätöksiä* ja kaikki muut ratkaisut johtaisivat ikävällä tavalla kansalaisten *sopeutumiseen*, eli vallitsevan tilan uudelleenjärjestelyyn.

Viittaaminen menneisyyteen antaa kuvan siitä, miten eri poliittisten aika-aspektien, esimerkiksi katkoksellisuuden tai tässä tapauksessa jatkuvuuden korostamista käytetään hallitusti poliittisen aikapelin rytmiikan luomiseksi (Lindroos & Palonen 2000, 16). Tällä rytmiikalla luodaan lausuntoon vaikutelma *oikeista* ja *vääristä* ratkaisuista perustelemalla niitä eri toimenpiteiden negatiivisilla seurauksilla. Ydinvoiman lisärakentaminen näyttää olevan ainoa tie, joka tukee valtiovarainministeriön käsitystä tulevaisuuden suunnasta. Entä jos valtioneuvosto olisi hylännyt Teollisuuden Voiman (ja muiden hakijoiden) periaatepäätöshakemukset? Silloin muut energiantuotannon ratkaisut eivät ilmeisesti olisi

20 “Viittaaminen rahaan on kaiken kaikkiaan yleinen motiivi, jonka voidaan nähdä esiintyvän moninaisissa muodoissa eri ammatillisten ja yksityisten motiivien keskuudessa” (Burke 1969, 111).

tukeneet valtiovarainministeriön kantaa ja ne olisivat lausunnon mukaan johtaneet hankaliin talouspoliittisiin ongelmiin, joiden kustannukset olisivat päätyneet kansalaisten maksettaviksi. Tämä näkökulma korostaa edelleen yllä käsiteltyjen lausuntojen luomaa edullisen sähkön, eli ydinvoiman, yhteiskunnallista välttämättömyyttä.

6.4 Kiista lähiympäristöstä

Luonnon politiikka ilmenee aineistossa argumentteina, jotka kiinnittyvät konkreettisiin maantieteellisiin paikkoihin tai erilaisiin luonnon prosesseihin. Eri lausunnonantajat ovat ottaneet kantaa ydinvoimakysymykseen sen mahdollisen sijaintipaikan perusteella. Ydinvoimalaitoksen rakentamisen katsotaan vaikuttavan tulevaan sijaintikuntaan eri tavoin. Periaatepäätöstä puolustavat ja vastustavat käyttävät sijaintipaikkaan liittyviä argumentteja hyväkseen perustellessaan kantaansa. Osassa lausunnoista nousee esiin myös kriittisiä argumentteja laitoksen sijaintiin liittyen. Kriittisesti sijaintipaikkaan suhtautuvat lausunnonantajat nostavat esiin erilaisten toimijaryhmien, tietyn rajatun ympäristön ja ydinvoimalaitoksen sijaintiin kiinnittyvän ongelman, joka lausunnoissa näyttäytyy poliittisena kiistana.

Luontoon liittyvät käsitykset ja näkökulmat tulevat näkyvimmin esiin luonnonkäytön konkreettisten muotojen yhteydessä, jolloin keskustellaan mahdollisesta ja mahdottomasta. Tällöin luonnon poliittisuuden muodostaa tiettyjen luonnonolioiden ja prosessien suhde inhimillisen yhteisön mahdollisuuksiin (Haila & Lähde 2003, 9, 46). Ongelmalliset argumentit aineistossa liittyvät huoleen lähiympäristön tilasta ja ydinvoimalaitoksen nähdään vaikuttavan negatiivisesti lähiympäristön asukkaiden arkisiin toimintoihin. Lausunnonantajat toivovatkin, että Teollisuuden Voima Oy ottaisi vastuuta siitä, että heidän rakentamansa ydinvoimalaitos sotkee paikallisten elämää.

Sorkan saaristossa ja Olkiluodon ympäristössä on runsas mökkiasutus ja metsätaloutta harjoitetaan saaristossa säännöllisesti ja mökkiläiset ja metsänomistajat ovat hoitaneet 'raskaskuljetukset' (rakennustarpeiden, soran ja puutavaran kuljetukset) jäätteitse saaristoon. Koska lauhdevedet aiheuttavat jo nyt runsaasti haittaa niin, että joka talvi ei ole mahdollista kuljettaa tarvikkeita jäätteitse, edellytämme, että TVO yhdessä asianomaisten kanssa luo järjestelmän, jonka avulla voidaan kuljetukset hoitaa yhtä edullisesti kuin jäätteitäkin pitkin ja näin luonnollisesti edellytämme TVO:lta

osallistumista kuljetusten kustannuksiin. (Liite 10, Sorkan vesialueen mökkiläisten puolesta)

Lausunnossa Sorkan vesialueen mökkiläisten puolesta korostetaan ydinvoimalaitoksen toiminnasta johtuvien vaikutusten haitallisuutta. Laitos tuottaa haittaa saaren asukkaiden vuotuisaan metsänhoitoon ja raskaskuljetuksiin siten, että ydinvoimalaitoksen käyttämien lauhdevesien vaikutus talvisin jään kestävyytteen estää saaren asukkaita käyttämästä jäätä kuljetusreittinä erilaisille rakennustavaroille. Ongelma ilmenee ensisijaisesti kuljetukseen liittyvänä ongelmana, johon vaikuttaa ratkaisevasti ydinvoimalaitoksen vaikutukset luonnon prosesseihin (meren jäätyminen talvisin). *Poliittinen* nousee esiin ilmiönä, johon liittyy pienyhteisön (saaren asukkaat) käytäntöihin (kuljetukset) vaikuttava ulkopuolinen toimija (ydinvoimalaitos). Luonnon prosessien radikaali muuttumien (jäiden sulaminen talvisin) ulkopuolisen toimijan vuoksi tekee ilmiöstä pienyhteisön näkökulmasta kiistanalaisen ja ongelmallisen.

Luonnon prosessien poliittisuuden lisäksi ongelmassa voidaan nähdä olevan kysymys erilaisista oikeuksista ja oikeutuksesta. Kuka saa määrätä lähialueiden luonnonresursseista ja niiden muuttumisesta? Kuka tai ketkä ovat oikeutettuja muuttamaan niitä, lähialueen asukkaat vai teollisuusyritykset? Eri toimijoiden oikeuksia luonnonvarojen ja –prosessien muutokseen voidaan tutkia legitimitetin käsitteen kautta. Kyllösen (2010, 39-40) mukaan luonnonvarojen hallinnan legitimitetti on aina suhteessa sekä paikalliseen että koko yhteiskuntaan. Oikeutusta tietyn alueen tai tiettyjen luonnonresurssien käyttöön voi vaatia kohteen sisäinen ja ulkoinen yleisö. Esimerkissämme Sorkan mökkiläisistä saaren asukkaat näyttävät sisäisenä yleisönä ja ulkoinen yleisö olisi esimerkiksi Teollisuuden Voima Oy tai muu yhteiskunta.

Kiistassa tiettyjen luonnonvarojen hallinnasta kiistan sisäiseen yleisöön pätee huomattavasti tiukemmat legitimiyskriteerit ja formaalimpi legitimiyssääntöjen toteutumista valvova toiminta (Kyllönen 2010, 38). Tiukemmat legitimiyskriteerit ovat esimerkiksi nähtävissä mökkiläisten vaatimuksena saada säilyttää arkisiin toimenpiteisiin liittyvät käytäntönsä. Ongelma koskettaa heidän asuinalueensa ehtoja, joista heidän mukaansa heillä on täysi oikeus määrätä. Mökkiläisille meriveden jäätymisestä muodostuukin niin sanottu reunaehto hyväksymisen antamisesta Teollisuuden Voiman toiminnalle.

Ongelmaa lähialueen asukkaiden sekä Teollisuuden Voima Oy:n kiistassa voidaan tarkastella arvofilosofisesta näkökulmasta. Kenellä on oikeus päättää, kumman ratkaisuun päädytään? Jos Teollisuuden Voima Oy:n suunniteltu hanke toteutetaan, se vaarantaa tai vähintään muuttaa Sorkan mökkiläisten arkiset käytänteet. Onko suuryrityksellä oikeus päättää lähialueen asukkaiden elämän käytäntöjen muuttumisesta? Ongelmassa näyttyy kahden erilaisen arvon muodostama ristiriita. Näiden kahden eri toimijan päämäärien arvotuksessa ei ainakaan vallitsevista lähtökohdista käsin ole mahdollista päästä ratkaisuun. Kiistassa asettuvat vastakkain abstraktit sekä taloudelliset arvot, jotka eivät ole keskenään yhteismitallisia, sillä ainakaan toistaiseksi lähialueen asukkaiden elämisen käytänteiden arvoa ja suuryrityksen tuottamaa voittoa ei ole voinut asettaa arvojärjestykseen julkisesti jaettujen arvojen perusteella. Näin ollen saaren asukkailla on mahdollisuus vaatia asuinympäristönsä käyttöoikeuden lunastamista vastoin suuryrityksen tuottamia rahallisia voittoja.

Legitimiteetin ongelma nousee esiin myös esimerkeissä Ålands Natur och Miljö (Liite 11) sekä Ålands landskapsregerin (Liite 12), missä lausunnonantajat kokevat kuuluvansa ydinenergiain määrittelemään ydinvoimalaitoksen lähiympäristöön ja sen asukkaisiin. Ydinenergiain mukaan lähiympäristön asukkaiden, esimerkiksi kuntien, tulisi saada osallistua hankkeesta järjestettävään kuulemistilaisuuteen, mutta toinen lausunnonantaja, Ahvenanmaan maakuntapäivät (Liite 12), ei ollut saanut kutsua kyseiseen tapahtumaan. Näiden kahden toimijan lausunnoissa kannetaan huolta Itämeren kunnosta ja ydinvoimalaitoksen toteutuessa mahdollisesta Itämerellä käytävästä kuljetusliikenteestä ja sen vaikutuksesta meren puhtauteen. He toivoivat lausunnoissaan, että heidät olisi otettu huomioon kuulemistilaisuudessa, sillä heidän mukaansa Itämeri kuuluu tärkeänä osana ahvenanmaalaisten lähiympäristöön.

Myös Rauman kaupungin lausunnossa (Liite 1b) on nähtävissä toive lähialueen asukkaiden määräämisoikeudesta. He vaativat kunnallisten toimielinten lakisäätöistä osallisuutta ympäristövaikutusten arviointiketjuun parantaakseen lähialueen paikallisväestön suhtautumista ydinvoiman rakentamiseen. Jos tarkastellaan lähialueen luonnonvaroja koskevan legitimiteetin näkökulmasta, ilmentävät vaatimukset osallistumismahdollisuuksista

toimijan, eli Teollisuuden Voima Oy:n legitimitietin puuttumista tietyllä rajatulla alueella. Kyllönen (2010, 39) näkee, että kuten kansainvälisissä ympäristösopimuksissa, legitiimi auktoriteetti perustuu viime kädessä yksittäisten valtioiden kansalliseen suostumukseen, eli sopimusten kansalliseen ratifiointiin. Kansainvälisten ympäristösopimusten ratifiointi on kuitenkin usein kovin hidas prosessi, ja onkin alettu pohtia, tulisiko sopimuksia valmistella demokraattisemmin ja tulisiko niiden takana olla sopimusosapuolien osallistumismahdollisuuksia lisääviä toimenpiteitä. Tässä yhteydessä kyseinen ajatus voisi olla hyödyllinen myös lähialueiden legitimitietikysymyksissä.

Lausunnonantajien vaatimuksessa on nähtävissä myös toimijoiden itse määrittelemä agenda. Toisin sanoen, he haluavat käydä keskustelua asioista, joista varsinaisessa kuulemistilaisuudessa ei välttämättä keskusteltaisi. Kuulemistilaisuus ei yksin parantaisi lausunnonantajien nimeämää legitimitietivajetta, vaan tilaisuuden tulisi olla myös tiettyjen esiin nostettujen vaatimusten kautta itseohjautuva siten, että toimijoiden olisi mahdollista määritellä itse keskusteltavat asiat. Kyllösen (2010, 43) mukaan edustuksellinen liberaalidemokraattinen järjestelmämme on vielä toistaiseksi kykenemätön näkemään esimerkiksi edellä mainittuihin ympäristön käytön ongelmiin liittyvää kokonaisvaltaista problematiikkaa, sillä ympäristöön ja sen käyttöön liittyviä eri intressejä ei huomioida tasapuolisesti. Ristiriidassa ovat päätökset, jotka useimmiten syntyvät lyhyen aikavälin kamppailujen tuloksena, jolloin ne usein ovat ympäristönsuojelulle vastakkaisia elementtejä omaavia päätöksiä.

6.5 Kestävän kehityksen käsite argumentatiivisena keinona

Periaatepäätöslausunnoissa muutamat lausunnonantajat perustelivat kantaansa kestävän kehityksen²¹ käsitteen avulla. Kestävä kehitys käsitteenä on määrittänyt muutaman vuosikymmenen ajan ympäristöä arvottavaa toimintaa. Kestävän kehityksen käsitteen avulla on ollut mahdollista määritellä luonnon arvoille rationaalisempaa hallintaa, sillä ainakin arvottamista koskevista lähtökohdista on vallinnut kansainvälisellä sopimuksella²² sinetöity

21 Kestävän kehityksen määritelmä: Kestävä kehitys on kehitystä joka tyydyttää nykyisen yhteiskunnan tarpeet vahingoittamatta tulevien sukupolvien mahdollisuuksia.

22 Esim. Rio de Janeirossa pidetty YK:n ympäristö- ja kehityskokous 1992.

konsensus. Kuten tutkimuksessa jo aikaisemmin luvussa kolme mainittiin, esimerkiksi Maarten Hajer (1995, 14) näkee kestävän kehityksen olevan yksi ensimmäisistä diskurssikoalitioista, jossa jaetaan yhteinen ymmärrys, mutta toimijat voivat olla peräisin hyvin erilaisista lähtökohdista.

Kestävän kehityksen käsitteeseen on näin ollen diskursiivisella tasolla sidottu jotain hyvää tekeviä ja tarkoittavia määreitä. Se on toimintaohjelma, jonka avulla parannetaan ympäristön suojelua ja estetään eri toimia tulevaisuudessa pilaamasta sitä. Timothy O’Riordanin (1996, 141) mukaan esimerkiksi yritysmaailmassa on tapahtunut eräänlainen kestävän kehityksen käänne. Käänteeseen seurauksena jokaisen yrityksen täytyy vähintään periaatteellisella tasolla liittää oma toimintansa jollain tapaa kestävän kehityksen periaatteiden mukaiseksi, sillä ympäristölle asetetaan yhä enemmän ja enemmän painoarvoa. Kestävä kehitys on eräänlainen normatiivinen ihanne, joka on sellaisenaan rinnastettavissa esimerkiksi käsitteisiin demokratia ja oikeudenmukaisuus. (O’Riordan 1996, 140-155.) Yhteiskunnassa tällaisilla käsitteillä on suhteellisen yleisesti hyväksytty käsitys niiden yleisestä hyvydestä (Laine & Jokinen 2001, 65).

Millaisia vaikutuksia normatiivisen aspektin sisältävillä käsitteillä on poliittiseen kielenkäyttöön? Ensimmäisistä niiden voidaan tietenkin nähdä arvottavan argumentteja ja niitä voidaan käyttää jossain määrin perusteita hyväksi eri asioiden yhteydessä, koska näitä käsitteitä ei tarvitse enää yleisen hyväksyttävyyden jälkeen erikseen argumentissa perustella. Samankaltainen näkökulma nousi tutkimuksessa esiin myös rahan käsitteen kautta luvussa 6.3. Kuitenkin voidaan miettiä, onko käsite käyttökelpoinen jokaiseen yhteyteen mihin se pyritään asettamaan. Mihin asiayhteyksiin kestävän kehityksen käsite voidaan ilman perusteluja liittää?

Merkittävin ympäristövaikutus on mereen johdettu lisääntynyt lämpökuorma. Uuden ydinvoimalarakennuksen rakentaminen aiempien lisäksi ei vähennä sen ympäristön ja edustan saarien luonto- ja kulttuuriarvoja, ja maankäytön kannalta Suomessa Olkiluoto 4-hankkeen voidaan näin ollen olevan esimerkki kestävästä kehityksestä. (Liite 2b, Eurajoen kunta)

Rauman seudulle laitoksen rakentaminen pystytään toteuttamaan sekä ympäristöllisesti että taloudellisesti kestävimällä ja edullisimmalla tavalla, koska: (...) Valmiille paikalle rakentaminen on sekä kestävän kehityksen ja ympäristöarvojen kannalta että

taloudellisuuden näkökulmasta edullisinta. (Liite 1c, Rauman kaupungin lausunto)

Edellä olevissa lausunnoissa kestävän kehityksen käsite esiintyy tietynlaisena esimerkin kaltaisena tapauksena jostain yleisemmästä asiasta. Asioiden esittäminen esimerkinomaisesti tuo argumenttiin ulottuvuuden, jota ei ole mahdollista kiistää kyseenalaistamatta sen totuudellisuutta. Eri tapausten kuvaaminen samalla käsitteellä viittaa siihen, että tapaukset olisivat samojen seikkojen seurausta. Perelmanin (1996, 122) mukaan kieleemme ansiosta pidetään usein luonnollisena alistaa samalle säännölle asioita, joita on luonnehdittu samoin. Näiden erottaminen toisistaan on siten työläämpää kuin niiden pitäminen yhdessä. Kestävä kehitys esiintyy tässä yhteydessä samankaltaisena esimerkkinä ja perustelutyypinä, kuin hyvinvointi ja tasa-arvo aiemmin käsitellyssä sosiaali- ja terveysministeriön lausunnossa. Tässä yhteydessä ajatusta voidaan tarkastella siten, että kestävän kehityksen käsite yhdistetään lausunnoissa niin sanottuun alkuperäiseen käsitteeseen ja sen viittauskohtiin. Kestävä kehitys lausunnoissa linkittyy tässä mielessä kestävän kehityksen varsinaiseen määritelmään. Tällöin käsitteen ja sen asiayhteyden erottaminen vaatisi perusteluja, ei niiden (näennäinen) liitos.

Edellä mainittua esimerkkiä voidaan selkeyttää vielä toisellakin tavoin. Lausunnoissa kestävä kehitys tulee argumentin tasolla tietyllä tavoin läsnäolevaksi. Voidaan ajatella, että kestävän kehityksen käsitettä koskevat säännöt ovat jo hyväksytyt. Tulkintani mukaan tällöin lausunnot liittävät omien argumenttiansa määreet osaksi kestävän kehityksen käsitteen määritelmää. Kyseinen esimerkki antaakin viitteitä siitä, millä tavoin käsitteitä, kuten kestävä kehitys, on argumentaatiossa mahdollista käyttää hyväksi tiettyjen mielikuvien tuottamisessa. On tietenkin kuulijakunnasta kiinni, hyväksytäänkö tietty havainnollistettu esimerkki osaksi varsinaista sääntöä, toisin sanoen hyväksytäänkö esimerkiksi *mereen johdettu lämpökuorma* tai ydinvoimalaitoksen jo *valmiille paikalle rakentaminen* kestävän kehityksen periaatteiden kaltaiseksi toiminnaksi. Tässä yhteydessä tarkastelun kohteena ovat kuitenkin vain argumenttien perusteluiden keinot.

Kestävän kehityksen käsitteen liittäminen yllä oleviin lausunnonantajien argumentteihin voidaan nähdä myös Burken (1969, 503) kuvaamana kielikuvana, trooppina. Tässä tapauksessa esimerkki kestävän kehityksen käsitteen käytöstä edustaisi trooppina metonymiaa, millä viitataan siihen, että jokin immateriaalinen abstrakti asia, kuten kestävän kehityksen

käsite, ilmaistaan jonkin konkreettisemmän esimerkin kautta (Burke 1969, 506-507). Tässä mielessä abstrakti kestävän kehityksen käsite tuodaan lausunnoissa läsnäolevaksi konkreettisten esimerkkitapausten kautta, joita lausunnoissa kestävästä kehityksestä esitetään. Tämä lausunnonantajien argumentatiivinen siirto muuttaa yleisölle annettavaa mielikuvaa ydinvoimasta ja ydinvoimalaitoksen rakentamisesta lähemmäksi ympäristöystävällisempää, luontoa kunnioittavaa energian tuotantomuotoa, häivyttäen samanaikaisesti riskejä ja epävarmuuksia taka-alalle.

6.6 Natura-alue ja luonnon arvojen määrittäminen

Olen nostanut Natura-alueet erääksi esimerkiksi luonto- ja ympäristökäsitteiden määrittelystä ja niiden avulla argumentoinnista. Lounais-Suomessa Natura-suojelualueet sijaitsevat sekä manner- että merialueina²³. Alueella sijaitsee myös Selkämeren kansallispuisto, jonka tarkka määrittely ja rajausta ovat tällä hetkellä (lokakuu 2010) eduskunnan käsittelyssä. Jos eduskunnalle annettu esitys Selkämeren kansallispuistosta toteutuu, olisi kansallispuisto koko Itämeren merkittävin merensuojelualue²⁴.

Ensimmäinen mielenkiintoinen asia, joka Natura- tai kansallispuistoa koskevissa lausunnoissa nousi esiin, oli puhe suojelualueiden luontoarvoista. Yleisesti ottaen luontoarvot määrittyvät tietyllä alueella esiintyvien laji- ja luontotyyppien perusteella, joiden säilyminen nähdään arvokkaaksi ja tärkeäksi. Suojelualueiden arvot liittyvät tällöin laji- ja luontotyyppien säilymiseen, joka nähdään luonnon monimuotoisuuden säilymisen kannalta arvokkaaksi²⁵. Monimuotoisuus on tällöin käsitteenä osa ihmiselle hyvää tuottavaa ympäristöä. Hyvää tuottava ympäristö korostaa luonnon suojelemista itseisarvona. Tämä arvo määritellään lausunnossa ihmiskeskeisen näkökulman kautta, joka asettaa implisiittisesti itseisarvon, eli luonnon suojelemisen sen itsensä takia, suojelutoimien oikeutukseksi.

Ympäristöministeriö pitää tärkeänä, että jäähdytysveden aiheuttama vaikutusalue jää

23 kts. lisää: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=3454&lan=fi#a0>

24 kts.

<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Luonnonsuojelu/Suojelualueet/Kansallispuistot/Selkameritietoa/Sivut/Selkamerellesuunniteltukansallispuisto.aspx>

25 kts. lisää: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=89&lan=fi>

mahdollisimman pieneksi eikä jäähdytysveden vaikutuspiiriin tule täysin uusia alueita. Arviointiselostuksessa esitetyn perusteella ympäristöministeriö ei pidä perusteltuna, että jäähdytysveden purkupaikaksi valittaisiin vaihtoehto B Olkiluodon pohjoisrannalla. Jos tämä purkupaikka otettaisiin käyttöön, jäähdytysveden vaikutuksesta lämpenevä merialue laajenee. Lisäksi purkukanavan rakentaminen tälle alueelle rikkoisi rakentamattoman rantaviivan yhtenäisyyden. Alue on katsottu luontoarvoltaan merkittävimmäksi alueeksi Olkiluodossa. (Liite 13a, Ympäristöministeriön lausunto)

Ympäristöministeriö on ympäristövaikutusten arviointiselostuksesta antamassaan lausunnossa tuonut esiin tarpeen selvittää merkittävät vaikutukset, jotka saattavat kohdistua laitoksen läheisyydessä sijaitsevan Rauman saariston Natura 2000-alueen luontoarvoihin. Selvitys on tarpeen, jotta lupia myöntävät ja suunnitelmia vahvistavat viranomaiset voivat luontodirektiivin 6 artiklan ja luonnonsuojelulain 66§:n edellyttämällä tavalla varmistua siitä, ettei hanke merkittävästi heikennä näitä luontoarvoja. (...) Ympäristöministeriö muistuttaa vielä, että edellä mainitun Natura 2000-alueen valinnan perusteena oleviin luontotyyppeihin on kohdistettava sellainen seuranta, jolla voidaan myöhemmin todentaa laadittavassa vaikutusten arvioinnissa tehtävien johtopäätösten oikeellisuus. (Liite 13b, Ympäristöministeriön lausunto)

Onko luonnon itseisarvosta tällöin mahdollista johtaa toimenpiteitä, jotka lausunnoissa ilmenevät esimerkiksi ydinvoimalaitoksen rakentamisen vastustamisena? Kyseisessä lausunnonantotilanteessa toimijoilla ei ole varmuutta ydinvoimalaitoksen vaikutuksista tietyille alueille, koska hanke on vielä toteuttamaton. Hankkeen voidaankin nähdä poliittisen kielenkäytön suhteen muodostavan samankaltaisia argumentteja luontoarvojen säilymisestä kuin aiemmin käsitellystä riskistä.

Luonnon itseisarvon määrittelyyn voidaan sanoa tapahtuvan aina tiettyjen luontokäsitysten kautta. Tällöin tietyn asian arvottaminen tehdään subjektiivisten näkökulmien avulla, jolloin niitä ei voida asettaa paremmuusjärjestykseen. Arvofilosofisella tasolla välinearvojen problematiikka luontoarvojen turvaajana on ongelmallinen, sillä välinearvoja ei voida asettaa arvojärjestykseen, koska kuten jo aiemmin luvussa 2.2.2 mainittiin, niiden takana ei ole mitään yhteismitallista hierarkiaa. Erilaiset suojelualueet on määritelty lainsäädännön piirissä, jolloin lakiin on kirjattu tiettyjen alueiden erityinen suojeleminen. Kuitenkin argumentit, jotka liittyvät näiden luonnonsuojelualueiden käsittelyyn, voivat oikeutetusti olla hyvinkin ristiriitaisia, koska hankkeen todellisista vaikutuksista Natura- tai Selkämeren suojelualueille ei ole vielä varmuutta. Tietyn toiminnan perustelun kannalta voidaan nähdäkseni todeta, että lausunnoissa määriteltyjen arvojen perusteella ei käytännössä kyetä sanomaan mitään

konkreettista ydinvoiman rakentamiseen ja luonnonsuojelualueiden olemassaoloon liittyvän konfliktin ratkaisusta.

(Selkämeren) Kansallispuiston luontoarvot tuolla alueella ovat maalla saarissa eivätkä vedenalaisluonnossa. Aluerajaus Natura 2000-ohjelman tapaan ei sisällä Olkiluodon edustan lähimpiä vesialueita. (...) Toisaalta uuden ydinvoimalarakennuksen rakentaminen aiempien lisäksi ei vähennä sen edustalla olevien saarien luonto- ja kulttuuriperintöarvoja. Lisäksi todetaan, että kansallispuiston luonteeseen kuuluvan, suuriakin vierailijajoukkoja kokoavan retkeilyn kohteet on taas osoitettu toisaalle. (Liite 1d, Rauman kaupungin lausunto, sulut alussa oma lisäys)

Lausunnoista on mielekästä nostaa esiin myös tiettyjen luontoarvojen kuvaaminen stabiileina, jollain tapaa kiinteinä tai määrällisinä asioina. Esimerkiksi tietyn lajityypin suojele perustuu siihen, että kyseinen populaatio pysyy määrällisesti tietyllä tasolla, mutta onko myös niin, että yksikin uhanalaisen lajin edustaja on jo itsessään arvokas? Onko tietyn tasoinen määrällisyys ja sen säilyminen tällöin se asia, mihin luontoarvolla viitataan? Mielenkiintoista on, että jos ”Uuden ydinvoimalalaitoksen rakentaminen (...) ei vähennä (...) luonto- ja kulttuuriarvoja” (Liite 1d, kts. yllä), tarkoitetaanko vähenemisellä konkreettista lajipopulaation supistumista vai tietyn luonnonympäristön kokonaisvaltaista abstraktimpaa pilaantumista. Tässä tutkimuksessa en kykene syventymään varsinaisten luonto- ja lajityyppien suojelukäytänteisiin. Asiaa on mahdollista tarkastella poliittisen kielen näkökulmasta, jonka erilaisilla määreillä ja rajanvedoilla toimijat pelaavat.

Käsitettä väheneminen on mahdollista tässä tapauksessa verrata jo aiemmin problematisoituun käsitteeseen kehitys. Kyseisessä yhteydessä voidaan kysyä, missä määrin esimerkiksi lajipopulaation tulisi supistua, jotta luontoarvojen voitaisiin nähdä ratkaisevalla tavalla vähenevän? Onko pelkän lajipopulaation olemassaolo jo arvo sinänsä, vai olisiko tässä tapauksessa tarpeen määritellä ja asettaa tietynlaiset raja-arvot joidenkin luonto- tai lajityyppien esiintymiselle, että voitaisiin jollain tapaa ennakoida hankkeen vaikutuksia? Mitä tietyn lajin vahingoittuminen oikeastaan edes tarkoittaa ja kuinka voimme päästä selville siitä?

Lajien arvottamisen ja suojelun suhdetta koskeva problematiikka kiteytyy hyvin Leena Vilkan (1991, 43-58) esittämään kysymykseen ”*miltä tuntuu olla tikankontti?*”. Lauseessa pohditaan, kuinka voimme saada tietoa siitä, mikä tietyille lajille tai eliölle on parasta, jos emme koskaan

pysty täysin samaistumaan tietyn lajiyksilön olemukseen. Jotta voisimme asettua eliön tai luonnon asemaan, meidän olisi siis tunnettava mikä on lajin hyvä itselleen. Tämä ajatus tuodaan esiin myös syväekologisessa ajattelutavassa, joka painottaa ihmisen roolia moraalisena toimijana. Syväekologiassa ihmisen uskotaan kykenevän löytämään parhaimmat ratkaisut koko ekosysteemin kannalta, sillä ratkaisu muutoksen hallitsemiseen löytyy ihmisen sisimmästä. Ihminen siis sisimmässään tietää, mikä koko ekosysteemille on parasta, ja tieto tästä vaikuttaa syväekologisen lähestymistavan kautta olevan tavallaan yksi ihmisen sisäänrakennetuista ominaisuuksista.

Syväekologisen ajattelutavan mukaan ihminen pystyy muuttamaan yhteiskuntaa siten, että koko ekosysteemin on mahdollista elää harmonisessa ja tasapainoisessa tilassa. Ongelmaksi muodostuu kuitenkin jo aiemmin käsitelty luonnon edun määrittely, sillä luonnon tai ekosysteemin edun määrittely tapahtuu aina määrittelijästä käsin ja tällöin on mahdollista, että eri näkemykset ekosysteemin hyvästä ajautuvat ristiriitaan toistensa kanssa. Syväekologian periaatteilta voidaan kysyä, vaikuttavatko esimerkiksi kulttuuriset eroavaisuudet siihen, mitä ihmiset pitävät tärkeinä luonnossa ja ekosysteemissä. Onko tällöin sitten mahdollista, että esimerkiksi samaa eliölajia ei tunnusteta yhtä tärkeäksi jokaisen kulttuurin piirissä?

Miten syväekologia puolestaan suhtautuu kilpailuun ja vahvimman oikeuteen, joka on myös yksi ekosysteemeissä vallitsevista prosesseista? Luonnon kilpailu-ulottuvuutta ajatellen emme myöskään voi olla täysin varmoja siitä, että voiko jonkin lajipopulaation kannan tarkoitus olla selkeästi pienempi. Tällöin syväekologinen ajatus ”kaikkien edun” löytämisestä voi tiettyssä mielessä ajautua ristiriitaan ”luonnon tahdon” kanssa. Oletettaessa mahdollisuus ”kaikkien edun” löytämiseen ”luonnon tahdon” mukaisesti, lajin tai ekosysteemin edun löytäminen sekä koko näkemys itsessään näyttää tässä yhteydessä erittäin problemaattiselta.

Kolmas esiin nouseva asia on jälleen toimija-asema. Yllätyin siitä, miten näennäisneutraalilla tavalla ympäristöministeriö suhtautuu ydinvoimalaitoksen rakentamiseen, vaikka laitoksen tuottamista ympäristöä koskevista mahdollisista riskeistä ei ole varmuutta. Toisekseen Natura-alueiden ja Selkämeren kansallispuiston suojelemisen uskoisi olevan ministeriön poliittisella agendalla merkittävässä asemassa, varsinkin kun alueet sijaitsevat aivan tulevan

voimalaitoksen vieressä. Ympäristöministeriön lausunnosta nähdään toki vaatimus suojelualueiden valvonnasta ja seurannasta. Sen lisäksi ministeriö nostaa myös poikkeavasti esiin vielä uuden puheenaiheen mahdollisen radioaktiivisen laskeuman jälkeisistä ennallistamistoimista (kts. Liite 13 Ympäristöministeriö). Kuitenkaan ministeriö ei pyri jarruttamaan tai suoranaisesti vastustamaan periaatepäätöksen tekoa.

Asiaa voitaisiin pohtia kysymällä, kuinka vapaita esimerkiksi valtion virastot ovat kommentoimaan kyseenomaista asiaa, kun oletetaan, että virastoihin on kohdistunut suuri paine poliittisen päätöksen hyväksymisestä? Kommentit voidaan tästä näkökulmasta ”sallitusti” ohjata vain tiettyjä asioita koskeviksi toimenpide-ehdotuksiksi. Argentin ja kannan voidaan tällöin nähdä eräällä tavalla tiivistyvän yksittäisiin asioihin. Etenkin tällaisissa tapauksissa on kyse siitä, mitä on missäkin kontekstissa mahdollista sanoa. Tällöin jokin, esimerkiksi luonnonsuojelualue, voi toimia myös ainoastaan keinona ilmaista jokin kanta, jolloin voidaan pohtia missä määrin argumentoidaan varsinaisen suojelualan puolesta. Suojelualue näin ollen olisi eräänlainen konteksti, jonka sisällä tai sen kautta asioista voidaan puhua.

Bruno Latourin (1991) ajatukset ei-inhimillisen toimijan osallisuudesta totuuksien muodostamiseen sopivat ympäristöministeriön lausunnon analyysiin. Latourin mukaan toiminnan mielekkyyttä ei voida ymmärtää ilman tietyn ympäristön läsnäoloa. Toisekseen, tietyt objektit muotoutuvat objekteja tarkastelevan kanssa vuorovaikutuksellisessa suhteessa. Näin ollen voidaan ymmärtää, miten ympäristöministeriön lausunnossa luonnonsuojelualue muotoutuu merkittäväksi elementiksi ydinvoima-asiasta nousevaan argumentaatioon. Väittäisin, että edellä mainitun ympäristöministeriön argumentin mielekkyys tässä mielessä muodostuu siitä, että argumentti voidaan muodostaa suojelualan ja ydinvoimalaitoksen yhteisen ”läsnäolon” avulla. Ympäristöministeriön on mahdollista kritisoida ydinvoimapäätöstä, kun ministeriö voi käyttää lausunnossa hyväkseen asiantuntijuuteen kuuluvaa asiaa ja sen avulla muodostaa lausutut argumentit. Ilman suojelualan tai ydinvoimalan osallisuutta argumentti menettäisi merkityksensä sellaisena, kuin toimija on sen tarkoittanut.

Tarkoitin tällä, että argumentatiivisella tasolla suojelualueen vahingoittuminen ei muodostuisi ongelmaksi ilman vieressä seisovaa ydinvoimalaitosta, eikä ydinvoimalaitoksen problemaattisuus nousisi lausunnossa esiin ilman suojelualueen läsnäolon tietoista esiintuomista. Nähdäkseni tästä näkökulmasta ympäristöministeriön lausuntoa voidaan pitää hyvänä esimerkkinä siitä, mitä Bruno Latour tarkoitti ei-inhimillisen sekoittumisella ympäristöongelmiin, ja toisekseen siitä, että tietyn ympäristöongelman laatua ei voida ymmärtää ilman ei-inhimillisen osallisuutta, tai osallisuuden esiin tuomista ongelman muodostumisessa.

7 LOPUKSI: YMPÄRISTÖN KÄSITE YDINVOIMAPOLIITTISESSA PUHEESSA

7.1 Tutkimuksen tavoitteet, rakenne ja ongelmakohtat

Tässä työssä olen tarkastellut politisoituneiden ympäristö- ja luontokäsitteiden ilmenemistä kuudennen ydinvoimalalaitoksen periaatepäätösprosessista käytävässä kiistassa. Oletin, että ympäristöretoriikka on nykyään lähes välttämätöntä poliittisen argumentaation uskottavuuden ja vaikuttavuuden kannalta. Tämän perusteella oletin myös, että ydinvoimakeskustelu poliittisena kiistana sisältää ympäristöön ja luontoon liittyviä argumentteja. Tarkastelin aineistossani olevia eri ydinvoimaan liittyviä argumentteja poliittisena kiistana. Näkemykseni mukaan ympäristöstä käytävässä poliittisessä keskustelussa ei keskustella enää ainoastaan siitä, onko jokin asia ympäristöongelma vai ei, vaan ympäristöä käytetään argumentaatiossa voimakkaana poliittisena käsitteenä, jonka taakse on mahdollista liittää eri tarkoituksista nousevia merkityksiä ja määrittelyjä. Ympäristö on näin ollen poliittisen kamppailun väline. Näiden oletusten perusteella tutkimuskysymykseni oli, miten eri toimijat käyttävät hyväkseen ympäristö- ja luontokäsitteitä työ- ja elinkeinoministeriön järjestämässä Olkiluoto 4-hankkeen periaatepäätöksen lausuntojen sisään kietoutuvassa kiistassa. Tämän perusteella kysyin myös, millaisia käsitteenmäärittelyjä, merkityksiä ja rajanvetoja toimijat ydinvoimakiistassa tekevät pyrkiessään vaikuttamaan poliittiseen päätöksentekoon.

Kuvasin luvuissa kaksi ja kolme ympäristön politisoitumista *ympäristöherätys*-käsitteen kautta. Ympäristön politisoitumisen yhteydessä käsitteellä viitattiin sekä uudenlaiseen uhkien ja ongelmien tiedostamiseen, että samanaikaisesti vanhojen jo olemassa olevien näkökulmien tulkitsemiseen uuden lähestymistavan kautta. Tämän perusteella kuvasin ympäristöherätystä osana 1960-luvun suomalaista radikalisoitumista, sekä toisekseen osana kansainvälisten ympäristökokousten ja -organisaatioiden syntyä. Luvussa kaksi käsitteelin myös luonto- ja ympäristökäsitteiden suhdetta poliittiseen puheeseen. Luvussa korostin, että niin sanottua objektiivista luontoa ei sellaisenaan ole olemassa, ja toisekseen luonnon puolesta argumentointi on aina problemaattista, sillä kaikki puhe luonnosta on aina eri toimijoiden

merkityksellistämää.

Luonnon arvottamisen yhteydessä esiin nousi kysymys luonnon arvottamisen toimijasadonnaisuudesta. Luvussa huomattiin, että luonnon arvottamisen taakse on problemaattista sitoa mitään yleisiä kategorioita, sillä luonnon arvottamisen taustalla ei ole olemassa mitään yhteismitallista arvohierarkiaa, johon arvottamisen takana olevia kategorioita voitaisiin verrata. Nähdäkseni luonnon arvotusprosessista nouseva problematiikka liittyy omalta osaltaan luvussa 5.4 kuvaamaani ympäristön politisoitumisen toisen vaiheen ilmiöön. Kuvailemassani ympäristön politisoitumisen toisessa vaiheessa luonto- ja ympäristökäsitteiden käyttökelpoisuus poliittisen pelin välineinä on tunnustettu. Tämä saa puolestaan aikaan sen, että kyseiset käsitteet irtoavat niin sanotuista asiakysymyksistä ja muuttuvat poliittisiksi käsitteiksi, joita voidaan käyttää monissa erilaisissa yhteyksissä. Tässä mielessä tutkittaessa luonnon arvoa poliittisessa puheessa, luonnon arvosta kertovat vain yksittäiset eri toimijoiden luonnolle antamat määritelmät.

Käsittelin työssäni ympäristöongelmien nousua poliittisiksi kysymyksiksi myös Ulrich Beckin, Maarten Hajerin ja John Hanniganin teorioiden avulla. Näiden teoreetikoiden kautta määrittelin työni keskeisiä käsitteitä ja avasin näiden käsitteiden taustalla käytyjä laajempia teoreettisia keskusteluja. Käsittelin ympäristökysymysten nousemisen taustalla olevaa yhteiskunnallista muutosta edellä mainittujen teoreetikoiden lisäksi myös Ronald Inglehartin ”hiljaisen vallankumouksen” käsitteen kautta. Tutkimuskysymysteni kannalta kyseiset teoreetikot olivat käyttökelpoisia vastaamaan kysymyksiin ympäristön politisoitumisesta, ympäristöongelmien muodostumisesta ja noususta poliittisen keskustelun kenttään. Kuitenkin selittäessään poliittista osallistumista Inglehartilla tuntui olevan jossain määrin yksinkertaistettu tapa tulkita ihmisten poliittisen osallistumisen kasvaminen taloudellisen hyvinvoinnin nousun kautta. Mielestäni ympäristökysymyksen nousua poliittisten kysymysten keskiöön voi tarkastella muidenkin, kuin pelkästään taloudellisten muutosten näkökulmasta.

Beck, Hajer ja Hannigan kuvasivat ympäristöongelmien nousua poliittisen keskustelun kentälle riskien muodostumisen ja niiden politisoitumisen kautta. Kuitenkin politiikan analyysin kannalta heidän ajatuksensa ympäristöongelmien ja riskien noususta sekä

riskiyhteiskunnasta riskien synnyttämisen takana on tietystä näkökulmasta hankala. Beck kuvaa riskien määrittymisen sosiaalisesti prosessiksi kuten Hajer ja Hannigankin. Hajer ja Hannigan korostavat kuitenkin enemmän prosesseja, jotka ovat tiettyjen kiistojen takana, sekä kiistoihin osallistuvien toimijoiden toimintamekaniikkaa. Kyseisen näkökulman tekee ongelmalliseksi sen tapa kuvata yhteiskuntaa toimijana ja omien kriisiensä ja uhkiensa synnyttäjänä. Vaikka riskien syntymiseen vaikuttavat yhteiskunnalliset laajat kehityslinjat, ei se tarkoita riskien syntymistä ”tyhjästä”. Yhteiskunnallisten muutosten voidaan nähdä tuovan ongelmat uusilla tavoilla esille. Tästä näkökulmasta ongelmat ovat erilaisten toimijoiden ja toimijoiden esittämien lähtökohtien kautta politisoitavissa. Näin ollen esimerkiksi kiistanalaisen ilmastonmuutoksikysymyksen voidaan sanoa paitsi syntyneen, myös tietyssä mielessä olevan yhteiskunnallisesti synnytetty.

Konstruktivistisen näkemyksen riskien muodostumisesta voidaan nähdä viittaavan myös siihen, että muutokset ympäristössä alkavat muodostua ongelmiksi vasta sitten, kun ne rakentuvat ongelmiksi yhteiskunnassa. Ovatko riskit sitten Beckin mukaan konstruoituja vai todellisia? Hänen riskiyhteiskuntateoriassaan ympäristöongelmien voidaan nähdä yhteiskunnan refleksiivisyyden ansioista kulkevan eräänlaisen läpitieteellistymisen kautta, joka saa ihmiset epäilemään tieteen keinoja hallita riskejä. Tieteellisen kentän ulkopuolinen yleisö kykenee nyt määrittelemään riskejä eli haastamaan tieteellisen tiedon tuottamat faktat. Tarkoittaako tämä sitä, että ihminen voi muokata yhteiskuntaa ja ympäristöä paremmin toisiinsa sopiviksi nostamalla esiin epäluulon tieteellistä tietoa kohtaan?

Tieteen roolin voidaan nähdä Beckin teoriassa mahdollistavan ja sulkevan toimintaa. Konstruktivistista ympäristöriskien muotoutumisen teoriaa voidaan kritisoida siitä, että se jossain määrin sulkee luonnontieteellisesti syntyneet ympäristöongelmat pois ja ne nousevat yhteiskunnallisiksi ongelmiksi vasta sitten, kun ne sellaisiksi nostetaan. Ympäristöhallinnon kannalta asia voi näyttäytyä ongelmalliselta siinä mielessä, että käsitetaisteluiden myötä saatetaan menettää mahdollisuus tehokkaalle ympäristöpolitiikalle.

Bruno Latourin tutkimuksessa esiin nostettu teoria ei-inhimillisen sekoittumisesta käsityksiimme maailmasta avaa uuden ulottuvuuden konstruktivistiseen teoriaan

ympäristöongelmien muodostumisesta. Latour korostaa sosiaalista *verkostona*, jossa ei-inhimillinen osaltaan määrittää verkoston suhteita. Konstruktivistisessa ympäristöongelmien muodostumisen teoriassa sosiaalinen on Latourin mukaan näin ollen myös ei-inhimillisen osallistumista ongelman muodostamiseen. Esittäessään teorian ei-inhimillisen osallisuudesta, Latour onnistuu myös tietyssä mielessä vastaamaan tutkimuksessa esitettyyn kysymykseen siitä, mitä luonto on. Hänen mukaansa luonto, kulttuuri ja maailma eivät ole riippumattomia erilaisista käytännöistä. Luonnon olemuksen voitaisiinkin nähdä ilmenevän meille jatkuvasti erilaisissa vuorovaikutuksellisissa prosesseissa ei-inhimillisen ja inhimillisen välisessä maastossa.

Konstruktivistinen lähestymistapa riskien ja ympäristöongelmien muotoutumiseen ei kuitenkaan ollut ainoa yritykseni vastata tutkimuskysymykseeni ympäristö- ja luontokäsitteistä ydinvoimakiistassa. Konstruktivistisella lähestymistavalla on mahdollista selittää onnistuneesti, miksi ympäristöongelmat ovat nykyään poliittisen kamppailun keskiössä ja miten ne sinne ovat nousseet. Lähestymistapa osoittautuu kuitenkin problemaattiseksi kun kysytään, mitä poliittisella kamppailulla ympäristökiistoissa tarkoitetaan. Konstruktivistisella lähestymistavalla on mahdollista tehdä ymmärrettävämmäksi luvussa 5.4 kuvaamaani niin sanottua ympäristön ensimmäisen politisoitumisen kautta, mutta se jää vanhanaikaiseksi, kun sillä koetetaan selittää ympäristö- ja luontokäsitteitä poliittisinä käsitteinä ympäristöön liittyvissä kamppailuissa. Konstruktivismi selittää ympäristöongelmien sosiaalisen muotoutumisen, jonka perusteella eri määritelmistä tulee toistensa kanssa kilpailevia, mutta jää puutteelliseksi, kun sillä koetetaan selittää varsinaista poliittista kamppailua ja sen toiminnan luonnetta.

Teoretisoimassani ympäristön politisoitumisen toisessa vaiheessa ympäristö- ja luontoteemat esiintyvät samanaikaisesti sekä ongelmina että kamppailun välineinä. Tätä oletustani tukevat aineistostani tekemät havainnot ympäristön käsitteen linkittymisestä erilaisista tarkoituspohjista ja taustoista nousevien perusteluiden yhteyteen. Ympäristöargumenttia aineistossani käytettiin esimerkiksi sekä ydinvoiman puoltamisen keinona liittämällä ympäristöystävällisyys ydinvoiman positiiviseksi ominaisuudeksi (luku 6.5) että ydinvoiman vastustamiseen nostamalla esiin ydinvoiman haittavaikutukset lähialueiden asukkaille

tärkeiden ympäristöjen ehtojen vahingoittumisena (luku 6.4). Ympäristön käsite ei siis enää liittynyt vain tiettyjen asiakysymysten ajamiseen, vaan sitä käytettiin aineistossa monissa erilaisissa yhteyksissä. Ympäristön käsite on näin ollen tietyssä mielessä laajentunut, mutta samalla epämääräistynyt siten, että sitä voidaan käyttää poliittisten kiistojen välineenä.

Max Weberin teoria poliittisesta toiminnasta kamppailuna korostaa ”taitavan poliitikon” mahdollisuutta osallistua poliittiseen peliin ottamatta kantaa eettisiin kysymyksiin. ”Poliitikko” saa toisin sanoen pelata millaisilla panoksilla tahansa, kunhan ne ovat yleisön sisällä uskottavia. Tähän viittaa Weberin näkemys siitä, että viime kädessä uskottavat perustelut voivat oikeuttaa vallankäyttäjän väkivaltaan. Weberin teorian avulla ympäristö- ja luontokäsitteiden käyttö poliittisessa puheessa ja kiistoissa tulee ymmärrettäväksi. Politisoituneina käsitteinä ne ovat ambivalentteja, epämääräisiä, tilanteensa perusteella muotonsa saavia käsitteitä. Niille on mahdotonta antaa lopullista ja pysyvää määrittelyä, toisin kuin esimerkiksi Haila ja Lähde omassa teoriassaan koettavat jossain määrin tehdä. Tässä mielessä Weberin teoria menee pidemmälle kuin konstruktivistinen selitystapa. Ympäristöargumentit määräytyvät tietyissä tilanteissa juuri sen mukaisiksi, millaisia arvostuksia, merkityksiä ja sisältöjä eri toimijat niihin sitovat. Tällöin ne saadaan viittaamaan eri asiasisältöihin ja ne ilmenevät käsitteellisellä tasolla monimerkityksellisinä.

Politiikan sitominen Weberin teoriassa esiin nostettuun väkivallan mahdollisuuteen korostaa poliittisen toiminnan vapautta eettisyydestä. Vaikka Weber toivoi poliittisiin kysymyksiin sidottavan arvokysymyksiä, on poliittisen pelin pelaaja kuitenkin vapautettu etiikasta, kunhan argumentaatio on vain yleisön kannalta legitiimiä. Tässä mielessä ympäristö- ja luontokäsitteitä koskevat Weberin teorian kautta tulkittuna samat ”säännöt” kuin muutakin poliittista kamppailua. Kuitenkin aineiston perusteella näyttäisi siltä, että eettiset kysymykset palaavat poliittiselle pelikentälle ydinvoima-argumentaatioissa. Etiikan voidaan nähdä pelaavan suurta roolia ydinvoimasta annetuissa lausunnoissa. Puoltavissa lausunnoissa ydinvoimatuotannon avulla saatava edullinen sähkö näyttäytyy eettisesti oikeudenmukaisena yhteiskunnan vähäosaisimmille (luku 6.3). Eettisyyttä käytetään myös ydinvoimaa vastustavissa lausunnoissa korostettaessa ydinvoiman vaarallisuutta ja riskin seurauksia tulevia sukupolvia kohden (luvut 6.2 ja 6.4).

Vaikuttaakin, että vastoin Weberin antamaa ohjeistusta ”taitavasta politiikosta”, ydinvoimapolitiittista peliä pelataan myös syyllisiä etsimällä. Eettisyyttä käytetään lausunnoissa oikeassa olemisen välineenä. Liittämällä eettiset kysymykset ydinvoima-argumentaatioon, toimijat tulevat määritelleeksi ne tahot, jotka tulevat rikkoneeksi eettisten kysymysten esittäjien muodostaman todellisuuskuvan sisällä vallitsevia sääntöjä. Nämä ”sääntöjen rikkojat” estävät tietynlaisen eettisyyden toteutumisen, mikä lausuntojen tasolla likaa heidän maineensa. Eettisten kysymysten esittämistä käytetään strategisena keinona ydinvoiman lisärakentamisesta argumentoidessa.

Ympäristöstä ja luonnosta käytävässä argumentaatiossa on näin ollen kyse siitä, mikä toimija omaa parhaimmat poliittiset taidot argumenttien rakentamiseen ja argumenteilla politikointiin. Tässä mielessä argumentaatio muuttuu kilpailuksi, jossa vain vahvimmat pärjäävät. Kilpailu viittaa myös pelin metaforaan, jota olen työni edetessä useaan otteeseen käyttänyt. Kyseisen metaforan voidaan nähdä liittyvän toimintaan, jonka lopputuloksena on yksi tai vain hyvin harva ”voittaja”. En kuitenkaan pyri korostamaan, että poliittinen peli jossain mielessä loppuisi sen jälkeen kun esimerkiksi poliittiset päätökset tehdään. Poliittinen peli pelataan puheen ja keskustelun erilaisissa sfäreissä ja se tarkoittaa sitä, että poliittiset päätökset eivät lopeta keskustelun tasolla pelattavia pelejä. Tutkimuksen kannalta on kuitenkin mielekästä tehdä jonkinlaisia rajanvetoja kyseisen ydinvoimapolitiittisen keskustelun suhteen. Ydinvoimasta voidaan yhä keskustella, ja keskustellaan, vaikka kaksi ydinvoimalaitosta sai valtioneuvostolta myönteisen periaatepäätöksen. Tästä näkökulmasta tulevaisuudessa olisi mahdollista tutkia, millä tavalla keskustelu ydinvoimasta muuttuu periaatepäätösten jälkeen suhteessa päätöstä edeltäneeseen keskusteluun.

7.2 Tutkimusaineiston käsittelyn kautta esiin nousseet huomiot

Poliittinen kiista Teollisuuden Voiman periaatepäätöshakemuksesta ja ydinvoiman lisärakentamisesta Suomeen kietoutui lausuntojen perusteella vahvasti riskin, sähkön yhteiskunnallisen välttämättömyyden, ympäristökiistojen ja luonnon arvon määrittämisen ympärille. Määrittelyt ja kiistanalaisuutta ilmentävät temaattiset kokonaisuudet nousivat

aineistosta esiin aihepiireinä, joiden sisällä tai niiden kautta ydinvoimasta käyty kiista ja kamppailu näyttivät selkeimmin ilmenevän. Rakensin työni analyysiluvun valitsemalla analyysissä käsitellyt kokonaisuudet siten, että niiden erottaminen toisistaan ja esiin nostaminen auttavat havainnollistamaan käydyn ydinvoimakiistan luonnetta.

Analyysiosassa etsin ja nostin esiin sekä ydinvoimakiistaan että ympäristön käyttöön liittyviä esimerkkejä. Etenkin lähiympäristön legitimitteetikysymykset (luku 6.4) liittyivät vahvasti ympäristön ja luonnon arvottamiseen. Toisin sanoen kysymykset ihmisten tai ihmisryhmien elinehdoista ja -resursseista liittyivät keskusteluun luonnon ja ympäristön merkityksestä ja arvoista lähiasukkaille. Toisekseen luonto- ja ympäristöteema nousi vahvasti esiin myös Natura-alueisiin ja niiden luontoarvoihin liittyvän keskustelun yhteydessä (luku 6.6). Myös globaali tasa-arvo ja vastuu linkitettiin ympäristöteemaan sekä ydinvoimaa puolustavien että sitä vastustavien lausunnonantajien argumenteissa.

Onnistuin analyysilukuun valitsemieni kokonaisuuksien avulla vastaamaan tutkimuskysymyksiini, sillä ne ilmensivät ydinvoimasta käytävää kamppailua, jossa ympäristön käsitettä käytettiin argumenttien tehokeinona. Poliittinen jännittyneisyys sellaisen asiakokonaisuuden ympärille, joka ei kaikkien toimijoiden mielestä ole ensisijaisesti ympäristöön liittyvä, korosti eri lähtökohdista esiin nousevia ympäristökäsitteitä. Tässä mielessä poliittisesti jännittynyt ajankohtainen ydinvoiman lisärakentamisen ympärille kietoutunut kiista oli käyttökelpoinen aineisto politisoituneen ympäristön käsitteen tutkimiseen.

Kuten tutkimukseni johdannossa jo mainitsin, työni tarkoitus on olla esimerkkitapaus poliittisen toiminnan erityislaadusta tapauksena, jossa ympäristö- ja luontokäsitteet ovat asettuneet poliittisen pelin näkökulmasta keskeiseen asemaan. Toisekseen työni johdannossa otin esiin retorisen tilanteen idean, joka pyrkii katsomaan tekstejä kokonaisuutena ja ottamaan huomioon varsinaisen poliittisen tilanteen koko kontekstin. Teollisuuden Voima Oy:n periaatepäätöksen lausuntokierroksen lausuntojen kautta käydyn ydinvoimakiistan perusteella väitän, että ympäristön ja luonnon käsitteet liukuvat lausunnoissa toimijoiden tarkoituksien mukaisesti sekä argumenttien eksplisiittisenä motiivina että argumenttien perusteluun

liittyvänä implisiittisenä keinona. Ympäristön käsitteen esiintuominen erilaisia retorisia tapoja käyttäen, antoi olettaa käsitteen olevan tietyissä mielessä ambivalentti. Nähdäkseni nimenomaan tietynlaisen ambivalenssin kautta politisoituneeseen ympäristön käsitteeseen linkittyy ulottuvuus, joka pystytään eri yhteyksissä kääntämään erilaisten toimijoiden hyödyksi.

Aineiston kautta nähdään, miten ydinvoiman puoltajat koettavat usean eri teeman kautta depolitisoida ydinvoimakiistaa. Ydinvoiman depolitisointi voidaan kuitenkin yhä nähdä poliittisena tekona, jossa vastapuoli koettaa kiinnittää keskustelun eri aihepiireihin. Ydinvoiman puoltajille ydinvoima-asian luonne poliittisena kiistana näyttää ongelmalliselta. Kiistanalaisuuden myöntäminen vaikuttaa johtavan tiettyjen ydinvoimaa vastustavien tahojen argumenttien hyväksymiseen, joka puolestaan saattaisi avata keskustelun vastustajien määrittelemistä teemoista. Mielestäni näyttää siltä, että ydinvoimapäätös halutaan viedä tietyn ennalta määritellyn agendan mukaisesti päätökseen, joten poliittisen keskustelun väistäminen on tehokkain keino tietyn lopputuloksen saavuttamiseksi. Poliittinen kiista ydinvoiman puoltajien kannalta näyttää haitalliselta, aikaa vievältä ja epämiellyttäviin tuloksiin johtavalta toiminnalta. Ydinvoimapoliittinen päätöksenteko redusoituu tiettyihin siitä päättäviin instituutioihin, jotka tekevät sitä koskevat ”poliittiset” ratkaisut. Voidaankin kysyä, mikä tällöin on julkisen keskustelun arvo ydinvoimaan liittyvässä päätöksenteossa, jos politiikkaa pyritään ministeriöiden tasolla suurissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä väistelemään.

Ydinvoimapoliittisessa päätöksenteossa ei erilaisten toimijoiden moninaisuuden vuoksi ole mahdollista saavuttaa täysin kaikkia osapuolia tyydyttävää ratkaisua. Kuitenkin, vaikka tavoitteena ei olisikaan täydellisen konsensuksen aikaansaaminen, jonkinlainen vaatimus osallistumisasteen lisäämisestä ydinvoimalaitoksen rakentamispäätöksessä on tietyissä lausunnoissa nähtävissä. Ympäristöargumenttien kahtalainen merkitys näkyi etenkin lähiympäristöön liittyvissä lausuntokierroksen lausunnoissa. Ympäristöä käytettiin samassa lausunnossa sekä lausunnonantajien oman lähiympäristön ongelmien esiintuomiseen että julkiseen keskusteluun osallistumisen välineenä. Ympäristöargumentti tuodaan näissä lausunnoissa esiin ydinvoimaan tai ydinvoimalaitoksen rakentamiseen tai käyttöön liittyvien negatiivisten sivuvaikutusten yhteydessä. Kuitenkin, tulkintani mukaan näissä lausunnoissa

olevien argumenttien yleisö olivat samanaikaisesti myös paikalliset asukkaat itse. Ympäristöargumentti ei tässä mielessä olekaan tarkoitettu ainoastaan Teollisuuden Voima Oy:n periaatepäätöksen lausunnoksi, vaan se toimii samanaikaisesti eräänlaisena julkisena vaatimuksena saada osallistua omaa aluetta koskevaan päätöksentekoon. Ympäristön käsite argumentatiivisena keinona toimii saman toimijan eri tarkoituksien ajamisen yhteydessä, mikä korostaa ympäristön käsitteen tietyssä mielessä liukuvaa ja epämääräistä määritelmää.

Ympäristöjärjestöjen roolista periaatepäätöksen lausuntokierroksella voidaan esittää muutamia tärkeitä huomioita. Ulrich Beckin mukaan ympäristöjärjestöt ovat yhteiskunnallisesti avainasemassa tiettyjen ympäristöongelmien ja -riskien politisoimisessa ja määrittelyssä. Poliittisen analyysin kannalta ympäristöjärjestöt voidaan nähdä merkittävänä poliittisina toimijoina, joilla on mahdollisuus vaikuttaa asioiden määrittelyihin ja sen kautta yleisesti tapahtumien kulkuun, joiden seurauksena tiettyjä tulkintatapoja on mahdollista avata tai sulkea pois. Tulkintani mukaan ympäristöargumentti linkittyi etenkin ympäristö- ja kansalaisjärjestöjen argumentaatioon.

Vaikuttaakin siltä, että valtiotason toimijoilla on käytettävissä niin paljon faktatietoja esimerkiksi ydinvoiman hyödyistä eri yhteiskunnan sektoreille, että he eivät tietyssä mielessä enää tarvitse ympäristöargumenttia lausuntojensa perusteluun. Onko kamppailu ydinvoimasta tässä mielessä vääristynyt, jos ydinvoimaa puoltavalla osapuolella on käytettävissään paljon enemmän informaatiota yhteiskunnasta kuin ydinvoiman vastustajilla? Mielenkiintoinen tutkimuskohde tästä näkökulmasta voisikin olla eri tiedon lajien merkitys ydinvoimapoliittiseen päätöksentekoon.

Lausuntokierroksen lausunnoissa ydinvoimaa vastustavat ympäristöjärjestöt nostivat tehokkaasti esiin riskejä ja uhkia määrittelemällä niille erilaisen aika-avaruus -ulottuvuuden kuin ydinvoimaa puoltavilla tahoilla. Tällöin ydinvoimaa puoltavat ja vastustavat tahot puhuivat ydinvoimakiistassa riskistä eri määritelmillä, mikä antoi lausunnon tasolla kuvan siitä, että kumpikaan ei ota osaa toisen määrittelemään keskusteluun, vaan osapuolet puhuvat ”toistensa ohi”. Jos keskityttäisiin ainoastaan kapeaan ongelmanratkaisun näkökulmaan, ilmiö saattaisi vaikuttaa vahingolliselta ydinvoimasta käytävän keskustelun suhteen.

Ongelmanratkaisun näkökulmasta näyttäisi siltä, että ympäristöjärjestöt eivät koeta kritisoida ydinvoimaan liittyviä asioita, joihin heillä olisi mahdollisuus vaikuttaa.

Näen kuitenkin, että kyseiset taustalla olevat argumentatiiviset valinnat on tehty tiettyjä tulevaisuutta koskevia rajanvetoja ajatellen. Näissä lausunnoissa riski määriteltiin esimerkiksi abstraktiksi, uhkaavaksi vaaraksi, joka tuottaa sellaisenaan ongelmia (esimerkiksi radioaktiivinen säteily), jolta yhteiskunnalla ei ole resursseja suojautua. Riski määritellään niin laajaksi ja vaaralliseksi, että sen kanssa olisi mahdotonta elää. Tällöin keskustelua ydinvoiman käyttökelpoisuudesta energian tuotannon muotona täytyy yhä jatkaa.

Ydinvoimaa uhkaavan riskin voidaan nähdä olevan aktuaalinen ainoastaan konkreettisissa tapauksissa. Jos ydinvoimariskistä halutaan käydä jatkuvaa keskustelua, sitä on pidettävä yllä tietynlaisten määrittelyiden ja puheen tasolla. Tästä näkökulmasta ympäristöjärjestöjen ”ohi puhuminen” näyttäytyy strategisena poliittisena siirtona, joka pyrkii säilyttämään itse määritellyt lähtökohdat keskustelulle. Ympäristöjärjestöjen voidaan nähdä haastavan ydinvoimasta vallalla olevan diskurssin pyrkimällä määrittelemään uudelleen ydinvoimakeskustelussa käytettäviä käsitteitä. Tässä mielessä, kuten analyysiluvussa jo todettiin, järjestöt pyrkivät määrittelemään poliittiselle agendalle nousevien asioiden muotoa.

Riskipuheen ylläpitäminen voidaan nähdä myös retoriseksi siirroksi. Se pyrkii ylläpitämään riskin määritelmää myös ydinvoimapoliittisen päätöksen jälkeen. Tällöin ydinvoiman riski näyttää edelleen uhkaavalta ja ratkaisemattomalta ongelmalta, johon voidaan myöhemmissä tilanteissa vedota. Vaikuttaakin siltä, että ympäristöjärjestöt eivät pyri sulkemaan tulevaisuudessa ydinvoimasta käytävää keskustelua. Järjestöjen voidaan nyt nähdä politisoivan tiettyjä teemoja, esimerkiksi epämääräisen riskin käsitteen, joiden avulla on tulevaisuudessa mahdollista politikoida. Tässä mielessä riskin määritelmälle on avattu uusi aikapelitila, johon on myöhemmin mahdollista palata.

Eriolaisten riskin määritelmien kautta voidaan sanoa, että ydinvoimapoliittisen keskustelun eri näkökulmien esiintuminen näyttää ongelmalliselta eri toimijapositiona käsin. Tietyille ydinvoimaa puoltaville tahoille ydinvoimakeskustelun esiintuminen poliittisen kamppailun

näkökulmasta näyttäytyy eräänlaisena välttämättömyytenä, likaisena pelinä, jonka sattumanvaraisuus näyttää vaarantavan (byrokraattisen) päätöksenteon ydinvoima-asiassa. Eräs mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisikin, että missä määrin ”demokraattinen” päätöksenteko ydinvoiman periaatepäätösprosessilla on byrokraattisen koneiston vallassa, toisin sanoen, missä ovat todelliset vaikuttamisen paikat ja millä tavoin niitä erilaisissa tilanteissa on mahdollista hyödyntää.

Toisaalta taas etenkin lähiasukkaiden ja ympäristöjärjestöjen lausuntojen kautta tietty kiistanalaisuus näyttäytyy mahdollisuutena tuoda esiin erilaisia toiveita ja tahtoja. Tässä mielessä kiistanalaisuuden esiintuominen ja korostaminen antaa keinon osallistua sekä periaatepäätöksen tekemiseen, että laajempiin yhteiskunnallisiin keskusteluihin, kuten esimerkiksi paikallisasukkaiden osallistumisasteen lisäämiseen heidän alueitaan koskevassa päätöksenteossa. Tärkeää on tässä yhteydessä korostaa, että myös jotkut ydinvoimaa puoltavat tahot ilmaisevat ympäristökysymyksen kautta toiveensa osallistua poliittiseen päätöksentekoon. Kyseisestä näkökulmasta alkuperäinen aineistoni rajaus puolesta ja vastaan -akselille ei olisi siis ollut välttämätön. Näen sen kuitenkin olleen tarpeellinen siinä mielessä, että rajauksen kautta huomasin esimerkiksi ympäristön käsitteen ja ympäristökysymyksen ilmenemisen sekä puolesta että vastaan -tahojen lausunnoissa, mikä vahvisti väittämää ympäristökäsitteen uudenaikaisesta luonteesta poliittisten kiistojen välineenä.

7.3 Uusia avauksia ympäristöpoliittiseen teoriaan?

Olenaisinta aineistoni analyysin kautta oli havaita ympäristön käsitteen erityinen rooli poliittisena käsitteenä. Ympäristön käsitettä käytetään eri argumenttien ja perusteluiden tukena, joko argumenteissa varsinaisena päämääränä tai jonkin toisen asian ajamiseen käytettynä välineenä. Ympäristö-teema puetaan ydinvoimakeskustelussa esimerkiksi puheeksi uhkaavasta ympäristöriskistä samanaikaisesti, kun toisesta näkökulmasta ympäristöriski koetetaan sulkea pois poliittisen keskustelun kentältä. Ympäristö liitetään myös implisiittisesti esimerkiksi kestävän kehityksen käsitteen tueksi perusteltaessa ydinvoiman rakentamiseen liittyviä ympäristöystävällisyyden ja ympäristönsuojelun hyötyjä. Tämän huomion perusteella vaikuttaa siltä, että ympäristön käsitettä käytettiin argumenteissa eräänlaisena viimeisenä

sanana, joka ei enää vaadi taakseen muita perusteluita. Tässä mielessä ympäristön käsite näyttää samankaltaiselta ”jumal-termiltä” kuin Kenneth Burken (1969, 113) mukaan esimerkiksi ”raha”. Termi toimii eräänlaisena viimeisenä perusteluna asioille, mikä sulkee vastaväitökset argumentin sisältä. Jos halutaan näin ollen kyseenalaistaa jonkin ympäristöargumentin määritelmä, joudutaan eräässä mielessä avaamaan täysin uusi keskustelu. Toisin sanoen olisi politisoitava uusi ulottuvuus, jotta ympäristön käsitteelle olisi mahdollista antaa uusi määritelmä, jonka pohjalta keskustelua olisi mahdollista jatkaa.

Ydinvoima-aineiston käsittelyn kautta esiinnoussut havainto politisoituneen ympäristön käsitteen käytöstä kertoo siitä, että ympäristö käsitteenä on noussut politiikan tekemisessä merkittävään asemaan. Poliittikka ei tässä mielessä ole enää uskottavaa ilman ympäristöargumenttia. Jos ympäristö määrittää näin ollen merkittävästi poliittisten kysymysten kenttää, olisi ensisijaisen tärkeää, että myös poliittinen teoria kykenisi ymmärtämään ja selittämään ympäristön käsitteen poliittista luonnetta. Vaikuttaa siltä, että ympäristöstä nouseva *poliittinen teoria*, joka kuvaisi ympäristön käsitteen uudenlaista luonnetta poliittisen pelin keskiössä, tuntuu keskittyvän toistaiseksi vain esimerkiksi ympäristöongelmien ja -riskien yhteiskunnalliseen tunnistamiseen.

Jos kuitenkin ajatellaan, että ympäristön käsite tällä hetkellä elää esittämäni niin sanottua ympäristön politisoitumisen toista kautta, missä ympäristö- ja luontokäsitteet ovat jo tunnustettu käyttökelpoisiksi poliittisen pelin välineiksi, eivät nykyiset ympäristön poliittisuutta käsittelevät teoriat onnistu enää selittämään ympäristön käsitteen uudenlaista roolia poliittisessa pelissä. Näin ollen politiikan tutkimuksen kannalta olisi tärkeää, että ympäristön käsitettä tutkittaisiin sellaisen analyttisen lähestymistavan kautta, joka tarkastelisi ympäristöargumenttia poliittisen pelin välineenä. Kamppailu-ulottuvuuden esiintuominen ympäristöretoriikkaa koskevissa analyyseissä kuvaisi politisoituneen ympäristön käsitteen ambivalenttia luonnetta, joka tekisi myös ymmärrettäväksi käsitteen käyttötavan muuttumisen poliittisen toiminnan tuloksena.

Ympäristön politisoitumista tulisi mielestäni tutkia myös erilaisissa, esimerkiksi kulttuurillisissa konteksteissa. Nouseeko ympäristö poliittiseksi aina samalla tavoin, ensin

tunnistamisen kautta ja sitten poliittisen pelin välineenä, vai estävätkö esimerkiksi jotkut poliittis-hallinnolliset rakenteet joissakin konteksteissa ympäristön politisoitumisen? Mielenkiintoista olisi näin ollen kysyä, mikä on kulttuurien ja valtiorakenteiden suhde ympäristön politisoitumisen erilaisiin muotoihin.

LÄHTEET

Aineistolähteet:

Kaikki aineistossa käytetyt lausunnot ovat luettavissa työ- ja elinkeinoministeriön internet-sivuilla osoitteessa: <URL: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2896>>

Liite 1 (a, b, c, d): *Rauman kaupungin lausunto*. [viitattu 28.9.2010].

Saatavilla www-muodossa:

<URL:http://www.tem.fi/files/20794/Rauman_kaupungin_lausunto_O4_13.11.2008.pdf>

Liite 2 (a, b, c): *Eurajoen kunnan lausunto*. [viitattu 30.9.2010].

Saatavilla www-muodossa:

<URL:[http://www.tem.fi/files/21274/Eurajoen_kunnan_lausunto_\(O4\)_15.12.2008.pdf](http://www.tem.fi/files/21274/Eurajoen_kunnan_lausunto_(O4)_15.12.2008.pdf)>

Liite 3: *Säteilyturvakeskuksen lausunto*. [viitattu 30.9.2010].

Saatavilla www-muodossa:

<URL:http://www.tem.fi/files/23210/Sateilyturvakeskuksen_lausunto.pdf>

Liite 4: *Nakkilan kunnan lausunto*. [viitattu 4.10.2010].

Saatavilla www-muodossa:

<URL:http://www.tem.fi/files/20793/Nakkilan_kunnan_lausunto_O4_12.11.2008.pdf>

Liite 5: *World Wide Fund (WWF) lausunto*. [viitattu 4.10.2010].

Saatavilla www-muodossa:

<URL:[http://www.tem.fi/files/20669/WWF_lausunto_\(O4\)_12.11.2008.pdf](http://www.tem.fi/files/20669/WWF_lausunto_(O4)_12.11.2008.pdf)>

Liite 6: *Greenpeacen lausunto*. [viitattu 5.10.2010].

Saatavilla www-muodossa:

<URL:[http://www.tem.fi/files/20785/Greenpeacen_lausunto_\(O4\)_14.11.2008.pdf](http://www.tem.fi/files/20785/Greenpeacen_lausunto_(O4)_14.11.2008.pdf)>

Liite 7: *Lappilaiset Uraanivoimaa Vastaan –kansanliike*. [viitattu 5.10.2010].

Saatavilla www-muodossa:

<URL:http://www.tem.fi/files/21207/008_T._Lappilaiset_Uraanivoimaa_Vastaan....pdf>

Liite 8: *Sosiaali- ja terveystieteiden lausunto*. [viitattu 8.10.2010].

Saatavilla www-muodossa: <URL:[http://www.tem.fi/files/21272/Sosiaali- ja_terveysministerio_lausunto_\(OL4\)_27.11.2008.pdf](http://www.tem.fi/files/21272/Sosiaali- ja_terveysministerio_lausunto_(OL4)_27.11.2008.pdf)>

Liite 9: *Valtiovarainministeriön lausunto*. [viitattu 8.10.2010].

Saatavilla www-muodossa:

<URL:[http://www.tem.fi/files/21273/Valtiovarainministerion_lausunto_\(OL4\)_5.12.2008.pdf](http://www.tem.fi/files/21273/Valtiovarainministerion_lausunto_(OL4)_5.12.2008.pdf)>

Liite 10: *Sorkan vesialueen mökkiläisten puolesta*. [viitattu 11.10.2010].

Saatavilla www-muodossa:

<URL:[http://www.tem.fi/files/20666/004_Mielipiteen_ja_toimenpiteiden..._\(O4\)_7.11.2008.pdf](http://www.tem.fi/files/20666/004_Mielipiteen_ja_toimenpiteiden..._(O4)_7.11.2008.pdf)>

Liite 11: *Ålands Natur och Miljö rf*. [viitattu 11.10.2010].

Saatavilla www-muodossa:

<URL:[http://www.tem.fi/files/20673/Alands_Natur_och_Miljo_r.f._lausunto_\(O4\)_12.11.2008.pdf](http://www.tem.fi/files/20673/Alands_Natur_och_Miljo_r.f._lausunto_(O4)_12.11.2008.pdf)>

Liite 12: *Ålands landskapsregerin*. [viitattu 11.10.2010].

Saatavilla www-muodossa:

<URL:http://www.tem.fi/files/20882/Alands_landskapsregering_lausunto_18.11.2008_O4.pdf>

Liite 13 (a, b): *Ympäristöministeriön lausunto*. [viitattu 20.10.2010].

Saatavilla www-muodossa:

<URL:http://www.tem.fi/files/23928/Ymparistoministerion_lausunto_26.6.2009_OL4PAPlaus_lopul.pdf>

Tutkimuskirjallisuus:

Ahonen, Sanna (1997). *Mitä on suojeltu, kun on suojeltu luontoa: käsitehistoriallinen tarkastelu suomalaisesta luonnonsuojelusta välillä 1880-1983*. Pro-gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto, limnologian ja ympäristönsuojelun laitos. Helsinki.

Almusa, Pietari (2006). Arvofilosofia ja ympäristön moraalinen merkitys. *Niin & Näin*, 3/2006. Eurooppalaisen filosofian seura. Tampere, 93-99.

Beck, Ulrich (1992). *Risk Society. Towards a new modernity*. Ritter, Mark (käänt.). Sage. Lontoo.

Beck, Ulrich (1997). *The reinvention of the politics. Rethinking modernity in the global social order*. Polity Press. Cambridge.

Beck, Ulrich, Giddens, Anthony & Lash, Scott (1995). *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Lehto, Leevi (suom.). Vastapaino. Tampere.

Burke, Kenneth (1969). *A grammar of motives*. University of California Press. Lontoo.

Claramunt, Alberto (2007). *Ydinvoiman tie ystäväksi: diskursiivinen analyysi ydinvoimaa puolustavista argumenteista ja niiden eroista 1989-1992 ja 1997-2001*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, politiikan tutkimuksen laitos. Tampere.

Dean, Mitchell (1999). *Governmentality: power and rule in modern society*. Sage. Lontoo.

Dryzek, John S. (1997). *Politics of the earth. Environmental discourses*. Oxford University Press. New York.

Eder, Klaus (1996). *The Social Construction of Nature*. Sage. Lontoo.

Elliott, Lorraine (1998). *The global politics of the environment*. New York University Press. New York.

Haila, Yrjö & Levins, Richard (1992). *Ekologian ulottuvuudet*. Vastapaino. Tampere.

Haila, Yrjö & Lähde, Ville (toim.) (2003). Luonnon poliittisuus. Mikä on uutta? Teoksessa *Luonnon politiikka*. Vastapaino. Tampere, 7-36.

Hajer, Maarten (1995). *The politics of environmental discourse: ecological modernization and the policy process*. Clarendon Press. Oxford.

Hakala, Harri & Välimäki, Jari (2003). *Ympäristön tila ja suojele Suomessa*. Gaudeamus. Tampere.

Hannigan, John A (1995). *Environmental sociology*. Routledge. Lontoo.

Hyvärinen, Matti, Kurunmäki, Jussi, Palonen, Kari, Pulkkinen, Tuija & Stenius, Henrik (toim.) (2003). Johdanto. Teoksessa *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Vastapaino. Tampere, 9-17.

Hänninen, Sakari (1996). Puhe on hyvinvoinnista -ja ehdollistamisen retoriikasta. Teoksessa *Pelkkää retoriikkaa*. Palonen & Summa (toim.). Vastapaino. Tampere, 161-174.

Inglehart, Ronald (1977). *The Silent Revolution. Changing values and political styles among western publics*. Princeton University Press. Princeton.

Jaatinen, Pinja (2001). *Ympäristövastuu ja ydinvoima: yritys- ja ympäristöetiikan diskurssianalyttinen tutkimus*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta. Jyväskylä.

Jokinen, Pekka & Järvikoski, Timo (2001). Ympäristösosiologian ja ympäristöpolitiikan perusteita. Teoksessa *Ympäristönsuojelu ja yhteiskunta*. Pietarinen, Jokinen, Järvikoski, Hoffren & Gustafsson (toim.). Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:59. Vammalan kirjapaino Oy. Vammala, 45-98.

Juhila, Kirsi (1993). Miten tarinasta tulee tosi: Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheessa. Teoksessa *Diskurssianalyysin aakkoset*. Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.). Vastapaino. Tampere, 151-188.

Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (toim.) (1998). *Argumentti ja kritiikki: lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. Gaudeamus. Helsinki.

Kerkkänen, Anu (2010). *Ilmastonmuutoksen hallinnan politiikka. Kansainvälisen ilmastokysymyksen haltuunotto Suomessa*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, yhdyskuntatieteiden laitos. Tampereen yliopistopaino Oy -Juvenes Print. Tampere.

Kojo, Matti & Litmanen, Tapio (2009). *The renewal of nuclear power in Finland*. Palgrave Macmillan. Englanti.

Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka (2004). *Ympäristöprotestin neljäs aalto: Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla*. Minerva-kustannus. Jyväskylä.

Konttinen, Esa (1998). Uusien liikkeiden tuleminen subjektiviteetin puolustamisen kulttuuri-ilmastossa. Teoksessa *Uudet ja vanhat liikkeet*. Ilmonen & Siisiäinen (toim.). Vastapaino. Tampere, 187-217.

Kuisma, Juha (2001). *Matka ympäristöyhteiskuntaan*. Tilastokeskus. Helsinki.

Kyllönen, Simo (2010). Ympäristön ja luonnonvarojen käytön legitimizeetti. Teoksessa *Luonnonvarojen hallinnan legitimizeetti*. Rannikko & Määttä (toim.). Vastapaino, Tampere, 19-58.

Laine, Markus & Jokinen, Pekka (2001). Poliitiikan ulottuvuudet. Teoksessa *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka*. Haila & Jokinen (toim.). Vastapaino. Tampere, 47-65.

Lappalainen, Pertti (2002). *Poliittisen tyylin taito*. Vastapaino. Tampere.

Latour, Bruno (1991). *Emme ole koskaan olleet moderneja*. Suikkanen, Risto (suom.). Vastapaino. Tampere.

Latour, Bruno (2004). *Politics of Nature. How to bring the science into democracy*. Harvard University Press. Lontoo.

Latour, Bruno (2005). *Reassembling the Social: An Introduction to actor-network theory*. Oxford University press. New York.

Lindroos, Kia & Palonen, Kari (toim.) (2000). Aika politiikan kohteena. Teoksessa *Poliitiikan aikakirja. Ajan politiikan ja politiikan ajan teoretisointia*. Vastapaino. Tampere, 7-24.

Linkola, Pentti (2004). *Voiko elämä voittaa: ja millä ehdoilla*. Tammi. Helsinki.

Lähde Ville, (2001). Ympäristöfilosofian identiteetistä. *Niin & Näin*, 1/2001. Eurooppalaisen filosofian seura. Tampere, 23-25.

Lähde, Ville (2005). Luonnonkatastrofin luonto. *Niin & Näin*, 1/2005. Eurooppalaisen filosofian seura. Tampere, 31-34.

Maa- ja metsätalousministeriö (2000). *Ilmastopimuksen ja Kioton pöytäkirjan metsien hiilivarastoja ja nieluja käsittelevän työryhmän muistio*. Työryhmämuistio 2000:5. Helsinki.

Macnaghten, Phil & Urry, John (1998). *Contested Natures*. Sage. Lontoo.

Mikkola, Teija (2003). *Muuttuvat arvot ja uusi keskiluokka. Tutkimus arvojen mittaamisesta ja monitasoisuudesta*. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto, sosiologian laitos. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia No. 241, 2003. Yliopistopaino. Helsinki. [viitattu 24.11.2010] Saatavilla myös [www-muodossa: <URL:http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sosio/vk/mikkola/muuttuva.pdf>](http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sosio/vk/mikkola/muuttuva.pdf)

Naess, Arne (1989). *Ecology, community and lifestyle*. Rothenberg, David (käänt. & toim.). Cambridge University Press. Cambridge.

Nurmi, Anna (2010). *Piristysruiske vai surmanisku. Fennovoima Oy:n ydinvoimalan periaatepäätösvaiheen kuulemistilaisuuksien yleisöpuheenvuorojen analyysi*. Sosiologian työraportteja. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto. [viitattu 1.11.2010] Saatavilla myös [www-muodossa: <URL:https://staff.jyu.fi/Members/tlitmane/Fennovoimaraportti%202010/view>](https://staff.jyu.fi/Members/tlitmane/Fennovoimaraportti%202010/view)

Oksanen, Markku & Rauhala-Hayes, Marjo (toim.) (1997). *Ympäristöfilosofia*. Tammer-Paino. Tampere.

O’Riordan, Timothy (1996). Democracy and the sustainability transition. Teoksessa *Democracy and the environment. Problems and prospects*. Lafferty & Meadowcroft (toim.). Edward Elgar Publishing. Englanti, 140-156.

Palonen, Kari (1993). Introduction: from policy and polity to politicking and politization. Teoksessa *Reading The Political. Exploring the margins of politics*. Palonen, & Parvikko (toim.). Tammer-paino. Tampere, 7-16.

Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) (1996). Johdanto: Retorinen käänne? Teoksessa *Pelkkää retoriikkaa*. Vastapaino. Tampere, 7-19.

Pekonen, Kyösti (1989). Max Weber. Teoksessa *Politiikan teorian moderneja klassikkoja*. Kanerva, Jukka (toim.). Gaudeamus. Helsinki, 173-196.

Perelman, Chaïm (1996). *Retoriikan valtakunta*. Lehto, Leevi (suom.). Vastapaino. Tampere.

Pylkkönen, Anne, Litmanen, Tapio & Kojo, Matti (2008). *Uuden ydinkeitaan etsintää. Fennovoiman ydinvoimalahankkeen YVA-ohjelmavaiheen yleisötilaisuudet Kristiinankaupungissa, Ruotsinpyhtäällä, Pyhäjoella ja Simossa*. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Sosiologian työraportteja. Jyväskylän yliopisto. [viitattu 3.11.2010] Saatavilla myös [www-muodossa: <URL:https://staff.jyu.fi/Members/tlitmane/Fennovoiman%20ydinkeidas/view>](http://www.muodossa: <URL:https://staff.jyu.fi/Members/tlitmane/Fennovoiman%20ydinkeidas/view>)

Rorty, Richard (1980). *Philosophy and the mirror of nature*. Princeton University Press, Princeton. Viitattu Hännisen (1996) mukaan.

Rothenberg, David (toim.) (1989). Introduction: Ecosophy T – from intuition to system. Teoksessa Naess, Arne (1989). *Ecology, community and lifestyle*. Cambridge University Press. Cambridge, 1-20.

Saaristo, Kimmo (2000). *Avoin asiantuntijuus: ympäristökysymys ja monimuotoinen ekspertiisi*. Nykykulttuurin tutkimuskeskus. Jyväskylän yliopisto.

Serres, Michel (1994). *Luontosopimus*. Viitanen & Vähämäki (suom.). Vastapaino. Tampere.

Skolimowski, Henryk (1984). *Ekofilosofia*. Nieminen, Taisto (suom.). Kirjayhtymä. Helsinki.

Summa, Hilikka (1996). Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa Palonen & Summa (toim.). *Pelkkää retoriikkaa*. Vastapaino. Tampere, 51-83.

Sänkiaho, Risto & Rantala, Harri (toim.) (1987). *Ydinvoima-argumentaatio: analyysi suomalaisesta ydinvoimakeskustelusta*. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Tampereen yliopisto. Sarja B, 0358-2116; 47. Tampere.

Weber, Max (1968a). *Economy and society: An outline of interpretive sociology. Vol I.* Roth & Wittich (toim.), Fiscoff, Ephtaim (käänt.). University of California Press, Berkeley. California.

Weber, Max (1968b). *Economy and society: An outline of interpretive sociology. Vol III.* Roth & Wittich (toim.) Fiscoff, Ephtaim (käänt.). Bedminster Press Incorporated, New York.

Weber, Max (1972). *The Interpretation of Social Reality.* Eldridge, J. E. T. Nelson (toim.). University Paperbacks, Lontoo.

Weber, Max (1980). *Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki.* Kyntäjä, Timo (suom.). WSOY. Porvoo, Helsinki, Juva.

Weber, Max (1994). *Political Writings.* Lassman & Speirs (toim.). Cambridge University Press. Cambridge.

Weber, Max (2009). *Tiede ja politiikka. Kutsumus ja ammatti.* Hietaniemi, Tapani & Hannula, Risto (suom.). Vastapaino. Tampere.

Vehmas, Jarmo (1995). Suomen energiatalouden ekologinen modernisaatio. Teoksessa *Riskiyhteiskunnan talous. Suomen talouden ekologinen modernisaatio.* Massa & Rahkonen (toim.). Gaudeamus. Helsinki, 161-188.

Vilka, Leena (1991). Miltä tuntuu olla tikankontti? Teoksessa *Näkökulma yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen.* Pakarinen, Vilka, & Luukkanen (toim.). Acta Universitatis Tamperensis ser B vol 37. Tampere, 43-57.

Väyrynen, Kari (2009). Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen tieteenteoreettisia ongelmia ja rajanylityksiä. Teoksessa *Vihreä teoria. Ympäristö yhteiskuntateorioissa.* Massa, Ilmo (toim.). Gaudeamus, Helsinki, 47-77.

Åkerman, Maria (2009). Hybridit ja ympäristön politiikka. Teoksessa *Vihreä teoria. Ympäristö yhteiskuntateorioissa*. Massa, Ilmo (toim.). Gaudeamus, Helsinki, 238-287.

Elektroniset lähteet:

Eduskunta. *Ydinvoiman lisärakentamisen käsittely eduskunnassa*. [viitattu 10.10.2010]. Saatavilla www-muodossa:

<URL:<http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/eduskunta/ajankohtaista/ydinvoima.htx>>

Eduskunta. *Täysistunnon pöytäkirja PTK 77/2010 vp*. [viitattu 26.10.2010]. Saatavilla www-muodossa: <URL:http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_77_2010_p.shtml>

Finlex – Valtion säädöstietopankki. *Ydinenergialaki 11.12.1987/990*. [viitattu 23.22.2009]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870990>>

Finlex- Valtion säädöstietopankki. *Laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä 10.6.1994/468*. [viitattu 23.11.2009]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940468>>

Heino, Jari. *Koijärvi synnytti uudet kansalaisliikkeet*. Julk. 14.5.2006. Turun Sanomat, arkisto. [viitattu 13.10.2009]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.ts.fi/arkisto/haku.aspx?ts=1,0,0,0:0:378476,0>>

Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) (2010). *The Fourth Assessment Report (AR4)*. [viitattu 8.11.2010]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.ipcc.ch/index.htm#>>

International Energy Agency (IEA) (2007). *Key world energy statistics*. [viitattu 24.9.2009]. Saatavilla www-muodossa: <URL:http://www.iea.org/textbase/nppdf/free/2007/key_stats_2007.pdf>

Lähde, Ville (2010). *Ympäristöfilosofia*. Filosofia.fi. [viitattu 22.11.2010]. Saatavilla www-

muodossa: <URL:http://filosofia.fi/node/4980>

Metsähallitus (2010). *Suomen seuraava kansallispuisto on perusteilla Selkämerelle*. [viitattu 2.11.2010]. Saatavilla [www-muodossa: <URL:http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Luonnonsuojelu/Suojelualueet/Kansallispuistot/Selkameritietoa/Sivut/Selkamerellesuunniteltukansallispuisto.aspx>](http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Luonnonsuojelu/Suojelualueet/Kansallispuistot/Selkameritietoa/Sivut/Selkamerellesuunniteltukansallispuisto.aspx)

Palonen, Kari (2003). *Four times of politics: policy, polity, politicking, and politicization*. Julkaisussa: BNET - The CBS Interactive Business Network [online]: Reference Publications. [viitattu 20.4.2009]. Saatavilla [www-muodossa: <URL:http://findarticles.com/p/articles/mi_hb3225/is_2_28/ai_n29000838/?tag=content;col1>](http://findarticles.com/p/articles/mi_hb3225/is_2_28/ai_n29000838/?tag=content;col1)

Peltola, Taru & Åkerman, Maria (1999). *Toimijuus, verkostot ja valta toimijaverkkoteoriassa*. Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitoksen verkkojulkaisu. Tampereen yliopisto. [viitattu 20.10.2010]. Saatavilla [www-muodossa: <URL:http://www.uta.fi/laitokset/yhdt/artikkelit/1999_toimijuus.pdf>](http://www.uta.fi/laitokset/yhdt/artikkelit/1999_toimijuus.pdf)

Työ- ja elinkeinoministeriö (2008). *Vuoden 2008 ilmasto- ja energiastrategia*. [viitattu 10.11.2010]. Saatavilla [www-muodossa: <URL:http://www.tem.fi/files/20585/Selontekoehdotus_311008.pdf>](http://www.tem.fi/files/20585/Selontekoehdotus_311008.pdf)

Työ- ja elinkeinoministeriö (2008). *Pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategia*. [viitattu 10.11.2010]. Saatavilla [www-muodossa: <URL:http://www.tem.fi/index.phtml?s=2542>](http://www.tem.fi/index.phtml?s=2542)

Ulkoasiainministeriö (2009). *Suomen kansalliset ilmastotoimet*. [viitattu 24.10.2009]. Saatavilla [www-muodossa: <URL:http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=40816&contentlan=1&culture=fi-FI>](http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=40816&contentlan=1&culture=fi-FI)

Ympäristöministeriö (2010). *Hankkeiden YVA-menettely*. [viitattu 13.10.2010]. Saatavilla [www-muodossa: <URL:http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=1499&lan=fi>](http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=1499&lan=fi)

Ympäristöministeriö (2010) *Lounais-Suomen Natura-alueet*. [viitattu 2.11.2010]. Saatavilla
www-muodossa: <URL:<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=3454&lan=fi#a0>>

Ympäristöministeriö (2010). *Luonnonsuojelu*. [viitattu 2.11.2010]. Saatavilla www-muodossa:
<URL:<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=89&lan=fi>>